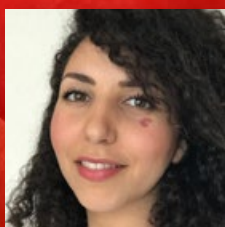
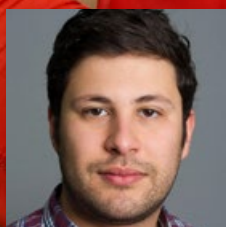

de Kanttekening

FEBRUARI 2023 | DEKANTTEKENING.NL | PRIJS €5,99

inclusief

Hoezo Marokkanenprobleem?
**‘Media hebben
nog veel te leren’**

Inhoudsopgave

de Kanttekening MAGAZINE

COLOFON

Februari 2023
Jaargang 6 - nr. 61

UITGEVER
De Kanttekening B.V.

HOOFDREDACTEUR
Mehmet Cerit

EINDREDACTEUR
Mariska Jansen, Remco van Mulligen

AAN DIT NUMMER WERKTEN MEE
Chris Aalberts, Tahir Abbas, Tayfun Balcik, Shawintala Banwarie, Thomas von der Dunk, Mariska Jansen, Lody van de Kamp, Ewout Klei, Caner Mert, Remco van Mulligen

Beeld cover: ANP/ Maurice van Steen

CONTACT / INFORMATIE
010-2013740
info@dekanttekening.nl
www.dekanttekening.nl

Vrij, moedig & inclusief

De uitgave van dit blad wordt mede mogelijk gemaakt door:

Derman Projects B.V.

Hoezo Marokkanenprobleem? 'Media hebben nog veel te leren'

● OP DE COVER

6

8

CIDI-directeur Naomi Mestrum blijft geloven in de Israëlische democratie

● SAMENLEVING

● OP DE COVER

6 Hoezo Marokkanenprobleem?
'Media hebben nog veel te leren'

16 'Extreemrechts wordt steeds meer mainstream', ziet Jaap van Beek (Kafka)

● SAMENLEVING

8 CIDI-directeur Naomi Mestrum blijft geloven in de Israëlische democratie

18 Racisme in de Haagse horeca. 'Mensen van kleur wijken uit naar Rotterdam'

12 Iraanse vluchtelingen uit Oekraïne verliezen verblijfsvergunning: 'We zijn boos en doodsbang'

20 Hrant Dink doorbrak het zwijgen over de Armeense genocide

14 Moet 'blank' in de ban? Dit vindt ons panel

22 Chris Aalberts - Democratisch besef is ver te zoeken bij Statenleden JA21

23 Tayfun Balcik - Witte mensen zijn inderdaad racistisch

24

Een afbeelding van Mohammed tonen: provocatie of academische vrijheid?

● WERELD

Tineke Strik:
'Migratie moet verdwijnen als verkiezingsthema'

● WERELD

30

32

Rebekka Timmer wil links links houden.
'De liberale democratie is een fopdemocratie'

● INTERVIEW

● Wereld

- 24 Een afbeelding van Mohammed tonen: provocatie of academische vrijheid?
- 26 Tahir Abbas - Als angst voor islamofobie doorschiet
- 28 Nieuwe Israëlische regering extremer. 'Maar Israël schendt al heel lang Palestijnse rechten'
- 30 Tineke Strik: 'Migratie moet verdwijnen als verkiezingsthema'

● INTERVIEW

- 32 Rebekka Timmer wil links links houden. 'De liberale democratie is een fopdemocratie'
- 35 Thomas von der Dunk - Autocraten worden altijd net op tijd heel ziek
- 36 Schrijver Cengiz Aktar: 'De oppositie zal de verkiezingen in Turkije verliezen'

● KUNST & CULTUUR

- 38 Zangeres Noam Vazana: 'Als we elkaar vaker ontmoeten, worden we minder racistisch'

● ZINGEVING

- 41 Lody van de Kamp - Bezoek aan de Tempelberg
- 42 De Zoon van de Gazelle: mystieke vertelling uit Al-Andalus
- 44 In anderhalf jaar slechts één nieuwe islamitische middelbare school: 'Teleurstellend'

● NIEUW IN NEDERLAND

- 46 IS gijzelde Nael in Syrië. Nu wil hij mensen in Nederland helpen

In het kort.

Ootmarsum past anti-Joodse woorden in historisch paaslied aan

DE 'POASKEARLS' GAAN VOOROP TIJDENS HET VLÖGGELN IN OOTMARSUM, 2009 (BEELD: WIKIMEDIA COMMONS / PROBORG)

In Ootmarsum wordt jaarlijks met Pasen een lied met een anti-Joodse tekst gezongen. Na lobby van onder meer emeritus rabbijn Lody van de Kamp is besloten de gewraakte passages aan te passen.

In Ootmarsum vindt ieder jaar met Pasen het traditionele *vlöggeln* plaats. *Poaskearls* maken een rondgang door de stad en zingen het katholieke lied 'Christus is Opgestanden'. Het lied ligt al enige tijd onder vuur vanwege de antisemitische passage: 'De Joden, die met hun valse raad Jezus aan het kruis offerden'. Gister werd bekend dat het woord 'Joden' vervangen wordt door 'mensen'.

Van de Kamp, emeritus rabbijn en columnist van *de Kanttekening*, is blij met de aanpassing. 'Hopelijk kan het oude gebruik van het *vlöggeln* in Ootmarsum nu tot in lengte van jaren doorgang vinden, zeker als oud ritueel gebruik, zonder die negatieve connotatie die heeft geleid tot stappen waarvan wij vonden dat zij nodig waren.'

Van de Kamp beklagde zich vorig jaar in de Twentse krant *Tubantia* over het lied. 'Het zijn dit soort woorden, die door de eeuwen heen uiteindelijk hebben geleid tot de Jodenvervolgung in de Tweede Wereldoorlog. We moeten niet bang zijn tradities onderuit te halen of met de kennis van nu aan te passen.'

Betrokkenen geven aan dat de traditie van het paaslied niet antisemitisch is bedoeld, maar dat zij desalniettemin bereid zijn om de tekst te veranderen, om te voorkomen dat het punt van discussie blijft. In 1967 werd, na klachten van een Joodse advocate, de tekst van het paaslied ook veranderd en het woord 'Joden' vervangen door 'mensen'. 'Al na een jaartje was 'Joden' terug', berichtte de website *Jonet* vorig jaar. •

Moslimgeestelijken bezoeken Xinjiang, activisten boos: 'Propagandastunt'

Een delegatie van islamitische geestelijken, op bezoek in de Chinese provincie Xinjiang, is lovend over de inspanningen van China om 'terrorisme' te bestrijden. Aan de genocide op de islamitische Oeigoeren door het regime maakten ze echter geen woord vuil, tot woede van Oeigoerse activisten.

Dertig islamitische geleerden uit veertien landen met een moslimmeerderheid bezochten Xinjiang in een reis georganiseerd door de World Muslim Communities Council (WMCC). Op foto's, die door de Chinese staatsmedia zijn gepubliceerd, is te zien hoe de delegatie verschillende locaties in Chinese provincie bezoekt.

Dolkun Isa, voorzitter van het World Uyghur Congress, reageert geprikkeld op deze verklaring. Volgens hem gebruikt het Chinese communistische regime 'terreurbestrijding' als smoesje om 'alleged en legale vormen van religieus gedrag te criminaliseren, zoals het dragen van een baard of een hoofddoek en het bezit van een Koran'. 'Het is schandelijk dat de WMCC heeft deelgenomen aan dit propagandabezoek en nu het verhaal van de Chinese regering herhaalt', zegt hij tegen *Middle East Eye*.

Ook de Oeigoers-Nederlandse activist Ahmedjan Kasim reageert verbolgen: 'China verbrandt de Koran, laat Oeigoeren tijdens de ramadan alcohol drinken, geeft varkensvlees aan Oeigoeren, steriliseert/ verkracht vrouwen.'

EEN MARKT IN DE STAD KHOTAN IN XINJIANG. (BEELD: WIKIMEDIA COMMONS)

Kasim ergert zich ook aan de 'selectieve verantwoordiging' van islamitische landen als het om mensenrechten gaat. 'Als er iets in Europa gebeurt met moslims, dan zijn ze er wel als de kippen bij en roepen ze op tot een boycot. Maar de situatie hier is niet met de situatie daar te vergelijken. In China is er een genocide aan de gang.' •

BEELD: WIKIMEDIA COMMONS

Sylvana Simons (BIJ1) doet aangifte tegen Joost Eerdmans (JA21)

Partijleider Joost Eerdmans van JA21 verspreidt 'willens en wetens onwaarheden', stelt Sylvana Simons. De partijleider van BIJ1 gaat aangifte doen, meldde ze op 6 januari in reactie op een artikel van journalist Chris Klomp over de 'informatieoorlog' die Eerdmans en zijn partij zouden voeren tegen Simons.

Klomp noemt voorbeelden van (online) media die beweren dat Simons, die BIJ1 oprichtte om racisme te bestrijden, zelf racistisch is. Dat klopt niet, stelt Klomp vast: diverse opnames van Simons zijn bewerkt om te misleiden. De bron van die desinformatie zou de politicus Eerdmans zijn 'die in eerste instantie de beelden geknipt op het net knalde'. Simons botste in 2021 al hard met Eerdmans, toen hij stelde begrip te hebben voor werkgevers die op basis van hun ervaringen mensen met een bepaalde achtergrond discrimineren.

Simons reageerde daarop met een prikkelend tegenvoorbeeld: 'Hoe vreemd zou het zijn als ik voor zou stellen, per motie wellicht, om alle witte mannen op basis van geleefde ervaringen te vervangen door mensen waar we die ervaring niet mee hebben?' Die uitspraak is vervolgens door JA21 gebruikt om te beweren dat Simons zelf racistisch is. Twee weken geleden sprak Simons Eerdmans op Twitter aan: 'Wanneer gaan jij en je partij duidelijk maken dat jullie beelden gemanipuleerd hebben om mij te framen?' •

Religieuze framing van een politiek conflict

MEHMET CERIT

Hoofredacteur / Directeur.

Sommige kwesties zijn zo precair, dat erover schrijven journalistieke evenwichtskunst vergt. Onderwerpen waarin woordkeuze en formulering nauw luisteren.

Het Palestijns-Israëlische conflict is bij uitstek zo'n kwestie. In hun berichtgeving over Palestijnen die protesteren tegen illegale nederzettingen op de Westelijke Jordaanoever en de bezetting van de Palestijnse gebieden in het algemeen, moeten journalisten hun woorden op een goudschaaltje wegen – voordat je het weet lijkt je partijdig.

Dat het Israëlische leger hard optreedt tegen Palestijnse protesten, is in de ogen van een Israëlaanhanger al bijna geen objectieve formulering. Dat het leven van Israëliërs wordt getekend door aanslagen gepleegd door Palestijnen evenmin.

Het is de taak van de media om onpartijdig over deze zaken te schrijven, maar bij zo'n ingewikkeld historisch conflict als dit, is afwogen woordkeuze geen sinecure. Zeker vanuit de roloppvatting dat kritische berichtgeving ook onderdeel is van journalistiek.

Dat alles was in onze gedachten bij het interview met de nieuwe CIDI-directeur Naomi Mestrum, waar wij uitgebreid stilstonden bij het conflict. In hoeverre onze berichtgeving objectief en kritisch is geweest, is aan de lezer om te beoordelen.

Met het aantreden van de nieuwe regering van premier Benjamin Netanyahu lijkt de berichtgeving over de Palestijnse kwestie een nieuw tijdperk te

‘Het probleem is dat aanhangers van de Israëlische regering er alles aan doen om kritiek op Israël weg te zetten als antisemitisme’

betreden. Neem het spraakmakende bezoek van de minister van Nationale Veiligheid Itamar Ben-Gvir aan de Tempelberg, een heilige plek voor joden, christenen en moslims. Hij negeerde daarmee het verbod van de Israëlische opperrabbijnen en provoceerde moslims. Onze columnist, rabbijn Lody van de Kamp verwoordde zijn zienswijze in een scherpe column. Hij is niet de enige die zich uitsprekt tegen het nieuwe regeringsbeleid. In de grote Israëlische steden demonstreren tienduizenden burgers tegen hervormingen die zijn ingesteld door de radicaal-rechtse regering. Tot zover de kritiek van binnenuit.

Het probleem is dat aanhangers van de Israëlische regering er alles aan doen om kritiek op Israël weg te zetten als antisemitisme. Dat is al jaren de praktijk en zal waarschijnlijk alleen maar toenemen. Die beschuldigingen trekken een zware wissel op de journalistiek.

Op1-presentator Natasja Gibbs kreeg onlangs een stroom van kritiek toen ze tijdens een interview met Gert-Jan Segers, toenmalig leider van de ChristenUnie, de

Israëlische regering een apartheidsregime noemde. De omroep nam het voor haar op en verwees naar de bronnen - Amnesty International, Human Rights Watch en andere organisaties - die vaststellen dat in Israël apartheid heerst.

‘Als een buitenstaander kritiek uitoefent op de politieke situatie in Israël, wordt hij beschuldigd van antisemitisme’, zegt rabbijn Lody van de Kamp in reactie op de uitzending. ‘Het is een tactiek die werkt, daarmee maak je de discussie monddood. Mensen durven zich niet meer over de kwestie uit te laten.’ De vraag is in dit geval: hoe moet de journalistiek omgaan met het objectieve rapporten met kritische conclusies die gerenommeerde mensenrechtenorganisaties hebben gepubliceerd? Had Gibbs terughoudendere bewoordingen kunnen kiezen? Wij denken van niet.

Richting de Israëlische regering kun je vergelijkbare vragen stellen. Kunnen de Israëlische regering en haar aanhangers bij kritiek op het politieke beleid, niet terughoudender zijn in het duiden van de oordelen en het trekken van conclusies? Net als iedere regering hoort ook de Israëlische

kritiek te kunnen incasseren.

Overal trekken populistische leiders de religieuze of etnische troefkaart voor politiek gewin. In Turkije misbruiken de Turkse regering en de islamist Erdogan de islam en het Turkse nationalisme om oppositie en critici de mond te snoeren.

Vijf jaar geleden uitte Ahmed Akgündüz, rector van de Islamitische Universiteit Rotterdam, een ernstige opvatting over Gülen-sympatisanten. Die zouden volgens de islam de doodstraf verdienen, vond hij.

In de ogen van de Rotterdamse rector en andere Turkse fanatici zijn Erdogan en zijn regering heilig. Kritiek op de Turkse regering en Erdogan is kritiek op de islam. Ik ben zelf ontelbare keren bedreigd met woorden als anti-moslim en anti-islam, omdat ik het politieke beleid van Turkse regering bekritiseer.

Niet alleen de Israëlische regering doet alsof haar conflict met de Palestijnen vooral om religie draait: bijna alle moslimleiders doen dat eveneens, door misbruik van het Palestijnse-Israëlische conflict. Veruit de meeste moslims zijn niet antisemitisch, maar populistische leiders zuigen hen ongemerkt mee in hun etnische en religieuze *framing* van dit ten diepste politieke conflict.

Het blijft dus belangrijk om zo helder en neutraal mogelijk te berichten over gevoeligheden als het Palestijns-Israëlische conflict. Verder blijft het essentieel om politiek en religie niet met elkaar te vermengen. De geschiedenis van Israël en Palestina is zo al complex genoeg. ●

Op de cover.

Hoezo, Marokkanenprobleem? over onze gemeenschap'

Het houdt media en politiek al jaren bezig: het beeld van Marokkaanse Nederlanders als probleem in de samenleving. Mocro-maffia, stelende Marokkanen op scooters,rellende jongeren – het zijn negatieve associaties. Maar in hoeverre klopt dit beeld?

● SHAWINTALA BANWARIE

Een flauwe grap of racisme? De *Volkskrant*-cartoon van Jos Collignon, waarop twee Marokkaanse dieven te zien zijn op een scooter die de wereldbeker stelen, maakte veel emoties los bij het publiek. Uiteindelijk besloot die krant de cartoon te verwijderen, omdat die zou bijdragen aan stigmatisering van de Marokkaanse diaspora. Desondanks waren veel lezers juist van mening dat het beeld van criminelen op een scooter past bij het hedendaagse imago van Nederlandse Marokkanen.

Het beeld van de jonge Marokkaan als crimineel. Als hét probleem in de samenleving. Al jaren domineren negatieve kwalificaties. Ooit was dat echter anders. In 2004 zongen Nederlanders opgewekt mee met het liedje 'Leipe Mocro Flavour' van Ali B. Mensen associeerden de term mocro toen nog met jongeren- en hiphopcultuur. Maar vandaag de dag denkt men bij dat woord eerder aan liquidaties en criminelen. Dat was nog sterker zo, toen de term 'mocro-maffia' in zwang kwam. Een stigmatiserende term, oordeelde Paul Römer van Talpa in 2019.

'Het beestje bij de naam noemen'

Ook politici maken zich schuldig aan stigmatisering van de Marokkaanse gemeenschap. De bekende 'minder Marokkanen'-uitspraak van

Wilders is hier een notoir voorbeeld van. Maar het probleem van stigmatisering beperkt zich niet alleen tot extreemrechtse politici. Voetbalanalist Johan Derksen beweerde in 2016 in het tv-programma 'Voetbal Inside' dat 'er heel wat clubs naar de kloten zijn gegaan, omdat ze in een wijk liggen met veel Marokkaanse gezinnen'. Hij kreeg bijval van de toenmalige minister van Minister van Volksgezondheid, Welzijn en Sport Edith Schippers (VVD). Zij meende dat Derksen een 'reëel probleem' aankaarte.

'Die uitspraak van Derksen is een voorbeeld van stigmatisering van Marokkaanse Nederlanders', vindt Abdessamad Bouabid. Hij is criminoloog en werkt aan de Erasmus Universiteit in Rotterdam. 'Derksen zocht de oorzaak en oplossing bij de Marokkaanse gemeenschap. Maar als er bijvoorbeeld Feyenoord-supporters zijn die overlast veroorzaken, begrijpen we ineens dat het onlogisch is om een hele groep te beschuldigen. Dan realiseren we ons wel dat het om individuen gaat.'

Bouabid schreef een proefschrift over negatieve beeldvorming van Marokkanen in de media. Hij deed onderzoek naar hoe vanaf de jaren negentig Marokkaanse migranten *in the picture* kwamen: 'De meerderheid van de mensen in ons land krijgt door de migratie het gevoel dat de eigen waarden en normen verloren gaan. Zij reageren hun bezorgdheid en

angst af door migranten als een probleem in de samenleving aan te wijzen.'

Bouabid noemt dit fenomeen 'Marokkanenpaniek': 'Dat uit zich door problemen als overlast en criminaliteit aan de Marokkaanse cultuur te koppelen. Daar komt morele paniek over moslims bij, omdat Marokkanen sinds de aanslagen van 2001 ook als moslim worden gezien.'

Meer binding met Marokko

Dat de beeldvorming van de Nederlands-Marokkaanse gemeenschap eenzijdig is, blijkt volgens Hanane Bittich vooral uit berichtgeving in de media. Zij is voormalig fractievoorzitter van Denk in de Provinciale Staten van Utrecht. 'Nieuws over die grote enge Marokkaanse gemeenschap is pas nieuws als het een 'zogenamd' probleem aan het licht kan brengen. Dat probleem gaat dan meestal ofwel over de slechte integratie, de 'probleemjongeren', een afschuwelijke term, of over de achtergestelde cultuur die vrouwen onderdrukt. Dat zie je altijd goed bij krantenartikelen over bijvoorbeeld een Mohammed die een som geld vindt en teruggeeft aan de eigenaar. De meerderheid van de reacties (op zo'n artikel, red.) bestaat dan uit witte Nederlanders die zeggen: 'Goh, zo kan het ook' of 'Wat een voorbeeld voor de gemeenschap'. Dit wijst erop dat hij

‘Media hebben nog veel te leren

ZOUHAIR SADDIKI (BEELD: ERASMUS UNIVERSITEIT ROTTERDAM), HANANE BITTICH (BEELD: HANANE BITTICH), ABDESSAMAD BOUABID (BEELD: JEROEN NOOTER), EWOUT BUTTER (BEELD: EWOUT BUTTER)

‘Toen bleek dat een aantal Marokkaans-Nederlandse voetballers voor Marokko ging uitkomen, vonden mensen dat zij ‘slecht aangepast’ waren’

wordt gezien als uitzondering, en dat ze het verfrissend vinden om eens wat anders te lezen.’

‘Daarbij is het constant negatief belichten van een groep sowieso om allerlei redenen problematisch’, vervolgt Bittich. ‘Het kan de groepsidentiteit negatief beïnvloeden, tot een laag zelfbeeld leiden, de verbondenheid die je voelt met Nederland schaden. Toen voorafgaand aan het WK bleek dat een aantal Marokkaans-Nederlandse voetballers voor het Marokkaans team zouden uitkomen, vonden mensen dat zij ‘slecht aangepast’ waren.’ Bittich vindt dat de keuze van voetballers voor

Marokko verband houdt met de negatieve toon van het debat in Nederland.

Kritische reflectie

Volgens Zouhair Saddiki, docent aan de Hogeschool in Rotterdam, is het belangrijk om te beseffen dat de media niet één geheel vormen. ‘Ik denk dat journalisten in algemeen een goede afweging maken over wat ze wel en niet willen berichten. Wij leren van media en de media leren van ons.’

Voor Saddiki is het juist belangrijk dat er pluri-formiteit is. Dat wil zeggen dat een onderwerp niet vanuit één invalshoek wordt belicht. ‘We hebben dus ook kritische verslaglegging nodig, om problematische zaken te benoemen. En kritisch zijn betekent niet per definitie negatief, want het kan juist tot een belangrijke discussie leiden.’

Sommige Marokkaanse Nederlanders reageren als door een wesp gestoken op kritiek, vindt Saddiki. ‘Toen Rosanne Hertzberger in haar NRC-column kritische noten kraakte over de verheerlijking van het Marokkaans moederschap, reageerden mensen heel emotioneel en instinctief, terwijl ik denk dat zij juist goede bedoelingen had met haar column.’ Hij vindt het jammer dat er vervolgens weinig aandacht was voor vrouwenemancipatie. ‘Ik vond de column juist genuanceerd. Ik denk dat ze de patriarchale

structuren en het machismo ter discussie wilde stellen. Dit zijn zaken die echt wel binnen Marokkaans gemeenschap aan orde zijn. Ik heb in mijn eigen omgeving gezien dat moeders en vrouwen in een positie worden gebracht om niet de keuzes te maken die voor de hand liggen, denk aan school of carrière. De ophef was een gemiste kans om eens kritisch te reflecteren op wat zich in de gemeenschap afspeelt.’

Tegengeluid

Uit onderzoek van het Centraal Cultureel Planbureau blijkt dat Marokkaanse en Turkse Nederlanders de meeste discriminatie en stigmatisering ervaren. Volgens politicoloog Ewoud Butter blijkt uit onderzoek dat de media een belangrijke rol spelen als triggerfactor van discriminatie. Ze reproduceren vaak bepaalde stereotypen.

‘Het is een bekend fenomeen dat media in hun zoektocht naar het ongewone vaak over negatieve zaken berichten en tegenstellingen zoeken en uitvergrooten’, legt Butter uit. ‘Hierbij ziet men minderheden, zeker Marokkaanse Nederlanders, als ‘de anderen’ en impliciet of expliciet als een bedreiging.’ Dit leidt volgens hem snel tot het stereotyperen van de hele groep, zonder oog te hebben voor het individu en voor diversiteit.

Nederland heeft daarnaast last van een ‘etnische obsessie’, vindt hij. ‘We benoemen meestal ten onrechte een etnische of religieuze achtergrond van mensen. Maar dat een relschopper of crimineel een opa of oma heeft die in Marokko is geboren, is zelden belangwekkend. Dat is ook niet relevant bij criminelen of relschoppers met alleen Nederlandse grootouders. Het draagt niets bij aan de analyse en oplossing van problemen en leidt alleen maar tot versterking van vooroordelen en discriminatie.’

Als het aan de Rotterdamse onderzoeker Bouabid ligt, moet er meer gebeuren om tot een meer gelijkwaardige situatie te komen: ‘Ik zie nog te vaak dat mensen, ook prominente Marokkaanse Nederlanders, meebewegen met het negatieve discours en ook gaan generaliseren.’

‘We hebben mensen nodig die durven te zeggen dat het niet onze schuld is. Op sociale media zie ik wel steeds meer een tegengeluid als het gaat om racisme. Toch mis ik een grote beweging, vergelijkbaar met Black Lives Matter, van mensen die zich in grote aantallen verzetten tegen de stigmatisering van Marokkaanse Nederlanders en van moslims.’ ●

CIDI-directeur Naomi Mestrum blijft geloven in de Israëlische democratie en rechtsstaat

Vaak zien mensen het Centrum Informatie en Documentatie Israël (CIDI) als pro-Israël en dus tégen de Palestijnen. Dat beeld klopt niet, stelt Naomi Mestrum. In januari trad ze aan als nieuwe directeur van dat centrum, dat inmiddels een halve eeuw oud is. *De Kanttekening* interviewt haar – en legt haar een paar confronterende vragen voor.

● REMCO VAN MULLIGEN EN TAYFUN BALCIK

NAOMI MESTRUM (BEELD: CIDI)

Soms zoekt Naomi Mestrum in haar nieuwe kantoor even naar de juiste woorden. Een paar keer benadrukt ze dat ze misschien niet op alle vragen een sluitend antwoord heeft. Dozen staan verspreid, ze denkt nog na over een nieuwe inrichting van de werkruimte. Hier zat tot eind vorig jaar Hanna Luden, haar voorganger als directeur van het CIDI. De organisatie wil fungeren als kenniscentrum over de staat Israël én als antisemitismewaakhond.

Het CIDI staat in een spanningsveld: Israël heeft de trouwste vrienden, maar ook felle critici. Bijna elke week is er wel nieuws rond de gebeurtenissen in dat land – of over antisemitisme in Nederland. In dit kantoor in hartje Den Haag spreken we Mestrum over het CIDI en uiteraard over de actualiteiten van het afgelopen jaar: de nieuwe Israëliëse regering, het veelbesproken Wob-verzoek van The Rights Forum, de beschuldiging van apartheid, de vergelijking Israël-Iran, de moord op journaliste Shireen Abu Akleh. Alles ligt op tafel in een openhartig gesprek.

Gaat er bij het CIDI iets veranderen na de directeurswissel?

‘De doelstelling blijft gelijk: we zijn voor Israël en tegen antisemitisme. Er is wel een nieuw team en dat brengt een nieuwe dynamiek met zich mee. Sommige mensen zien ons heel extreem of rechts, maar dat we voor Israël zijn betekent niet dat we tegen de Palestijnen zijn. We zijn altijd voorstander geweest van de tweestatenoplossing, we hebben ons altijd uitgesproken tegen nederzettingen.’

Sinds 1982 monitort het CIDI ook antisemitisme. In *Trouw* vertelt Mestrum dat antisemitisme ‘een net andere vorm van discriminatie en racisme is’: ‘Waar er op andere minderheden vaak wordt neergekeken, wordt de Jood gezien als opperwezen met kwade bedoelingen, iemand met macht in handen.’

Is dat vergelijkbaar met het idee van een complot van moslims, die

Europa willen ‘omvolken’ en de macht over willen nemen?

‘Ik denk dat die dynamieken inderdaad op elkaar lijken. Maar eerlijk gezegd schiet mijn kennis hierover tekort. Ik zie toch dat mensen Joden vrezen als dat ‘dominante opperwezen’, terwijl ze op andere minderheden eerder neerkijken.’

In Nederland leven steeds meer mensen, ook jongeren, met wortels buiten Europa. Sommigen ervaren daarom de Holocaust niet als hún geschiedenis, het is wat verder van hun bed. Zou het helpen om in het onderwijs het bespreken van de Holocaust te combineren andere genocides, die dichterbij hen staan, zoals de Armeense genocide?

‘Het lijkt mij goed om naast de Holocaust zeker ook andere genocides te bespreken. Wanneer we als CIDI

punt. Maar we vragen ook cijfers op van antidiscriminatiebureaus. Het is belangrijk te beseffen dat we slechts het topje van de ijsberg zien.

‘Er is antisemitisme in het voetbal. En tijdens de coronapandemie zagen we veel antisemitische complottheorieën. Die zijn nog niet weg. En wanneer het conflict in Israël oplaait, heeft dat een weerslag op de Joodse gemeenschap hier.’

Toch is niet alle kritiek op Israël antisemitisme. Waar ligt de grens?

‘Mensen verwijten ons wel dat wij Israël-kritiek wegzetten als antisemitisme. Dat verbaast me. Geef me een voorbeeld waar we dat gedaan hebben? Wij gebruiken de IHRA-definitie die door heel Europa wordt gebruikt. Daar zijn we heel streng in. Bij twijfel, zeggen we: registreer het niet.’

‘ Hamas is al lang niet meer de meest extreme partij, als het gaat om de Gazastrook ’

met groepen door de Armeense wijk in Jeruzalem lopen, staan we ook altijd stil bij de Armeense genocide. Voor Israël is die genocide wel een heikel punt, omdat de goede band met Turkije belangrijk is. Op 24 april gaat er wel iemand uit Israël naar de herdenking, maar ze noemen het dus geen genocide. Het lijkt me heel belangrijk voor het bewustzijn van leerlingen om de geschiedenis van de ander mee te nemen, om de ander te begrijpen en via zo’n omweg bewustzijn te creëren voor de eigen geschiedenis.’

Ziet het CIDI een trend van toename van antisemitisme?

‘Dat verschilt per jaar. In 2021 hebben we een behoorlijke stijging gezien. We hebben ons eigen meld-

meegemaakt – in Israël wonen ook veel Joden uit Arabische landen.’

Jullie monitoren antisemitisme, maar leeft er ook islamofobie in de Joodse gemeenschap? En kijken jullie daar kritisch naar?

‘Ik denk niet er binnen de Joodse gemeenschap extra veel islamofobie is. Waarschijnlijk is juist het tegenovergestelde het geval, omdat die gemeenschap weet wat racisme doet. Wel is het mogelijk dat een deel van de Joodse gemeenschap huiverig is naar moslims, kijkend naar Palestijnen, Syrië, omdat Israël zich bevindt in een omgeving van haat. Maar een groot gedeelte zegt juist: laten we vluchtelingen opvangen, laat ze maar komen, want in onze eigen geschiedenis weten we hoe het is om te vluchten.’

Tempelberg

Israël heeft een nieuwe regering, waarover het CIDI zich zorgen maakt. De extreemrechtse minister Ben-Gvir bezocht de Tempelberg. Wat is jullie mening over deze regering?

‘Wij hopen dat deze nieuwe regering er is voor alle inwoners. Sommige ministers zijn veroordeeld voor racisme. Ze hebben dingen gezegd over Palestijnen en Arabische Israëliërs die de situatie niet verbeteren. Er is veel retoriek en we moeten nog zien hoe dat uitwerkt. Israël is een democratie en de regering die er nu zit heeft een meerderheid gehaald.’

Ben-Gvir wil nu ook de Palestijnse vlag verbieden.

‘Ik zie het probleem niet van zo’n vlag. We moeten erkennen dat er Palestijnen zijn. Uiteindelijk hoop ik nog steeds dat er een oplossing komt.’

Moet Israël daarvoor niet ook met Hamas onderhandelen?

‘Hamas is al lang niet meer de meest extreme partij, als het gaat om de Gazastrook. En natuurlijk is er al contact tussen Israël en Hamas.’

In 2017 schrapte Hamas haar streven naar de vernietiging van Israël, dus zij schuiven op.

Critici zeggen dat die definitie juist ruimte geeft om kritiek op Israël antisemitisme te noemen.

‘We zien het als antisemitisch wanneer er dingen gezegd worden als ‘Wat Israël nu met de Palestijnen doet, is hetzelfde als wat de nazi’s deden tijdens de Tweede Wereldoorlog.’ Ook is het antisemitisch wanneer kritiek op Israël verweven wordt met antisemitische mythen en symbolen.’

Bent u ook kritisch over Israël, waar politici de Holocaust gebruiken om het handelen van de staat te legitimeren?

‘Zeker, ik vind het ook ongepast wanneer Israëliëse politici dat doen. Verder moet je niet vergeten dat niet alle Joden de Holocaust hebben

‘Dat hebben ze toen inderdaad afgezwakt, maar op de lange termijn betekent het voor hen nog steeds dat het gestolen land is, dat ooit weer terugveroverd moet worden.’

Apartheid

De huidige regering lijkt de Westbank te willen annexeren, met de Palestijnen als tweedeklassersburgers. Is dat apartheid?

‘Als het daartoe zou komen, wel. Maar daar zijn we nog niet. Ik weet dat die term heel vaak wordt gebruikt. Het bekt lekker. Dat bagatelliseert de geschiedenis van Zuid-Afrika. Veruit de meeste Palestijnen vallen onder de Palestijnse Autoriteit. Israëli's stemmen voor de Knesset (het parlement van Israël, red.). Dat is echter nog geen apartheid. Het is raar om van Israël te eisen dat de mensen die onder de Palestijnse Autoriteit vallen óók voor de Knesset zouden mogen stemmen.’

Maar als het geen apartheid is, hoe zou u de huidige situatie dan wel omschrijven?

‘We hebben nu te maken met een territoriaal conflict tussen twee groepen.’

Maar worden de Palestijnen in dat conflict niet in een gegijzelde positie gehouden?

‘Het conflict tussen Israël en de Palestijnen is vaker een speelbal geweest binnen geopolitieke ontwikkelingen. Bijvoorbeeld tijdens de Koude Oorlog. En nu ook weer in het Midden-Oosten. Maar het grootste probleem van het Midden-Oosten zijn niet Israël en de Palestijnen: dé destabiliserende factor is Iran. Saoedi-Arabië zoekt toenadering tot Israël en de Verenigde Staten, voor als in Iran de bom barst. Mijn hoop is dat door onderhandelingen tussen Israël en de Palestijnen de positie van de Palestijnen ook verbetert.’

‘Territoriaal conflict’

Over Iran gesproken: *Op1*-presentatoren Natasja Gibbs en Nadia Mousaid ondervroegen onlangs (de inmiddels teruggetreden) Christen-Unie-leider Gert-Jan Segers over de situatie in Iran. Daarbij maakten ze de vergelijking met Israël. Segers

‘Ik denk niet er binnen de Joodse gemeenschap extra veel islamofobie is’

reageerde verontwaardigd, vond de vergelijking ‘misplaatst’. BNNVARA vindt echter dat de uitlatingen ‘voldoende steun in feiten en actualiteit hebben’.

Hoe keek u naar die uitzending?

‘Segers reageerde goed. Het was een vooropgezet plan vanuit de redactie. Iemand wilde heel graag Gert-Jan Segers pootje lichten. Journalistiek vond ik het niet goed. Het doet ook geen recht aan de situatie in Iran.’

Segers noemde de situatie op de Westbank net als u een territoriaal conflict. Maar Israël controleert toch gewoon dat hele gebied?

‘In veiligheidsopzicht doet Israël dat wel, overigens vaak in overleg met de Palestijnse Autoriteit. Dat maakt het leven voor de Palestijnen op de Westbank niet makkelijk.’

Als – om een voorbeeld te noemen – een groep Palestijnse studenten er zeven uur over doet om via allerlei checkpoints van Nablus naar Bethlehem te reizen, dan controleert Israël toch het leven op de Westbank?

‘Jaren geleden zijn er checkpoints binnen de Westbank weggehaald. Helaas niet allemaal. De checkpoints bemoeilijken inderdaad de bewegingen in de Westbank en maken het lastig om te reizen.’

Is ‘territoriaal conflict’ echt geen eufemisme volgens u?

‘Nee, dat denk ik niet. Israël is een

democratie. Het conflict is in eerste instantie een territoriaal conflict waar een oplossing voor moet komen. Israël en de Palestijnen moeten daarover in gesprek met elkaar, om tot een oplossing te komen, en hete hangijzers als Jeruzalem, vluchtelingen, nederzettingen, enzovoort met elkaar doorworstelen.’

Rechtsstaat

Israël is een democratie, er zijn eerlijke verkiezingen. Maar is het land een rechtsstaat? Een bekend voorbeeld is de strijd van de Palestijnse familie Nassar, die op de Westbank een boerderij heeft. Zij hebben zwart op wit staan dat zij de rechtmatige eigenaar zijn van die grond. Israëlische kolonisten willen hun land annexeren en tot nu toe stelt de Israëlische rechter de Nassars niet in het gelijk.

Dat past dan toch niet bij een democratie?

‘Dit is onderdeel van het territoriale conflict tussen Israël en de Palestijnen. Hiervoor zijn die onderhandelingen nodig met de Palestijnse Autoriteit. Arabische Israëliërs vormen ruim 20 procent van de Israëlische bevolking. Zij hebben 100 procent dezelfde rechten als Joodse Israëliërs.’

Waar is de rechtsstaat als hun eigendomsdocumenten niks waard zijn?

‘Aan de andere kant van de grens natuurlijk. Een vredesdeal moet

een oplossing geven voor een kwestie als deze. Natuurlijk moeten ook compensaties voor individuen dan onderdeel zijn van zo'n deal. Hun land heeft een andere status omdat het valt onder de Palestijnse Autoriteit. Veel mensen spreken van ‘bezet gebied’. Maar het is betwist gebied, want Palestina heeft nooit bestaan als land van het Palestijnse volk. Het is geen soeverein land dat door een ander land is bezet. Dat maakt het niet minder triest, maar allemaal wel ingewikkelder.’

Israël blijft illegale nederzettingen bouwen, land annexeren, mensen uit huis zetten. Is het land wel in vrede geïnteresseerd?

‘Ik denk dat het op dit moment niet op de politieke agenda staat. Veel van de mensen zijn er wel voor. Ook puur omdat ze een land willen opbouwen voor hun gezin. Het is triest wat er op de Westbank gebeurt. Israël doet ook veel in het gebied, omdat het vreest voor de veiligheid. Zo zijn er afgelopen jaar ook veel aanslagen verijdeld.’

Shireen Abu Akleh

Een van de meest aangrijpende gebeurtenissen van 2022 was de dood van Shireen Abu Akleh, een van de topjournalisten van nieuwszender Al Jazeera. In mei was ze aan het werk bij Jenin, herkenbaar met in grote letters ‘PRESS’ op haar kogelwerende vest. Een scherpshutter van het Israëlische leger schoot haar dood.

Bellingcat en andere genommeerde mediaorganisaties stelden al in de eerste dagen na de moord vast, dat het moet gaan om gerichte schoten. Het was ook niet één verdwaald schot, maar meerdere gerichte schoten. Israël bleef nog lang volhouden dat de dader Palestijns was. Daarna kwamen de regering en het leger telkens met nieuwe verhalen, die ook direct werden ontkracht.

Hoe kijkt u terug op deze gebeurtenis?

‘Dit was een heel aangrijpende gebeurtenis. Vlak na dat incident was ik in Ramallah bij een panel-discussie met Nederlandse en

Palestijnse journalisten. Dat was heel heftig. De emoties liepen hoog op. Israël heeft dat niet handig aangepakt. Ik geloof echt niet dat het een precieze actie was om iemand om zeep te helpen.'

Toch wekt het wantrouwen dat Israël telkens van verhaal veranderde.

'Het is ontzettend slecht aangepakt.'

Wil Israël wel onderste steen boven halen?

'Israël heeft uiteindelijk laten weten dat het een ongeluk is geweest. Verder kan ik niet oordelen over wat Israël allemaal heeft gedaan aan onderzoek.'

Hoe kijkt het CIDI aan tegen de aankondiging van Israël dat de soldaat die Abu Akleh doodde vrijuit gaat?

'Israël geeft aan dat het een ongeluk was en geen vooropgezet plan. Als het dat wel is geweest, dan moeten er consequenties aan worden verbonden.'

Het Israëlische leger doodt met regelmaat Palestijnen, ook tieners. Is dat te legitimeren?

'Ja, op het moment dat ze komen aanrennen met wapens. Israël doodt niet zomaar random mensen. Wanneer er slachtoffers vallen is dit heel vaak in gevechten waarbij er sprake is van terreur of het verijdelen van aanslagen. Iedere casus moet individueel onderzocht worden.'

Regelmatig komt er nieuws over het doden van tieners – of zelfs kinderen – door het Israëlische leger, die niets gevaarlijks of bedreigends lijken te hebben gedaan. Vaak blijft dit zonder gevolgen voor de betreffende soldaat of soldaten.

'Ik geloof oprecht dat het Israëlische leger een heel moreel leger is. Er worden absoluut fouten gemaakt en Israël moet dat ook erkennen. Er vinden wel processen plaats. En er vindt ook absoluut onderzoek plaats. Er is echt geen vooropgezet plan om zoveel mogelijk slachtoffers te maken.'

Palestijnse mensenrechtenorganisaties

Regelmatig mengt het CIDI zich in het publieke debat over actuele onderwerpen. Zo schreef het centrum over het besluit van Israël om zes Palestijnse mensenrechtenorganisaties te sluiten op beschuldiging van banden met terreurorganisaties. Een van die organisaties is het toonaangevende Al Haq. De Verenigde Staten en ook Nederland reageerden kritisch, omdat Israël geen bewijs presenteert voor haar aantijgingen. Daardoor heeft het er alle schijn van dat het land via deze ingreep kritische stemmen wil smoren.

Wob-verzoek dat de organisatie The Rights Forum indiende. TRF wil bereiken dat Nederlandse universiteiten openheid van zaken geven over hun banden met universiteiten en andere instituten in Israël, de Verenigde Staten en Nederland die expliciet en openlijk de kolonisatie en bezetting van Palestina steunen. Gert-Jan Segers en Ulyse Ellian (VVD) vinden dit Wob-verzoek antisemitisch. The Rights Forum noemt dat laster en werpt tegen dat zij hun verzoek niet richten op Joden, maar duidelijk alleen vragen naar banden tussen organisaties met een bepaalde ideologische inslag.

'Palestina heeft nooit bestaan als land van het Palestijnse volk'

Al Haq begon eind vorig jaar een rechtszaak tegen het CIDI vanwege drie artikelen waarin jullie associëren met terrorisme. In reactie daarop rectificeerde en verwijderde het CIDI die artikelen. Hoe kijken jullie daarop terug? Volgden jullie te makkelijk de communicatie vanuit Israël?

'Ja, zeker, en we hebben daarom ook ruimhartig gerectificeerd. Ook wij maken fouten en we leunden inderdaad te sterk op Israëlische bronnen. Al Haq sommeerde ons dat te verwijderen en dan doen we dat. De medewerker die deze berichten schreef, heeft inmiddels een andere baan. Ik heb scherpe afspraken gemaakt met ons nieuwe team. We gaan bronnen beter checken.'

Afgelopen jaar was het CIDI ook stellig in zijn oordeel over een

Is dit volgens CIDI ook antisemitisch?

'Ja, het verzoek bevat antisemitische tendensen. Het hele verzoek is natuurlijk niet antisemitisch. Vragen naar contacten tussen universiteiten en Israëlische instellingen is prima. Maar als je gaat vragen naar hun contacten met Joodse instellingen in Nederland, zoals het Centraal Joods Overleg of de Nationaal Coördinator Antisemitismebestrijding, heeft dat niets meer met Israël te maken. Dan is dat puur gericht op Joden.'

Toch benadrukt The Rights Forum dat het hen alleen gaat om organisaties die de bezetting en kolonisatie van Palestina openlijk steunen.

'Maar wat heeft het CJO daarmee te maken? En de NCAB?'

The Rights Forum ziet het CJO, de NCAB en ook het CIDI als organisaties die de bezetting goedkeuren en die optreden als verlengstuk van de Israëlische regering.

'Ik zie dat niet. Als je was uitgegaan van alleen Israëlische instellingen is dat te begrijpen. Dat je het CIDI erbij betreft, oké, daar kun je nog over discussiëren, maar over die andere Nederlandse Joodse instellingen niet. Er staan meer Joodse organisaties op, die niks met Israël te maken hebben. Dat maakte dit voor ons een Wob-verzoek met antisemitische tendensen, die te ver gaan.'

Twee staten?

Tot slot: hoe kijkt u aan tegen een tweestatenoplossing?

'Ik weet heus wel dat de realiteit die oplossing bemoeilijkt. Toch denk ik nog steeds dat dat de beste oplossing is voor beide volkeren. Dat zal natuurlijk niet zijn binnen de exacte grenzen van 1967, maar ik denk dat alle blauwdrukken voor een oplossing al klaarliggen. Trouwens, je kan wel kritiek hebben op de Israëlische regering, maar ondertussen zit president Mahmoud Abbas er ook al bijna twintig jaar. Daar beweegt ook helemaal niks. *It takes two to tango.*'

Nederland hamert traditioneel op een tweestatenoplossing. Maar is dat inmiddels niet onmogelijk door het Israëlische beleid van illegale nederzettingen?

'Maar wat is het alternatief?'

Eén staat. Daar streeft de huidige Israëlische regering zo te zien ook naar.

'Doet dat recht aan beide volken? Ik denk het niet. Als er één staat komt, zal iedereen gelijke rechten moeten krijgen. Dat betekent het einde van de Joodse staat. Uiteindelijk worden Joden dan weer een minderheidsgroep. Het gaat demografisch al die kant op.'

'Maar wil Israël een Joodse staat blijven, dan ben ik bang dat ze Palestijnen als tweederangsburgers gaan behandelen. En dat lijkt me niet in lijn met de idealen van de grondleggers van de staat en van het zionisme.' ●

Iraanse vluchtelingen uit Oekraïne ‘We zijn boos en doodsbang’

IN KEULEN VOND IN NOVEMBER EEN MARS VOOR VRIJHEID PLAATS, VOOR ZOWEL OEKRAÏNE ALS IRAN. (BEELD: WIKIMEDIA COMMONS)

Vijfduizend Iraanse vluchtelingen kwamen vorig jaar vanuit Oekraïne naar Nederland. Ze hebben niet de Oekraïense nationaliteit en hebben in dat land ook geen verblijfsvergunning. Dus moeten ze binnenkort terug naar hun vaderland. Dat kan echter onder geen beding, vinden deze Iraniërs zelf.

● EWOUT KLEI

Vijfentwintig Iraniërs trokken aan de bel, nadat ze op 23 november vorig jaar een brief van de Immigratie- en Naturalisatiedienst (IND) op de mat kregen. In die brief stond dat ze binnenkort Nederland moeten verlaten. Ze benaderden het Iraans-Nederlandse GroenLinks-raadslid Melody Deldjou Fard uit Utrecht, die daarop raadvragen stelde. Ook kijken de vijfentwintig of er advocaten zijn die hen willen helpen.

Eind januari zal er namelijk een officiële beschikking van de IND op de mat vallen, en dan hebben ze nog vier weken de tijd om een bezwaarschrift in te dienen tegen het besluit.

Op dit moment verblijven meer dan tachtigduizend Oekraïense vluchtelingen in Nederland, die gevlucht zijn nadat in februari vorig jaar Rusland hun land binnenviel. Daarnaast kwamen vanuit Oekraïne ook vluchtelingen met een andere nationaliteit ons land binnen, de zogenoemde derdelanders.

Zij werkten of studeerden in Oekraïne. Veel van hen hadden een tijdelijke vergunning om in het Oost-Europese land te verblijven. Aanvankelijk kregen zij dezelfde behandeling als de Oekraïense vluchtelingen en vielen ze onder de Richtlijn Tijdelijke Bescherming (RTB), waardoor ze aanspraak konden maken op de opvang en de voorzieningen in Nederland.

Maar volgens de Nederlandse regering – die zich hiervoor baseert op signalen vanuit de veiligheidsregio's in ons land, de gemeenten en

de IND – maakt deze groep derdelanders misbruik van de Nederlandse regels. 'In begin werd een heel ruimhartig beleid gevoerd', vertelt Birgit de Bruin, woordvoerder van staatssecretaris Eric van der Burg (VVD) van Justitie en Veiligheid. 'Maar toen bleek dat er veel mensen tussen zaten die uit veilige landen kwamen.' Zij vallen sinds 19 juli niet meer binnen deze richtlijn, zegt ze. Uiterlijk 4 maart moeten ze daarom uit Nederland vertrekken.

Maar de IND informeerde deze derdelanders, waaronder ook de Iraanse vluchtelingen, hierover pas op 23 november. En dit bericht sloeg in als een bom.

‘Geen toekomst in Iran’

Asal Vosoughi (31) maakt deel uit van de groep van vijfentwintig Iraanse vluchtelingen die elkaar helpen. Ze woont meer dan negen maanden in Nederland en werkt in een Amsterdams viersterrenhotel als chef-kok. 'In juni zei IND tegen ons dat we hier voor langere tijd

verliezen verblijfsvergunning:

mochten blijven, en dat ze ons verblijf zou verlengen met drie jaar. Maar daar is nu opeens op teruggekomen. We zijn bang voor de toekomst, want die is ongewis en dat is doodeng. We hebben geen hoop meer. Eerst hadden we nog toekomstplannen, maar nu is alles onzeker. Ik ben boos op IND, maar ook op mijzelf.'

Tandheelkundestudent Mersad Homaei Rad (24), die ook bij deze groep hoort, is de wanhoop nabij. 'Toen de Russen Oekraïne binnenvielen verloren we ons huis. Nu hebben we ons hoop verloren', vertelt hij. 'Met deze brief van IND hebben we geen zicht op het Nederlandschap, tenzij we asiel aanvragen en naar Ter Apel gaan, en helemaal opnieuw beginnen.'

Mersad is nu derdejaars student. 'Ik zou wel willen switchen en mijn studie continueren aan een Nederlandse universiteit, maar ik heb daar het geld niet voor. Daarom volg ik de colleges van mijn Oekraïense universiteit nu online. En daarnaast heb ik nu geen baan. Niemand wil mij werk geven, omdat op 4 maart mijn verblijfsvergunning afloopt.'

In 2019 ging Mersad van Iran naar Oekraïne om er te studeren. 'In Iran is weinig toekomst. De universiteiten in ons vaderland zijn slecht en ze nemen lang niet iedereen aan. Ik was liever in West-Europa gaan studeren, maar dat was te duur. Daarom koos ik voor Oekraïne. Teruggaan naar Iran is geen optie. Toen de oorlog in Oekraïne uitbrak, evacueerde Iran haar staatsburgers met een speciaal vliegtuig. Wij kozen ervoor niet met dit vliegtuig mee te gaan, maar naar West-Europa te vluchten. Het Iraanse regime weet dat, en neemt ons dit kwalijk.'

Terugkeerpremie

Asal, die begin 2021 in Oekraïne aankwam, waar haar man een jaar eerder al werkte, wil evenmin terug naar Iran. 'Omdat Mersad en ik in Nederland hebben gedemonstreerd tegen het regime zijn we ons leven in Iran niet meer zeker.

'Iran is niet veilig. Het is schandalig dat ze ons voorstellen terug te gaan'

In Nederland zijn Iraanse spionnen actief, die beelden maken van onze protesten. Als we het vliegtuig pakken naar Iran, worden we meteen gearresteerd.'

Asal en Mersad maken dan ook geen gebruik van de terugkeerpremie die IND betaalt aan derdelanders die wel teruggaan naar hun land van herkomst. De repatriëringsservice van het ministerie van Justitie en Veiligheid beloofde derdelanders vijftienduizend euro als ze tussen 15 november en 31 december 2022 vertrokken. Derdelanders die dat tussen 1 januari en 1 februari als nog doen, krijgen tweeduizend euro. Asal: 'Iran is niet veilig. Het is schandalig dat ze ons dit hebben durven voorstellen.'

Inmiddels heeft ook de politiek zich met de kwestie bemoeid. Sylvana Simons van BIJ1 diende op 13 december twee moties in: een om de opvang van derdelanders te continueren en een om afgewezen Iraanse asielzoekers (dat is een andere groep dan de Iraanse vluchtelingen uit Oekraïne, zij hebben immers geen asiel aangevraagd) niet naar Iran terug te sturen. Het land is volgens Simons te onveilig, vanwege de executies en het geweld tegen demonstranten. De Kamer verwierp beide moties met een overgrote meerderheid van stemmen.

'Iran is onveilig'

GroenLinks-raadslid Melody Deldjou Fard uit Utrecht richtte zich in haar raadvragen van 15 december wel specifiek op de Iraanse vluchtelingen uit Oekraïne. Haar vragen aan het college van burgemeester en wethouders diende ze in samen met de fracties van BIJ1, Denk en de

lokale partij Utrecht Solidair. Ze vroeg of het stadsbestuur bereid is om de zorgen over Iraanse en andere niet-Oekraïense vluchtelingen, die dreigen te worden uitgezet naar een onveilig land, wil delen met de landelijke overheid. Ook vroeg Deldjou Fard of het college bereid is om samen met andere steden op te trekken, om aan te geven dat deze situatie onwenselijk is, en de landelijke overheid te vragen naar oplossingen te zoeken. Het college heeft hierop nog geen antwoord gegeven.

Advocaat Thomas Thissen, gespecialiseerd in het vluchtelingenrecht, denkt dat de Iraanse vluchtelingen uit Oekraïne er misschien toch verstandig aan doen om asiel aan te vragen in Nederland. 'Stel, je komt met een visum naar Nederland om te studeren, terwijl je eigenlijke reden om naar Nederland te gaan een vluchtreden is, vanwege je seksuele geaardheid of vanwege je bekering tot een ander geloof. Als je je dan meldt met een asielaanvraag, dan zal de IND je vragen: 'Waarom heb je zo lang gewacht?' Aan de andere kant: het is nu wel duidelijk dat de situatie in Iran sinds september vorig jaar heel onveilig is.'

Na 4 maart kunnen mensen die onder de genoemde Richtlijn Tijdelijke Bescherming vallen, inderdaad een asielprocedure starten. 'Dit kan als iemand bijvoorbeeld denkt niet veilig te zijn in het land van herkomst', vertelt woordvoerder De Bruin van staatssecretaris Van der Burg. 'De IND beziet momenteel hoe de asielprocedure voor deze groep mensen eruit moet zien.'

Recht op bezwaar

Asal en Mersad willen in Nederland blijven maar zullen echter pas formeel asiel aanvragen als het echt niet anders kan. 'Maar als ik moet kiezen tussen asiel aanvragen of naar Iran te worden teruggestuurd, dan kies ik wel voor het eerste', zegt Mersad.

Asal vindt de gang van zaken onrechtvaardig: 'Zeven maanden geleden vertelde de IND mij dat ik net zo zouden worden behandeld als Oekraïense vluchtelingen. Maar dan opeens verandert Nederland de regels. We vragen alleen, aangezien ons land niet veilig is, dat we hier kunnen blijven.'

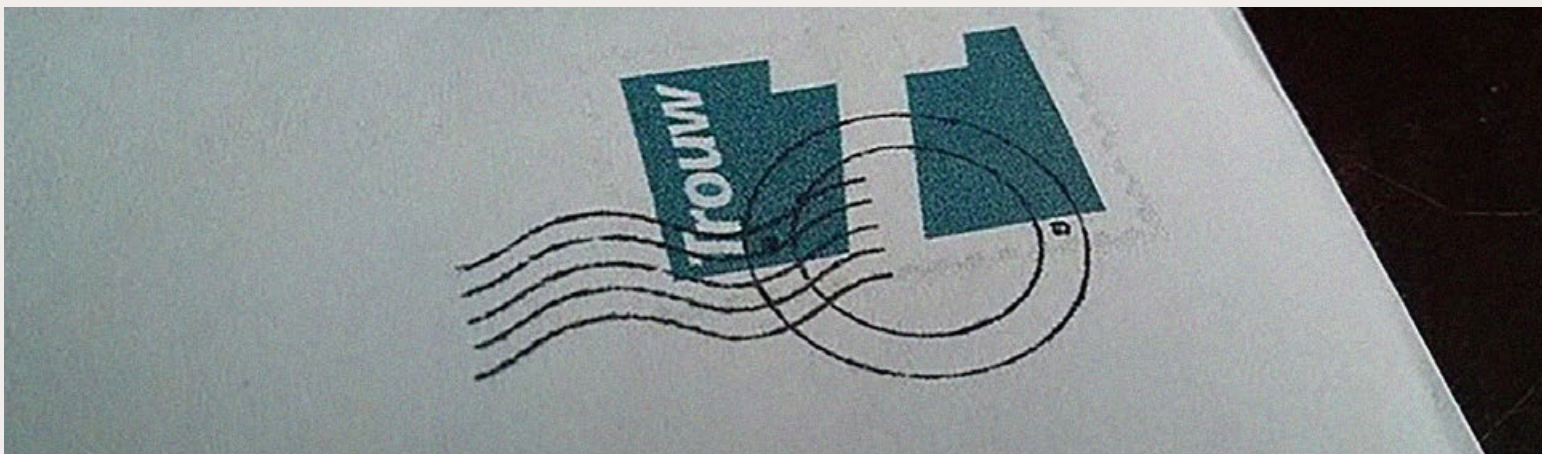
Nadat ze op 23 november vorig jaar de IND-brief in de bus kregen stapten Asal en Mersad niet naar een advocaat, naar eigen zeggen omdat die hen toch niet kon helpen. Asal: 'Twee mensen uit onze groep, een koppel, klopten aan bij een advocate. Zij vertelde dat ze niet veel voor hen kon betekenen.'

De advocate in kwestie, die net als het koppel niet met volledige naam in dit artikel wil, ontkent dat ze dit gezegd heeft. Het ligt volgens haar een stuk genuanceerder. 'Ik adviseer op basis van wat mijn cliënten mij vertellen. Ik kijk naar de wet en naar wat mogelijk is. En natuurlijk moet je naar een advocaat stappen tijdens dit soort situaties.'

De brief die de Iraanse vluchtelingen in november kregen, is nog geen formele beschikking. Dat bevestigt IND-woordvoerder Mijke Bol. 'Die brief was vooral informatief van aard, zodat ze zich voor kunnen bereiden op het definitieve besluit.'

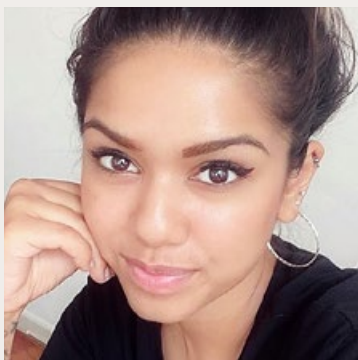
Vluchtelingen die het niet eens zijn met dit besluit, kunnen hiertegen bezwaar maken, mits ze dit binnen vier weken doen, aldus advocaat Thissen. De brief van eind januari zal vluchtelingen expliciet wijzen op dit recht om bezwaar te maken, vertelt Bol. Asal twijfelt nog, maar Mersad vertelt dat hij dit zeker zal doen. ●

Moet 'blank' in de ban? Dit vindt

(BEELD: WIKIMEDIA COMMONS)

Dagblad *Trouw* gebruikt niet langer het woord 'blank'. De krant vervangt het door 'wit' omdat die term inmiddels neutraler zou zijn. 'Blank' is verbonden aan 'rechts-extremisme', getuige de racistische leuzen die onlangs op de Erasmusbrug zijn geprojecteerd. Tijd dus om deze kwestie aan ons panel voor te leggen. Moet 'blank' in de ban?

Anushka Soekhradj (29), sociaal werker

'Tegenwoordig kun je niets meer zeggen zonder een ander te beledigen'

'De discussie an sich is niet ethisch. Ik vind 'blank', 'getint' en 'gekleurd' eigenlijk passender, maar gezien de beladenheid doe je daar tegenwoordig mensen tekort mee.

Denk er eens over na: je identiteit ontlene aan huidskleur – een onderdeel van jezelf waar je niks voor hebt hoeven doen maar dat je denkt te moeten verdedigen. Met formuleringen als *black/white lives matter* smee je eigenlijk dat de ander jouw waardigheid erkent.

Deze trieste verdeeldheid onder mensen heeft een toppunt bereikt. Tegenwoordig kun je niets meer zeggen zonder een ander te beledigen. Woordgebruik zou verraden wat we van iets vinden en hoe we over iets denken. Misschien moet de gekte eerst door het plafond voordat we tot een balans komen: eerst het andere uiterste en dan het midden opzoeken.' •

Ibrahim Özgül (38), finance- en project professional

'Maar wit is toch ook een kleur?'

'Bij deze discussie vraag ik me als Turkse Nederlander met donkere ogen altijd af, ben ik zelf ook 'wit' of 'blank'? Het is overduidelijk dat ik niet zwart ben. Maar als voormalig zwartharige met een migratieachtergrond is de 'correcte' term voor mij tegenwoordig 'Nederlander van kleur',

begreep ik. Of nee, ik ben een 'niet-zwarte' Nederlander van kleur. Tja, maar wit is toch ook een kleur? Als je er heel puristisch naar kijkt, kom je er nooit uit. Daarom: laat iedereen maar gebruiken wat hij zelf wil gebruiken.' •

ons panel

**Dimple Sokartara (29),
communicatieadviseur**

'Ik kan me er als Indonesische ontzettend aan storen als ik 'Indisch' wordt genoemd. In Nederland is het verschil tussen Indisch (deels nakomelingen van koloniale Nederlanders) en Indonesisch (oorspronkelijke bewoners van Indonesië) nooit echt duidelijk gemaakt.

Wat betreft blank en wit heb ik twijfels. Want wit heeft een duidelijke betekenis, net als een wit papiertje. Het is de kleur wit. En

**'Wat betekent
blank dan?
Neutraal?'**

mensen die lichter van kleur zijn, zijn niet wit. Is wit dan het juiste woord, technisch gezien? En wat betekent blank dan? Neutraal? Afgeleid van 'blanco' of van het Franse blanc wat weer wit betekent? Het is een interessante discussie. Nederlanders heb je in allerlei kleuren en maten.' •

**Leontine Vreeke (46),
salesmanager, wijkraadslid
Katendrecht-Wilhelminapier
Rotterdam, zangeres**

'Dat Trouw heeft gekozen voor 'witte mensen' en niet 'blanke mensen', geeft aan dat ze weten dat de termen beladen zijn. De term 'blank' is gekaapt door extreemrechts.

Ik merk dat de term 'wit' irritatie kan oproepen. Net zoals het gebruik van 'zwart', om te verwijzen naar mensen met een donkere huidskleur. Overigens zie ik

**'Ik merk dat de
term 'wit' irritatie
kan oproepen'**

bij witte en zwarte mensen een afwijzende houding. 'Ik ben niet zwart, ik ben bruin', hoor ik van mensen van kleur. Echter, woorden kennen een lading en een betekenis. Door de tijd heen verandert de betekenis. Door de veranderingen in de maatschappij is het normaal om deze te gebruiken. En het gebruik van blank in relatie tot mensen geeft aan dat jij als spreker blind bent voor de veranderingen, of je tegen deze verzet.' •

**Ahmed Abdillahi (42),
postbezorger**

'Zelf gebruik ik, in gesprek met allochtonen of met Nederlanders, de term 'Nederlanders', 'autochtonen' of 'blanken'. Op het gebruik van de term 'witte' Nederlander heb ik mezelf nog niet betrappt. En eerlijk gezegd heb ik hier nog niet een keuze over gemaakt, want ik heb me niet echt in de materie verdiept.

**'Ik kan de stap
van *Trouw* alleen
maar toejuichen'**

Maar als *Trouw*, en ik neem aan dat zij zich als landelijk dagblad wel in de materie hebben verdiept, die stap maakt en vindt dat 'blank' een koloniale connotatie heeft, dan lijkt me dat gelijkwaardiger tegenover biculturele Nederlanders. Ik kan zo'n stap dan alleen maar toejuichen.' •

**Mostafa Hilali (48), militair,
actief in het maatschappelijk
middenveld**

**'Strikt genomen
zijn witte mensen
roze of beige'**

'Een lastige discussie. Kijk, ik ben niet wit en heb moeite om te begrijpen waar het knelpunt nou zit. Mensen die tegen de term 'wit' in verzet komen, prefereren blank, omdat ze zeggen niet wit te zijn. Maar goed, strikt genomen zijn ze dus roze of beige. Maar ik hoor ze ook niet termen zoals roze mensen of beige Nederlanders omarmen. Ze zijn strijdbaar blank. Terwijl blank toch een positieve connotatie van 'schitterend', 'rein' of 'puur' heeft.

Het is fascinerend. Eerlijk gezegd mag iedereen gebruiken wat hij wil gebruiken. Belangrijker is hoe we mensen behandelen. En als het gebruik van die termen met een negatieve behandeling komt, dan is dat problematisch. We moeten af van woorden gebruiken die negatieve labels op andere mensen plakken.' •

‘Extreemrechts wordt steeds meer m

BEELD: WIKIMEDIA COMMONS

Extreemrechtse activisten van White Lives Matter projecteerden tijdens de jaarwisseling racistische teksten op de Erasmusbrug in Rotterdam. Jaap van Beek, woordvoerder van de antifascistische onderzoeksgroep Kafka, maakt zich zorgen. ‘Het gaat nu steeds vaker over ras, in plaats van over cultuur of volk. Openlijk racistische ideeën zijn veel meer gemeengoed geworden.’

● EWOUT KLEI

Kafka monitort sinds 1988 extreemrechtse organisaties en personen in Nederland. Het is een linkse actiegroep die niet van demonstreren, maar van documenteren haar hoofdtaak heeft gemaakt. Dat werk leunt op drie vrijwilligers, die naast hun reguliere baan gratis werken voor Kafka. De organisatie krijgt geen subsidie, vertelt Van Beek, maar heeft wel donateurs om de

website in de lucht te houden en andere kosten te dekken.

White Lives Matter, de extreemrechtse organisatie die verantwoordelijk is voor de racistische teksten op de Erasmusbrug, is in Nederland nog niet zo lang actief, vertelt Van Beek. ‘We volgen WLM vanaf het begin van haar bestaan. Het is een jonge groep. In 2019 verschenen er sporadisch stickers op plekken, maar toen zagen we hier nog geen organisatie achter. Dat werd pas duidelijk in de tweede helft van 2021. WLM is een online initiatief en begon met een Telegramgroep van vijf mensen, die berichten versturen onder pseudoniem. We weten nog niet wie er achter dit initiatief zitten. WLM schreef een handboek met aanbevelingen, hoe je je online dient te gedragen. Ze waarschuwen activisten geen persoonlijke informatie te delen, om zo de anonimiteit te bewaken.’

Van Beek ziet WLM als een ‘product van onze samenleving, dat hoort bij de politieke realiteit van dit moment’. Hij legt uit: ‘Je ziet dat vanaf de jaren tachtig extreemrechts in de Tweede Kamer vertegenwoordigd is. Eerst met de

Centrumpartij van Hans Janmaat, daarna met de PVV van Geert Wilders en Forum voor Democratie van Thierry Baudet. De grond om te discrimineren was bij de PVV aanvankelijk gericht op religie, de islam. Maar onder invloed van Martin Bosma verschoof dit rond 2010 en werd het doel van de partij om het ‘volk’ te beschermen. Bosma oriënteert zich sterk op de witte Boeren in Zuid-Afrika en associeert zich positief met Vrijstaat Orania, een witte enclave in dat land. In 2015 schreef hij hierover ook een boek, *Minderheid in eigen land*, waarin hij felle kritiek heeft op het ‘racistische’ ANC, de partij van Nelson Mandela.’

Bosma is volgens Van Beek de *missing link* tussen Geert Wilders en Thierry Baudet. ‘Wilders normaliseerde discriminatie op culturele gronden, bij Bosma ging het om het ‘volk’, en nu zien we een verschuiving naar ‘ras’. Belangrijk in dit verband is de beruchte IQ-discussie, die werd aangezwengeld door toen kandidaat-raadslid Yernaz Ramautarsing (FvD) beweerde dat zwarte mensen een lager IQ hebben dan witte mensen. Van Beek: ‘Toenmalig FvD-Kamerlid Theo Hiddema verdedigde Ramautarsing. Vervolgens discussieerde de Tweede Kamer over rassen. Dat is geen enkele andere extreemrechtse partij ooit gelukt.’

Hierdoor ontstaat er volgens de Kafka-onderzoeker een *trickle-down effect*: modetrends ‘sijpelen door’ van de elite naar bredere massa. PVV- en FvD-politici verdedigen in het parlement denkbeelden die vervolgens hun weg vinden naar de man in de straat. ‘Je ziet dat het extreemrechtse discours steeds meer mainstream wordt. In 2008 zei Constant Kusters van de extreemrechtse Nederlandse Volksunie (NVU) in tijdschrift *Bij Europa* dat uitlatingen over migranten tegenwoordig veel extremer zijn dan wat de Centrumpartij in jaren tachtig verkondigde. Die observatie is terecht.’

Wel maakt Van Beek een

mainstream', ziet Jaap van Beek (Kafka)

belangrijke tegenwerping. 'De Centrumpartij en de in 1998 verboden partij CP'86 spraken altijd met meel in de mond. Het verschil tussen hun *frontstage* politiek en *backstage* politiek was groot. Ze hielden zich in. Er was een groot verschil tussen wat ze zeiden en wat ze vonden. Hun echte standpunten waren veel extremer. Bij PVV en FvD is het verschil tussen wat politici zeggen en wat ze echt vinden een stuk kleiner. Daarom zijn hun uitlatingen ook radicaler. Daarnaast is er nog een belangrijk verschil: bij de Centrumpartij en CP'86 waren racistische geweldplegers actief, bij PVV en FvD heb je niet zulke figuren.'

En de suggestie van geweld dan, die rond Forum voor Democratie hangt? FvD-Kamerlid Gideon van Meijeren filosofeerde eind vorig jaar immers over het bezetten van het Nederlandse parlement, waarmee hij doelde op de niet-geweldloze bestorming van het Capitool in Washington DC door de aanhangers van Donald Trump. Van Beek vindt dit een gevaarlijke ontwikkeling, maar herhaalt dat er bij PVV en FvD geen mensen actief zijn, die veroordeeld zijn voor racisme of geweldpleging. Hij nuanceert: 'Misschien zijn ze er wel, maar we kennen ze niet.'

'Bij extreemrechtse actiegroepen als Blood & Honour, Landstorm Nederland, NVU en Voorpost tref je wel extreemrechtse geweldplegers aan', vervolgt Van Beek. 'Publicist Marcel Bas van uitgeverij De Blauwe Tijger heeft wel eens bij Voorpost gesproken. En hij heeft goede contacten met FvD. Er zijn meerdere links tussen FvD en extreemrechtse clubjes en individuen. In 2021 organiseerde FvD een kerstmarkt in het Drentse dorp Wijster. Daar stond ook een standje van Harm-Jan Smit, die het kledingmerk Batavica verkoopt. Smit is een beruchte neonazi, die een van de leiders was bij de groepering Kameraadschap Noord-Nederland, die sterke banden had

'Het verbieden van extreemrechtse clubjes is lastig. Dat kan alleen als ze zich gewelddadig uiten'

met neonazibeweging Blood & Honour.'

Al deze extreemrechtse clubjes zijn te marginaal om echt invloed uit te oefenen op het publieke debat. Nadat de rechter in 1998 CP'86 verbood, besloten enkele extreemrechtse denkers daarom van strategie te veranderen, in navolging van de *nouvelle droite* (nieuw rechts) in Frankrijk, vertelt Van Beek. Startpunt van deze nieuwe strategie was om racistische denkbeelden zo te verwoorden, dat anderen er niet al veel aanstoot aan zouden nemen.

'Ze moesten hun geluid matigen. Neonazistische leuzen zouden mensen afschrikken. Daarom gingen ze over op een meer cultureel-nationalistische toon. Hun doel was om de geesten rijp te maken voor extremere standpunten. Ook de Amerikaanse publicist en *white supremacist* Jared Taylor, die in 2017 in het geheim vijf uur lang borrelde met FvD-leider Thierry Baudet, benadrukte dit op een conferentie van het extreemrechtse genootschap Erkenbrand: 'Vertel het voorzichtig. Bouw het langzaam op. Dan kun je steeds een stapje verder gaan.'

Van Beek ziet, als kenner van extreemrechts, dat dit gevaarlijke gevolgen heeft. 'Het is nu, meer dan vroeger, mogelijk om racistische dingen te zeggen. Dit is niet alleen pijnlijk voor mensen die

door dit racisme gekwetst worden, maar het legitimeert ook extremisten die geweld willen gebruiken. Denk aan de beruchte omvolkingstheorie, die het motief was van diverse extreemrechtse terroristen om aanslagen te plegen en die ook door FvD en de PVV gepromoot wordt.'

Hoewel de opkomst van PVV en FvD radicalisering in de hand werkt, omdat ze extreemrechtse standpunten mainstream maken, was de PVV aanvankelijk in zeker zin pacificerend, aldus Van Beek. 'Ze kanaliseerden onvrede. Toen de PVV opkwam, stortten extreemrechtse clubjes in, want hun standpunten tegen islam en tegen migranten werden nu verkondigd in de Tweede Kamer.'

Volgens Van Beek is de PVV veranderd. In haar beginjaren hield de partij duidelijk afstand tot extreemrechts. Toen in 2009 bleek dat PVV-coördinator Ruud Sable-rolle betrokken was bij de extreemrechtse partij Nieuw Rechts van Michiel Smit, knikkerde de partij hem er direct uit. Een paar jaar later was dat anders. Namens de PVV kwam in 2015 Alexander van Hatten in de Eerste Kamer. 'En ook hij had met Nieuw Rechts had gedemonstreerd', vertelt Van Beek. 'En dan heb je PVV'er Sebastian Kruis, die actief was voor de anti-islamitische actiegroep Stop Islamisering van Nederland en

contacten had met de extreemrechtse straatactivist Ben van der Kooi. Nu zit Kruis in de Haagse gemeenteraad en is hij persvoorlichter bij de PVV.'

Ook is de PVV veranderd als het gaat om de samenwerking met politieke partijen in het buitenland. 'Aanvankelijk hield de PVV hield afstand tot de Vlaams Belang en Front National (tegenwoordig Rassemblement National, red.), maar tegenwoordig heeft Wilders deze partijen omarmd.'

Jaap van Beek houdt zich vooral bezig met het monitoren van extreemrechts, niet met het zoeken naar oplossingen. Toch wil hij hier – als we hem erover vragen – wel wat over zeggen. 'Het verbieden van extreemrechtse clubjes is lastig. Dat kan alleen als ze zich gewelddadig uiten. Dan kun je ze aanpakken aan de hand van wetten. Maar veel belangrijker is dat we ons afvragen waarom er zoveel ontvankelijkheid voor racisme is. Die vraag moet de politiek zich stellen. Het heeft te maken met sociaal-economische factoren – veel mensen voelen zich in hun bestaanszekerheid aangetast – en 'buitenlanders' krijgen hiervan als zondebokken de schuld. Politieke partijen hebben geen goed antwoord op complottheorieën. Ze doen te weinig om de sociale onzekerheid weg te nemen.'

Ook individuen en organisaties kunnen hun steentje bijdragen aan de strijd tegen racisme, besluit Van Beek. Ze kunnen er iets van zeggen als ze racisme zien en ze kunnen proberen hun werkplek inclusiever te maken. Het elitaire vooroordeel dat racisme vooral iets is van laagopgeleide witte mensen, van *white trash*, wijst de Kafka-onderzoeker ten slotte naar het rijk der fabelen. 'De meest uitgesproken racisten hebben allemaal een universitaire opleiding. Sterker nog, de meest racistische en extreemrechtse fractie in de Tweede Kamer, die van FvD, telt vijf mensen met een universitaire graad, waaronder twee doctors.' ●

Racisme in de Haagse horeca. naar Rotterdam'

Als een horecazaak drie keer op discriminatie is betrapt, moet die zaak tijdelijk dicht. De gemeenteraad van Den Haag stemde eind december voor zo'n *three strikes out*-regel. Dat zou discriminatie aan de deur tegengaan, maar niet iedereen is overtuigd.

BEELD: WIKIMEDIA COMMONS

● TAYFUN BALCIK EN REMCO VAN MULLIGEN

Fatima Faïd, fractievoorzitter van Haagse Stadspartij (HSP), diende vlak voor Kerst de motie 'Kappuh met racisme' in. 'Queerfobie en racisme' zijn volgens haar nog altijd een groot probleem in het Haagse nachtleven. Daarom moet de gemeente na drie 'terechte' meldingen van discriminatie de ondernemersvergunning tijdelijk intrekken.

Wethouder Saskia Bruines (Financiën, D66) ontraadde tijdens de raadsvergadering de motie. 'Dit is niet aan de gemeente.' Ze benadrukte wel dat de gemeente racisme en queerfobie in het uitgaansleven ernstig vindt en met

mystery guests werkt om dit te bestrijden.

Faïd beaamde in reactie hierop dat het oordeel of er is gediscrimineerd aan politie en justitie is. Wel wierp ze tegen dat de gemeente al sinds de jaren tachtig met *mystery guests* werkt, en zonder succes.

Faïd kreeg meer bijval van burgemeester Jan van Zanen: 'In het handhavingsbeleid voor horeca staat dat wij bij discriminatie een zaak drie maanden kunnen sluiten.' De praktijk is echter ingewikkelder, vervolgde de burgemeester. 'Discriminatie moet wel vastgesteld worden. Heterdaad is het mooiste. Er moet aangifte gedaan worden en het Openbaar Ministerie moet vervolgen.'

Vervolgens nam de raad de motie aan met 24 tegen 20 stemmen. Op 2 januari liet Van Zanen de *Kanttekening* via zijn woordvoerder weten dat hij nu nog geen medede-

lingen kan doen over hoe hij verdere actie gaat ondernemen.

Geen 'zwarte' muziek

Discriminatie in het uitgaansleven is lastig aan te tonen, erkent ook Faïd. De meeste mensen doen geen aangifte. Met een petitie verzamelt de de Haagse partij nu verhalen van discriminatie. Er zijn honderdtachtig reacties binnengekomen, maar Faïd geeft aan dat het nog te vroeg is voor conclusies. 'Als je vijfhonderd reacties hebt en daarin worden telkens dezelfde zaken genoemd, dan heb je harde cijfers. Daarmee kun je ook middenpartijen als D66 en GroenLinks overtuigen.'

In haar familie kent ze diverse verhalen van discriminatie. 'Mijn vader is wel eens niet toegelaten in de horeca, ik ook, en dat geldt eveneens voor mijn dochter en mijn neefjes', vertelt ze. 'Er zijn nu al

mensen die liever in Rotterdam uitgaan dan in Den Haag, omdat het racisme hier te erg is', vervolgt ze. 'Dat moet je niet willen, straks zijn alle tenten in onze stad alleen nog maar wit.'

Het HSP-raadslid is van mening dat de tijd van praten voorbij is. 'We moeten een norm stellen', zegt ze resoluut. 'In het verleden heb ik al honderd keer met horecamensen gesproken. Ik snap dat zij te maken hebben met uitgaanspubliek dat soms onder de drugs zit, en dat je soms hard moet optreden. Maar dat is geen reden om mensen van kleur te weigeren, of om te zeggen dat je je zaak blank wilt houden. Sommige horeca draaien bepaalde 'zwarte' muziek niet als er verzoekennummers zijn. Dat soort trucjes gebruiken ze. Dat kan echt niet.'

Queer

Faïd benadrukt dat het niet alleen om racisme gaat, maar ook om discriminatie van queer mensen. 'Ik krijg vanuit die hoek opvallend veel berichten van mensen die geweigerd zijn omdat ze nagellak dragen of een tasje bij zich hebben.' Faïd vertelt dat het in Den Haag algemeen bekend is dat taxichauffeurs queermensen weigeren. Queerdiscriminatie in de horeca is nieuw voor haar.

'Eigenaren van horeca zijn misschien conservatief. Ze zijn niet perse heel jong, en zullen sneller zeggen dat ze geen 'gekkigheid' in hun zaak willen. Terwijl het voor jonge generaties veel normaler is dat genderidentiteit fluïde is.'

Ziedend

Fatma Gülay* werkt als ambtenaar bij het Rijk en wil vanwege haar werk alleen anoniem met de *Kanttekening* spreken. Ze is bijna nooit gediscrimineerd in de horeca. Behalve die ene keer. 'Het was aan het strand in Kijkduin, een paar jaar terug', vertelt ze. 'Die tent bestaat nu niet meer. Ik was jarig en wilde met mijn vader en broer

‘Mensen van kleur wijken uit

wat eten. De eigenaar vertelde dat er geen plek was, terwijl er genoeg lege tafels waren. We lieten de lege plekken zien en werden toen uitgescholden. Even later zagen we dat witte mensen wel gewoon werden toegelaten.’

Gülay was ziedend en wilde aangifte doen bij de politie. Maar haar vader hield haar tegen. Hij maakte dit vaker mee, vertelde hij haar. Ze begrijpt overigens wel het argument dat veiligheid belangrijk is en dat mannen relatief vaak voor onrust zorgen. ‘Die zijn dan heel seksistisch op vrouwenjacht. Dat kan niet.’

‘Het is niet zwart-wit’

De motie van Faïd mag dan de sympathie hebben van de burgemeester en de steun van de gemeenteraad, dat betekent nog niet dat iedereen overtuigd is van de ernst van het probleem. Ondernemer van kleur Dina Mabrouk* werkt al jarenlang in de horeca. Om haar vorige en huidige werkgever te beschermen, wil ze uitsluitend anoniem haar verhaal vertellen. Haar identiteit is bekend bij de redactie.

Ze laat er geen twijfel over bestaan dat ze niets ziet in *three strikes out*: ‘Dat is een hele harde maatregel voor ondernemers. Daarnaast vraag ik mij af hoe je wilt bewijzen of iemand gediscrimineerd is. Want in zo’n situatie zijn er altijd twee verhalen. Het is niet heel zwart-wit. *No pun intended*.’

Mabrouk legt uit dat het werk van portiers nu eenmaal bestaat uit het selecteren van mensen, om zo de veiligheid in de tent te bewaken. ‘Je kunt nu eenmaal weinig anders dan mensen weigeren of toelaten op basis van uiterlijke kenmerken. Dat is je vertrekpunt. Een voorbeeld: Als je ergens een gay-feestje hebt en er komen twee skinheads aan de deur, dan kun je aan hun uiterlijke kenmerken al zien dat ze niet helemaal passen bij de doelgroep, maar ook dat hun aanwezig-

heid mogelijk rottigheid gaat opleveren. In zo’n situatie mag je zeggen: we laten jullie niet binnen, want het risico is ons te groot.

‘Sommige horeca draaien bepaalde ‘zwarte’ muziek niet. Dat soort trucjes gebruiken ze. Dat kan echt niet’

Maar dat werkt ook andersom, wanneer er een hardcore-feestje is en er eenen naar binnen willen. De portier mag hen dan aan de deur weigeren. De Marokkanen kunnen zich dan gediscrimineerd voelen, maar ik ben wel voor veiligheid boven alles.’

Opstootjes

Portiers kijken niet naar etniciteit alleen, maar naar het totaalplaatje, aldus Mabrouk. ‘Wat voor kleding hebben ze aan? Hoe gedragen ze zich in de rij? Hoe kijken ze je aan bij de deur? Je kunt als portier vragen: ‘Weten jullie wat voor feestje er is?’ En als ze dan reageren met: ‘Nee, we komen voor een leuke avond’, dan mag je melden dat er een hardcore-feestje aan de gang is. Afhankelijk van hun antwoord en hoe ze zich gedragen, kun je bepa-

len of je hen binnenlaat of niet. Ik zeg niet dat alle Marokkanen bij alle hardcore-feestjes worden geweigerd. Het uiterlijk is het eerste waarop je selecteert en op basis daarvan ga je vervolgvragen stellen. Want dat is letterlijk het enige wat je hebt om op af te gaan als portier.’

Mabrouk zegt dat portiers aan de deur vaker mannen weigeren dan vrouwen. ‘Mannen zorgen veel vaker voor opstootjes. Daarom worden zij extra gescreend.’

Volgens Mabrouk komt het regelmatig voor dat mensen puur worden geweigerd door de horeca op basis van hun gedrag – beschoonen zijn of asociaal gedrag vertonen in de rij. Nadat zij zijn geweigerd, trekken ze volgens haar vaak meteen de ‘discriminatiekaart’. ‘De bewijslast voor discrimi-

natie is heel ingewikkeld.’ Mabrouk wil niet dat ondernemers ten onrechte gestraft worden, en heeft daarom grote moeite met de motie ‘Kappuh met racisme’.

Fatima Faïd is daarentegen verheugd dat de motie tegen haar verwachting in een meerderheid kreeg. En ze blijft met de HSP, een actiep partij, actief vinger aan de pols houden: ‘We blijven praten met horeca, om te kijken hoe zij zelf de ‘rotte appels’ eruit kunnen vissen. Want er zijn een paar namen van bedrijven, die telkens weer boven komen drijven. We kunnen er niet op rekenen dat jongeren straks wél aangifte doen. Dus wij gaan sowieso aan *namings and shaming* doen, bij zaken waarover we heel veel meldingen krijgen. We willen dat de gemeente geen zaken meer doet met dat soort bedrijven.’ ●

Discriminatie in horeca speelt in het hele land

‘E rkenning is de eerste stap. Laat het niet bij woorden blijven.’ Dat schreef NRC in juni 2022 in een hoofdartikel. De overheid moet racisme in de samenleving aanpakken, vrome voornemens volstaan niet, vindt die krant. Daarbij noemt NRC expliciet racisme in het uitgaansleven als een van de problemen.

Discriminatie op basis van afkomst of geaardheid komt in heel het land in de horeca voor. Dit is niet alleen een Haags probleem.

In 2017 onderzocht de gemeente Amsterdam met *mystery guests* in hoeverre er discriminatie plaatsvindt in het uitgaansleven. De uitkom-

sten bevestigden dat er sprake is van een probleem en de stad gaf diverse zaken een waarschuwing. In 2020 kwam een nachtspraak in Amsterdam-West in opspraak omdat de eigenaar te lang racistische incidenten had genegeerd.

Twee jaar geleden, toen na een lange lockdown de horeca net weer open was, stond in *Vice* een artikel met een pleidooi om dit moment aan te grijpen voor het aanpakken van discriminatie. Ook andere steden kwamen in het nieuws vanwege racisme. Zoals Breda, waar clubs zwarte mannen weerden. Racistische incidenten in de Eindhovense horeca waren volgens antidiscriminatiebureau Radar ‘zorgwekkend’.

Hrant Dink doorbrak het zwijgen

BEELD: WIKIMEDIA COMMONS

De moord op de Armeens-Turkse journalist Hrant Dink in 2007 haalde wereldwijd de voorpagina's van dagbladen. Dink vroeg aandacht voor de door Turkije ontkende Armeense genocide en was een kritische stem in de media. Op 20 januari herdachten Armeniërs en Koerden in Amsterdam zijn dood. Welke invloed heeft Dink zestien jaar na zijn dood?

● TAYFUN BALCIK

Op 19 januari 2007 stond Hrant Dink voor het kantoor van het Armeense weekblad *Agos*, waarvan hij hoofdredacteur was, toen een Turkse nationalist hem doodschoot. De 52-jarige Dink kreeg al jaren bedreigingen vanuit nationalistische hoek, onder andere vanwege zijn standpunt over de Armeense genocide.

De moord schokte niet alleen Turkije, maar ook de rest van de wereld. Nog steeds heeft Dink bewonderaars. In Amsterdam is er vandaag een gezamenlijke

Armeens-Koerdische herdenkingsbijeenkomst. Dat ligt gevoelig, omdat enerzijds Koerden betrokken waren bij de genocide van ruim een eeuw geleden, terwijl anderzijds veel Armeniërs overleefden dankzij de hulp van Koerden. De relatie tussen beide volken is nog niet optimaal, zeker buiten Turkije niet. De bijeenkomst is dus ook een plek om de dialoog aan te gaan.

'Dappere activist'

'Toen ik het nieuws over de moord op Hrant Dink op tv zag, voelde het alsof ik een jeugdvriend verloor', vertelt de Koerdische journalist en activist Baki Karadeniz. Hij groeide op in Diyarbakir in Turks-Koerdistan en woont nu in Amsterdam. 'Ik kende Dink van zijn spraakma-

kende media-optredens. Hij deed me steeds denken aan de Armeniërs uit mijn kindertijd in Diyarbakir, die er niet meer zijn. Dit maakte me verdrietig. In 1980 emigreerden enkele van onze Armeense burens naar Europa. Aanvankelijk dachten we dat ze vertrokken om economische redenen en voor beter onderwijs. Maar later leerden we dat er meer achter zat.'

'Armeniërs en andere christelijke groepen zijn vertrokken uit gebieden met een Koerdische meerderheid, zoals Turks-Koerdistan. Dat is het gevolg van intense repressie door de staat en deels van de maatschappelijke druk in buurten die voor de 'staat' waren', legt Karadeniz uit. 'Koerden noemden hen *fille*, niet-moslims.'

Armeniërs ervoeren dus ook in

Koerdisch gebied onderdrukking. Karadeniz: 'Bij Hrant Dink denk ik niet alleen aan onderdrukking, maar ook aan die dappere activist die zijn leven opofferde voor dialoog, verbinding en democratische idealen.'

'Aardbeving'

Historicus Ayhan Isik (Vrije Universiteit Brussel en Erasmus Universiteit Rotterdam) doet onderzoek naar politiek geweld in Turkije, Koerdistan en het Midden-Oosten. 'Als bekende en moedige journalist was Hrant Dink veel in het nieuws', herinnert hij zich. 'Ik ken hem als een linkse, democratische Armeense journalist, die als eerste openlijk sprak over de geschiedenis, de genocide en de noodzaak van dialoog voor vrede. Hij was een unieke stem in een omgeving die gedomineerd werd door Turks nationalisme. Zijn uitspraken waren zeer belangrijk en kostten hem uiteindelijk zijn leven.'

De Armeens-Nederlandse Ohannes Karakas is medeorganisator van de Koerdisch-Armeense herdenking op 20 januari. Hij is verbonden aan de Federatie Armeense Organisaties Nederland (FAON) en kijkt altijd met pijn en verdriet terug naar 2007. 'Ik had via mijn opa en vader verhalen over de genocide binnengekregen. Met de moord op Dink maakten we dat als het ware nog een keer mee. De moord was een aardbeving die ons gelijk bij de wanhoop van 1915 bracht.'

Karakas vervolgt: 'Dink was de eerste Armeniër in Turkije die openlijk onze pijn en gevoelens in de media besprak. Dat zorgde voor verandering. Het was bijzonder om dat te zien. Hij heeft het Armeense zwijgen doorbroken.'

'Gebrek aan democratie'

Dink was ook kritisch over het Turkse minderhedenbeleid, waarbij de staat niet-Turkse groepen dwingt zich te assimileren. Tegelij-

over de Armeense genocide

kertijd was hij was ook kritisch richting Armeniërs, die hij aansprak hun 'Turkse paranoia'. Is het intellectuele klimaat in Turkije na de moord op Dink opener geworden, of juist niet?

Karadeniz vindt het moeilijk deze vraag te beantwoorden. 'Het gebrek aan een democratisch klimaat in Turkije heeft ook een negatieve invloed op het intellectuele leven en het zelfkritische denken. Het belangrijkste is dat we elkaar begrijpen, met elkaar meeleven en ruimte maken voor gemeenschappelijke strijd.'

Ook Isik is pessimistisch. 'Dink werd vermoord, maar daar bleef het niet bij. Daarna zijn er zoveel oorlogen geweest. Toch heeft hij ons enorm beïnvloed. Hij heeft het gebrek aan democratie in Turkije grondig geanalyseerd. Zijn inzichten zijn nog steeds relevant. We lezen zijn teksten steeds weer terug en kijken opnieuw naar zijn video's voor inspiratie.'

Isik denkt dat Dink voor meer zelfreflectie onder Koerden heeft gezorgd. 'We kijken kritischer naar ons eigen verleden. Dat nam toe na de moord op Dink. De meerderheid van de Turks-soennitische bevolking steunt de staat. Helaas wil slechts een minderheid van ongeveer 15 procent in het reine komen met het verleden. Niet alleen met de Armeense Genocide, maar met alle genociden en massamoorden die plaatsvonden in Turkije, waaronder die op de Koerden Dersim in 1937-1938, en de massamoorden op de alevieten in de jaren zeventig', zegt hij.

Karakas denkt wel dat er vooruitgang is geboekt. 'Dinks boodschap, dat er geen andere mogelijkheid is dan dialoog en samenleven, heeft nog steeds actualiteitswaarde. We hebben het gezien bij de oorlog om Nagorno-Karabakh tussen Armenië en Azerbeidzjan en in Rojava in Noord-Syrië. Je hoeft niet op hulp van buitenaf te wachten, want die

'Hij was een unieke stem in een omgeving die gedomineerd werd door Turks nationalisme'

komt niet. Er is alleen harmonie mogelijk als je burens ook gelukkig zijn. Er is geen andere oplossing dan vrede.'

Karadeniz beaamt dit. 'Als Koerdische activisten is ons doel om samen met alle volkeren op te trekken, vooral met volkeren zoals Armeniërs, religieuze minderheden en onderdrukten. Wij willen een goede start maken met de herdenking van Hrant Dink in 2023.'

'Turks-soennitische ontkenning'

Wat betreft samenwerking met Turken, benadrukt Karadeniz het mozaïek van volkeren en overtuigingen in Turkije en Koerdistaan. 'Het is mogelijk onze idealen in de HDP (de progressieve partij die voor Koerden en Armeniërs opkomt, red.) te verwezenlijken. Het programma en de statuten van die partij wijzen op de democratische en vrije vertegenwoordiging van alle volkeren en overtuigingen.'

Isik ziet de 'grote muur van Turks-soennitische ontkenning' van de Armeense Genocide en andere genocides als een obstakel voor verzoening: 'Het is een hoge muur, die alsmaar groeit door racisme, zozeer zelfs dat de Turkse samenleving, als een van de meest racistische samenlevingen, niet beseft hoe racistisch zij is.'

Om dit te onderbouwen duikt Isik in het verleden. 'Kijk naar de

Duitse, Spaanse en Italiaanse geschiedschrijving. De jaren dertig en veertig onder de dictaturen van Hitler, Franco en Mussolini. Al deze landen hebben min of meer rekenschap gegeven van die fascistische periode uit hun geschiedenis. Ze hebben historisch besef. In Turkije er nooit verantwoording afgelegd. Mustafa Kemal (Atatürk, de stichter van de moderne Turkse Republiek, red.) wordt nog steeds verheerlijkt. Als je al begint met het bespreken van de Armeense genocide, bots je tegen een racistische muur. De bron van dit racisme was eerst overwegend seculier en kemalistisch, maar is nu overwegend islamistisch. Maar kemalisten en erdoganisten zijn even onderdrukkend.'

Koerdische rol

Mensen moeten volgens Isik in actie komen om die muur af te breken. 'Het is tijd om iets te organiseren. En dat wij als Koerden en Armeniërs daarbij een kleine bijdrage leveren is mooi.'

Karakas is sceptisch. 'Ik weet niet of de Koerdisch-Armeense relaties goed genoeg zijn. Er zijn eerder zulke initiatieven geweest. We merken dat er behoefte is om het over de Armeense Genocide te hebben. We leggen de lat niet hoog bij dit event. We moeten op een toegankelijke manier bij elkaar komen, niet op een beschuldige

gende manier. Hrant Dink was een rolmodel voor ons. Daarom komen we bij elkaar. En willen we dat vaker doen.'

Koerdische milities in dienst van het Ottomaanse Rijk speelden een kwalijke rol tijdens de Armeense Genocide en vermoordden tienduizenden Armeense mannen, vrouwen en kinderen. Karadeniz karakteriseert de rol van de Koerden als een 'tragedie': 'Ja, een deel van de Koerden werd destijds gebruikt door Ottomaanse politici. Zij stonden aan de verkeerde kant van de geschiedenis, dat is een trauma. Maar het is ook belangrijk te erkennen dat er Koerden waren die hun Armeense burens in hun huizen verborgen hielden, en niet deelnamen aan het bloedbad. Deze verhalen geven ons hoop op een gemeenschappelijke toekomst.'

Karadeniz geeft toe dat de samenwerking tussen Koerden en Armeniërs in Europa nog niet zo soepel verloopt. Toch wil hij optimistisch blijven. 'Ik heb een positieve kijk op het leven. Het belangrijkste voor Koerden en Armeniërs is om samen te werken en een gemeenschappelijke cultuur te ontwikkelen.'

Karakas bevestigt dat Koerden tegenwoordig vrijer over de genocide praten. 'Ze behoorden in 1915 tot de daders. Het is belangrijk om de Koerdische rol verder uit te diepen. Waarom zijn de relaties toen kapotgegaan? Mijn oma vertelde dat Koerden tijdens de genocide haar dorp aanvielen en niet de Turkse gendarme. Nieuw onderzoek kijkt ook veel meer naar wat er precies gebeurde in de verschillende regio's in Anatolië. Dat lijkt mij heel nuttig. Het is natuurlijk waar dat de onderlinge relaties niet optimaal kunnen zijn in een omgeving die niet democratisch is en waar je niet vrijuit kunt praten. Maar nogmaals: de enige oplossing is bij elkaar zitten en praten met elkaar.' •

CHRIS AALBERTS

Journalist en auteur van o.a. 'De puinhopen van rechts'. Doceert Media & Journalistiek aan de Erasmus Universiteit Rotterdam.

Democratisch besef is ver te zoeken bij Statenleden JA21

Over ruim een maand zijn er verkiezingen voor de Provinciale Staten en het belooft spannend te worden. Vier jaar geleden was FvD nog de grootste partij, maar de meeste kiezers zijn inmiddels weggelopen. Zou JA21 een alternatief zijn? De partij van Joost Eerdmans heeft een belangrijk voordeel boven het FvD van vier jaar geleden: de partij heeft nu ervaring in de provincies. JA21 had zelfs al resultaten kunnen boeken. Het lijkt me een mooie vraag voor *De Slimste Mens*: weet u wat JA21 de afgelopen jaren in de provincies heeft bereikt?

Dit is geen vrijblijvende vraag: JA21 werpt zich op als het nette en constructieve alternatief voor Forum en heeft in Drenthe, Flevoland, Noord-Holland en Zuid-Holland een groot deel van de FvD-Statenvructie overgenomen. In Utrecht zelfs de hele fractie. Ook in Noord-Brabant en Friesland zijn Statenleden van Forum naar JA21 overgestapt. Zij zijn de lichtende voorbeelden van het daadkrachtige beleid dat we van deze partij kunnen verwachten, of dat nou op het gebied van klimaat, migratie of democratie is. U raadt het probleem al:

Mijn verzoek was een prachtige kans om met veel aplomb de eigen prestaties uit te venten

niemand weet wat de Statenleden de laatste jaren hebben uitgespookt.

Tijd om het aan de vertegenwoordigers van JA21 zelf te vragen. Wat hebben ze de afgelopen jaren zoal neergezet en hoe kijken ze daar op terug? De afgelopen maanden mailde ik ruim twintig FvD-afspliters. De resultaten zijn ontvuchterend.

Oud-gedeputeerde Ruud Bult – later overgestapt naar JA21 – wilde praten. Verder: slechts één Statenlid, maar alleen *off the record*. De uitkomst van dat gesprek? Het is niet duidelijk wat er precies in deze provincie is bereikt, maar de discussie over met name de energietransitie is nu anders dan in 2019. Vult u zelf maar even in of dit komt door het werk van Statenleden van JA21 of door de gestegen gasprijzen.

De rest? Annabel Nanninga (Noord-Holland) heeft 'niet de minste behoefte' om hierover te praten. Haar fractiegenoot Gerard Kohler gaat met pensioen, zegt hij, dus dat betekent vooruit- en niet terugkijken. Niek Beenen (Flevoland) heeft 'geen interesse' in een interview en Matthijs Sandmann (Zuid-Holland) wil 'de FvD-tijd niet meer oprakelen'. Ivo Mantel (Noord-Holland) 'bedankt hartelijk voor de eer' en Sharon de Lely (Flevoland) begrijpt de vraag 'maar staat er niet voor open'. Ook haar fractievoorzitter Gert-Jan Ransijn voelt er niets voor. Harry Omlo (Drenthe) zegt voorlopig nee en Frank Duijs (Noord-Brabant) heeft geen interesse. De Statenleden Daniel van den Berg – inmiddels opgewaardeerd tot lijsttrekker in Noord-Holland – en Stijn Hesse-

link (Overijssel) reageren helemaal niet.

Hoe vaak zou een journalist deze Statenleden naar hun werk vragen? We weten allemaal het antwoord, namelijk dat dit zo goed als nooit voorkomt. Mijn verzoek was dus een prachtige kans om met veel aplomb de eigen prestaties uit te venten. De massale weigering van vrijwel iedereen bij JA21 laat niet alleen zien dat Statenleden niet willen praten, maar vooral ook dat ze niets te melden hebben.

De Statenleden van JA21 stapten op bij Forum omdat ze de partij te extreem vonden. Dat is invoeelbaar: Forum doet er alles aan om de democratie te ondermijnen en het siert iedereen die ooit bij die partij heeft rondgelopen dat ze afstand nemen. Toch wringt hier iets: als je de democratie echt serieus neemt, ben je als politicus bereid je werk te verantwoorden omdat je begrijpt dat kiezers die informatie in maart nodig hebben. Het gaat niet over de vraag of je hier als Statenlid behoefte aan hebt. Het is gewoon je plicht.

De grote vraag is: als Statenleden van JA21 hun werk niet willen verantwoorden, wat zegt dat dan over hun democratisch besef? •

TAYFUN BALCIK

Programmacoördinator
bij The Hague Peace
Projects voor de Armeens-
Koerdische-Turkse
werkgroep. Lid van de
Nieuw Amsterdam Raad
(Pakhuis de Zwijger).

Witte mensen zijn inderdaad racistisch

Het is 2023. Ik wilde dit jaar als columnist met een schone lei beginnen, maar toen zag ik op Twitter een fragment voorbij komen van een Zuid-Afrikaanse discussie over de vraag: zijn alle witte mensen racisten? En in één klap waren al mijn goede voornemens foetsie.

Weggespoeld door de intrigerende, vrije manier waarop Zuid-Afrikanen de discussie over etnische verhoudingen kennelijk voeren. In het bovengenoemde fragment beantwoorden drie witte vrouwen deze vraag. De eerste, Rebecca, zegt: 'Honderd procent. Hoe kan je nu een witte Zuid-Afrikaan zijn en niet racistisch zijn? En daarmee bedoel ik niet dat je als witte persoon zwarte mensen noodzakelijkerwijs en bewust als inferieur ziet, maar dat het gewoonweg niet mogelijk is dat je in deze maatschappij wordt geboren en opgroeit zonder racistische aannames te internaliseren.'

Hallo zeg! Dat is nog eens anders wakker worden dan in Nederland, waar men zich een week lang heeft zitten afvragen of de racistische leuzen op de Erasmusbrug wel of niet racistisch, strafbaar of gevaarlijk waren.

Terug naar het fragment, waar Monique aan het woord komt. Zij denkt dat wit privilege en witheid modeterminen zijn om witte mensen

Hoe kan je als witte Nederlander immuun zijn voor alle racistische vooroordelen van de afgelopen twintig jaar, of nog veel dieper, uit onze koloniale tijd?

de mond te snoeren. 'Je kan niet zeggen dat witte mensen racistisch zijn, omdat ze wit zijn. Dat is kwetsend en een afleiding van de corruptie en onkunde van de politieke leiders van dit land,' aldus Monique.

Je kunt bezwaren hebben tegen extreem determinisme – dus tegen het idee dat alle witte mensen altijd per definitie racistisch zijn – maar de derde witte vrouw, Sarah, is onverbiddelijk: 'Het is inherent racistisch om zwarte politieke leiders te verwijten geen talent voor besturen te hebben.'

Pfff, wat een heerlijk ongeremde discussie. Dit ontbreekt in ons land. Hier valt de discussie heel vaak dood als je witte mannen witte mannen noemt. Hier zeggen witte Nederlanders vaak pretentieuze: 'Ik zie geen kleur.'

Ik voel uiteraard veel meer voor Rebecca en importeer graag die Zuid-Afrikaanse manier van discussiëren naar ons kikkerlandje: Hoe kan je als witte Nederlander immuun zijn voor alle racistische

vooroordelen van de afgelopen twintig jaar, of nog veel dieper, uit onze koloniale tijd?

Dit zeg ik niet alleen omdat ik een Turkse man in Nederland ben – dag in dag uit wantrouwen mensen mij omdat ik baantjes, ruimte en vrouwen zou innemen van witte Nederlanders. Ik zeg dit ook als Turkse man die van mening is dat alle Turken een beetje racistisch zijn. Juist daarom word ik door veel Turkse Nederlanders als een bedreiging voor de Turkse identiteit en als een 'volksverrader' gezien.

Ik ben zelf met Turks racisme opgegroeid en kon het afgelopen zomer weer van Ankara (West-Turkije) tot aan Iğdir (Oost-Turkije) meemaken bij mijn eigen familie en schoonfamilie. Het is systemisch, institutioneel en je kunt er op elk moment van de dag mee geconfronteerd worden.

'Arabieren vernietigen ons ras', 'Ik hou niet van Koerden', 'Daar zijn die ongelovige Armeniërs'. Zomaar een aantal zinnen die ik tijdens een

groepsgesprek met neven, tantes en winkeliers vernam. Christenen, Koerden, maar ook Arabieren worden in Turkije als 'interne vijanden' gezien. Buitenlandse mogendheden zouden hen 'gebruiken' tegen de Turkse natie.

Bij mensen die ik vertrouw, benoem ik dat het racistisch is om dat te zeggen en dan volgt er meestal een heftige discussie. Maar met onbekenden of nieuwe kennissen kijk ik liever de kat uit de boom en laat ik stiltes vallen. Pick your battles.

Hier in mijn eigen familie in Amsterdam heb ik Turks racisme enigszins weten te neutraliseren – of wordt er niet over gesproken in mijn bijzijn, ook omdat ik veel Turkse vrienden niet meer spreek. Maar toch vermoed ik dat ik als Turkse soenniet nog steeds onbewust vooroordelen zend naar alevitische, sjiiitische en Koerdische vrienden, door ze weer dat filmpje met Koerdisch geweld of islamofobie te appen. Dan betrap ik de witte Nederlander in mezelf. Want witte Nederlanders spreken Nederlandse moslims regelmatig aan op moslimgeweld. Het liefst zien ze dat de moslim zich daartegen uitspreekt, terwijl ze zelf stil blijven over wit geweld.

We hebben allemaal vooroordelen. Maak die liever expliciet en behandel ze zoals Rebecca doet, in plaats van ze weg te stoppen. Gelukkig nieuwjaar! •

Een afbeelding van Mohammed academische vrijheid?

IN DE COLLEGE BANKEN KUNNEN DISCUSSIES PITTIJG ZIJN - EN DAT HOORT OOK BIJ ACADEMISCHE VORMING, VINDEN UNIVERSITAIRE DOCENTEN. (BEELD: WIKIMEDIA COMMONS)

Een Amerikaanse universiteit brak met een docente, omdat zij tijdens een college een veertiende-eeuwse afbeelding van de profeet Mohammed had laten zien. Naar aanleiding van dit incident laait in de Verenigde Staten de discussie over academische vrijheid weer op. In hoeverre moet je als docent rekening houden met de gevoelens van religieuze studenten?

● SHAWINTALA BANWARIE

Het is een rustige collegedag in oktober. Universitair docent kunstgeschiedenis Erika Lopez Prater van de Hamline Universiteit in Minnesota geeft een online college en waarschuwt haar studenten: ze is van plan een afbeelding van de profeet Mohammed te laten zien. Wie dat niet wil zien, krijgen de mogelijkheid om het college over te slaan.

Daarna toont Prater een bekende veertiende-eeuwse afbeelding, waarop te zien is hoe de pro-

feet zijn eerste openbaring ontvangt van de engel Gabriël. Ondanks die uitgebreide waarschuwing besluit één studente, de voorzitter van een islamitische studentenvereniging in Minnesota, een klacht in te dienen tegen de docente. Ze vindt de afbeelding een aanval op haar geloof. De universiteit besluit in december het contract van Prater niet te verlengen en verwijt haar 'islamofobie'.

Academische vrijheid

'Ik vind het heel flauw dat er een klacht tegen haar is ingediend', vertelt Javad Hashmi, promovendus Islam aan de Harvard Universiteit en onderzoeksleider bij de Amerikaanse organisatie Muslim Public Affairs Council (MPAC), die zich

inzet voor maatschappelijke en politieke emancipatie van moslims. Hashmi stelde samen met MPAC een verklaring op, waarin zij eisen dat Prater weer mag lesgeven aan de Hamline Universiteit. 'Ze wilde juist de diversiteit aan tradities binnen islam laten zien aan haar studenten en hiermee negatieve vooroordelen over islam tegengaan.'

Naast Hashmi zijn ook andere islamitische academici in de Verenigde Staten verbijsterd over het ontslag van de docente. Tijdens een panelgesprek over academische vrijheid, georganiseerd na het nieuws over haar ontslag, vertelt Prater dat illustraties een onmisbaar onderdeel van de colleges kunstgeschiedenis vormen.

Intussen heeft ook de universiteit toegegeven dat het verkeerd was om haar als 'islamofob' te bestempelen. Maar desondanks vrezen veel academici in de Verenigde Staten dat door dit incident de academische vrijheid onder druk is komen te staan.

Ottomaanse miniatuurschilderijen

Veel moslims zijn er stellig van overtuigd dat de islam het afbeelden van de profeet verbiedt. Maar dit is een eenzijdige visie, stelt de Leidse hoogleraar Islam en het Westen Maurits Berger. 'In islamitische teksten staat geen verbod op het afbeelden van mensen, en ook niet van de profeet. Maar theologen uit de klassieke islamitische periode (de achtste tot de tiende eeuw, red.) interpreteerden de Koran en uitspraken van de profeet alsof het niet de bedoeling was om aan figuratieve kunst te doen. God heeft volgens deze theologen het monopolie op de schepping van levende wezens, en het afbeelden van mensen zou een aantasting zijn van Gods macht. Het afbeelden van de profeet was dus niet zozeer verboden, maar het gebeurde gewoon niet. In plaats daarvan bloeide de islamitische kunst door middel van versierde teksten, daar leende het Arabisch schrift zich goed voor.'

Pas in de vijftiende tot de achttiende eeuw, tijdens de Ottomaanse en Perzische rijken, gaven sultans opdracht om afbeeldingen te maken van de profeet, vertelt Berger. 'In het Ottomaanse Rijk ontwikkelde zich de kunst van het miniatuurschilderen, die vooral is ingezet om verhalen te illustreren, zoals het levensverhaal van de profeet. De kunstenaars beeldden in sommige gevallen Mohammed wel af, maar dan zonder dat zijn gezicht te zien was.'

'In het Perzische Rijk gingen ze makkelijker om met afbeelden van de profeet', vervolgt Berger, 'omdat sjieten wat het afbeelden van de

tonen: provocatie of

profeet betreft minder strikte regels hanteren dan soennieten.'

Cartoons

Enkele jaren terug kende Nederland een rel die vergelijkbaar is met wat er nu in de VS speelt. In 2020 lieten docenten van een school in Den Bosch en een school in Rotterdam in hun lessen de beruchte Mohammed-cartoons van *Charlie Hebdo* zien. De aanleiding was toen de moord op de Franse geschiedenisleraar Samuel Paty.

'Als we alles wat mensen beledigend vinden niet meer mogen zeggen of tonen, kunnen we de scholen sluiten', vindt Berger. Hij denkt dat niet alle moslims aanstoot nemen aan het afbeelden van de profeet.

Bij de affaires rond het afbeelden van de profeet in Deense cartoons en in het Franse blad *Charlie Hebdo* was het probleem vooral dat het om satirische afbeeldingen ging. Berger: 'Als de profeet Mohammed op een eervolle manier was afgebeeld, als een soort Grieks icoon, dan vraag ik me af of er zoveel ophef zou zijn ontstaan. Het continu beledigen en bespotten van de profeet heeft kwaad bloed gezet. Hierdoor reageren islamitische leerlingen soms heel emotioneel.'

Zelf heeft Berger tijdens zijn colleges over de islam historische afbeeldingen en cartoons laten zien. 'Ik liet een Mohammedcartoon zien naast een cartoon over de Holocaust, om mijn studenten duidelijk te maken dat iedereen vanuit een eigen moreel kader beslist of een beeld beledigend is. Ik probeer op een academische manier de confrontatie met gevoelige onderwerpen aan te gaan. Voordat ik de afbeeldingen liet zien, heb ik de studenten gewaarschuwd. Er zijn nooit opmerkingen gekomen.'

'Universiteit gecapituleerd'

Erika Lopez Prater toonde geen cartoon, maar een historische afbeelding getoond. Maar ook als het wel een spotprent was geweest,

'Als we alles wat mensen beledigend vinden niet meer mogen zeggen of tonen, kunnen we de scholen sluiten'

horen moslims kalm te blijven, vindt Hashmi: 'De Koran leert ons om beledigingen te negeren, of nog beter, kalm te reageren.'

Berger vraagt zich af wat de plek is van satirische cartoons over de profeet in het onderwijs. 'Ik ben absoluut voor de vrijheid van meningsuiting, maar een docent of leerkracht is niet aangenomen om zijn eigen mening te propageren. De taak van de leerkracht is juist om een onderwerp goed uit te leggen en vanuit meerdere visies te belichten. Ik leer mijn studenten dat er mensen zijn die islam een mooi geloof vinden, dat er mensen zijn die bang zijn voor de islam en dat er mensen zijn die negatief denken over dit geloof.'

Hashmi vindt het oneerlijk dat de universiteit capituleerde voor die moslims die helemaal geen afbeeldingen van de profeet willen zien, terwijl hierover binnen de islam verschillend wordt gedacht. 'Hoewel ik zelf vind dat het afbeelden van de profeet niet kan, erken ik dat er islamitische tradities zijn waarin een andere mening wordt uitgedragen.'

Open dialoog

Rutger van Eijken, filosoof en lector sociale studies aan de Avans Hogeschool, vindt de ontwikkelingen in de VS zorgwekkend. Tegelijk denkt hij dat studenten en docenten nog wel nader tot elkaar kunnen komen: 'Soms moet je als docent op je woorden letten, maar het levert ook mooie gesprekken

op. Zo had ik het onlangs met studenten over hoe de in 2004 vermoordde filmmaker Theo van Gogh kritiek leverde op de Amsterdamse gemeenteraad, die een voorstelling over de vrouwen van de profeet Mohammed wilde verbieden. Studenten met een islamitische achtergrond waren het met de gemeenteraad eens, maar toen ik betoogde dat het eigenlijk vreemd is dat een ander kan bepalen wat ik zie, lees of luister, vonden ze dat ook.'

Uiteindelijk wil niemand zich beperkt voelen in denken of doen, zegt Van Eijken. 'Moslims willen

niet dat een ander bepaalt of ze wel of geen hoofddoek mogen dragen, niet-moslims willen niet dat een ander voorschrijft welke film of voorstelling ze wel of niet mogen zien.'

Belangrijker dan het benadrukken van vrijheid van meningsuiting in het onderwijs is dat leerkrachten en studenten meer naar elkaar luisteren, vindt Van Eijken. 'Toen tijdens een les een islamitische studente zei dat ze gekwetst was door een cartoon over de profeet, probeerde ik haar zorg en aandacht te geven. Als docent heb je immers een verantwoordelijkheid en dien je een handreiking te doen naar degene die zich gekwetst voelt.'

Hoewel ze een heel andere mening hadden over het nut van het tonen van een cartoon kregen Van Eijken en de studente wel een verzoenend gesprek, vertelt hij. 'Ik legde haar namelijk uit dat het verbieden van cartoons de vrijheid van anderen beperkt. Zij begreep dat we elkaar juist vrijheid moeten gunnen, omdat zij ook niet wil dat haar vrijheid verkleind wordt.' •

Islamitisch modernisme

Javaad Hashmi vindt dat de media moslims en de islam vaak als tegenstanders van de vrijheid van meningsuiting neerzetten. Hij wijst er echter op dat vrijheid van meningsuiting juist een veelbesproken onderwerp is onder islamitische theologen van de laatste honderd jaar. Zij trachten moderne ideeën te verenigen met de Koran. Deze traditie heet het islamitisch modernisme.

Daartegenover, legt Hashmi uit, staat islamitisch fundamentalisme dat modern gedachtegoed bestrijdt. Het conservatieve traditionalisme

neemt een middenweg tussen deze twee tradities. Sinds de jaren zestig groeide islamitisch fundamentalisme, mede dankzij de financiële steun die de VS tijdens de Koude Oorlog gaf aan de fundamentalistische bewegingen die zich tegen de Sovjetunie keerden.

Veel modernistische islam theologen zijn volgens Hashmi vervolgens naar de VS gemigreerd omdat ze daar in vrijheid hun traditie konden voortzetten. Dit verklaart volgens hem waarom, in het algemeen, moslims in dat land progressiever zijn dan moslims uit andere landen.

TAHIR ABBAS

Hoogleraar
Radicaliseringsstudies
(Universiteit Leiden).

Als angst voor islamofobie doorschiet

Een docent kunstgeschiedenis van de Amerikaanse Hamline Universiteit liet op 6 oktober haar studenten een veertiende-eeuws islamitisch kunstwerk zien. Daarop was de aartsengel Gabriël te zien, die de profeet Mohammed zijn eerste Koranopenbaring geeft.

De docent begon haar les met een inhoudelijke waarschuwing en de besprak eerst twee minuten lang de vraag of je Mohammed wel of niet mag afbeelden, voordat ze de dia liet zien. 'Ik heb goede redenen om deze afbeelding te laten zien', legde ze uit.

De islam verbiedt afbeelden van religieuze figuren niet. Veel islamitische groeperingen veroordelen dit wel, maar er bestaat geen monolithische islamitische cultuur.

Een moslimstudente, die voorzitter was van de Hamline Muslim Student Association, reageerde geschokt. De docent mailde de student: 'Ik heb geprobeerd studenten niet te overvallen met dit beeld, en ik heb mijn best gedaan hen een uitweg te bieden. Het spijt me dat ondanks mijn poging om een negatieve reactie te voorkomen, u toch dit beeld heeft bekeken en er last van had.'

Van een afstand bekeken, lijkt het erop dat de meeste Ameri-

Was het doel om angst voor en haat tegen moslims te zaaien? Of wilde de docent een intellectueel debat?

kanse moslims net zo in de war zijn als ik. De docent lijdt, in plaats van dat zij lesgeeft. Maar het lijkt er ook op dat de instelling in Minnesota, evenals moslims van kleur op de campus, een lange geschiedenis van vijandschap kennen. De klachten van de studente overstijgen het klaslokaal en hebben betrekking op de onwelkome sfeer op de universiteit.

In 2006 – een journalist gaf mij de twaalf Deense cartoons die Europa en Europese moslims destijds schokten – waren er zorgen over godslastering en islamofobie. Ik zou een gastcollege geven aan tweehonderd studenten, een cursus mediacultuur en samenleving aan de Engelse bacheloropleiding sociologie. Ik liet de cartoons aan de studenten zien, in de wetenschap dat er ten minste een paar moslimstudenten in de klas zaten. Ik waarschuwde hen dat, hoewel ze zich misschien beledigd voelen, er een veel bre-

dere historische context bestaat als het gaat over het afbeelden van de Profeet. Dit moet hun aandacht hebben, in plaats van meteen verontwaardigd te reageren.

We zijn twintig jaar verder en ik wil hetzelfde doen met de historische afbeelding van de Profeet die deze docent op de Hamline Universiteit toonde. Nu kent Minnesota een grote en ook mondige moslingemeenschap, maar de ophef is grotendeels te wijten aan het gebrek aan leiderschap van het universiteitsbestuur en een angst die grenst aan paranoia. Tijdelijke contracten voor academici, vooral voor vrouwen en niet-witte mensen, dragen bij aan een onveilige werksfeer. In dit geval verlengde de universiteit zonder overleg het contract van de docent niet.

Je kunt legitieme kritiek hebben op het islamitische geloof en op geloofspraktijken. Maar islamofobie – irrationele angst voor en haat tegen moslims – is iets

heel anders. Als dat zich voordoet, moet een universiteit zowel de klagers als de aangeklaagde medewerker ondervragen. De instelling moet islam- en islamofobie-experts raadplegen. Was het doel om angst voor en haat tegen moslims te zaaien? Of wilde de docent een intellectueel debat? Maar deze vragen zijn door de Hamline Universiteit niet gesteld.

Universiteiten moeten academische onafhankelijkheid garanderen om academici tegen overheids censuur en repercussies te beschermen. Dit betekent dat men moeilijke of onpopulaire meningen op een hoffelijke en academische manier moeten kunnen uiten. Als universiteiten medewerkers ontslaan vanwege het uiten van impopulaire of verwerpelijke meningen, schenden zij de academische vrijheid. Deze praktijk kan academici ervan weerhouden zich uit te spreken, uit angst voor repercussies.

Hoewel islamofobie op universiteiten een terechte zorg is, kan de manier waarop zij reageren op aanklachten juist meer islamofobie creëren. Om polarisatie en wantrouwen tot een minimum te beperken, moeten universiteiten inclusie, tolerantie en een open discussie bevorderen, en beschuldigingen van moslimhaat onpartijdig beoordelen. •

ergosana

Medisch Adviesbureau

www.ergosana.nl - i.sevinc@ergosana.nl

Rijbewijskeuring
B,C,D, (E) groot
rijbewijs

Medische Keuring
Levensverzekering

Verzuim &
Re-integratie

Vaccinatiezorg
particulier /
Bedrijven

Nieuwe Israëlische regering extremer lang Palestijnse rechten'

Israël heeft een nieuwe regering. Niet alleen werd de omstreden Likod-leider Benjamin Netanyahu weer premier, zijn conservatieve kabinet leunt ook partijen die een ultra-rechtse politiek voorstaan. Wat betekent dit voor de Palestijnen?

ITAMAR BEN-GVIR (LINKS) BEZOCHT VORIG JAAR MET DE RADICAAL-RECHTSE ACTIVIST BENTZI GOPSTEIN DE Wijk SHEIKH JARRAH IN BEZET OOST-JERUZALEM. BEELD: WIKIMEDIA COMMONS

● EWOUT KLEI

Voor Itamar Ben-Gvir van de extremistisch-Joodse partij Otzma Yehudit is omstrede. Hij verdedigde als advocaat Joodse terroristen en beschouwt Israëlische militairen die Palestijnen vermoorden als helden, die nooit voor de rechter verschijnen mogen.

Zal het Nederlandse buitenlandse beleid veranderen, nu Israël door hardliners wordt geregeerd? *De Kanttekening* ging hierover in gesprek met de Palestijns-Nederlandse wetenschapper Dina Zbeidy, docent sociale wetenschappen aan de Hogeschool Leiden, en historicus Peter Malcontent, universitair docent Internationale Betrekkingen aan de Universiteit Utrecht.

Wat betekent deze nieuwe regering voor de Palestijnen? In hoeverre is dit een verslechtering? Zbeidy: 'Voor de Palestijnen is het

minder belangrijk hoe de Israëlische regering eruitziet, dan wat er *on the ground* gebeurt. De situatie voor hen was al verschrikkelijk, dat blijft doorgaan. De bezetting van de Palestijnse gebieden, de checkpoints, de blokkade van Gaza. Het wordt er zeker niet beter op.

Voor gewone Palestijnen verandert er vooralsnog weinig. Maar voor Palestijnen in Israël – door Israël Arabische Israëliërs genoemd – heeft het meer directe gevolgen. De nieuwe regering wil discriminerende wetten invoeren, die negatief voor hen uitpakken. Eerder was er al de Nakba-wet, die Arabische scholen straft als zij in hun geschiedenislessen het woord 'Nakba' gebruiken (de Nakba is de etnische zuivering van de Palestijnen in 1948, red.). Ook is niet zo heel lang geleden het Arabisch gedegradeerd van officiële taal naar minderheidstaal. Officiële instituties hoeven niet langer alles in het Arabisch te vertalen. Dat is discriminerend.

De retoriek van de nieuwe regering is extremistisch, maar we moeten dit tegelijkertijd ook nuanceren. In de jaren vijftig en zestig gebruikten Israëlische staatslieden ook

negatieve retoriek over de Palestijnen. Nieuw is echter de openlijke anti-LGBT retoriek. Dat komt voor veel mensen als een schok.'

Malcontent: 'De nieuwe regering is een behoorlijke verslechtering voor de Palestijnen, denk ik. Dat leidt tot een extremere houding ten aanzien van het Palestijnse vraagstuk. Er zitten twee ultra-conservatieven in het kabinet: Bezalel Smotrich van de Religieus-Zionistische Partij en Itamar Ben-Gvir van Otzma Yehudit. Die laatste is als minister van Nationale Veiligheid de baas van Israëlische politie, ook in de Palestijnse gebieden om de Israëlische nederzettingen te beschermen.

Ben-Gvir is een superpopulist, die provoceert om de aandacht op

zich gevestigd te krijgen, en wil leveren aan zijn achterban. Zijn bezoek aan de Tempelberg is zo'n provocatie. Hij gaat voor de actie, ongeacht de consequenties die daar mogelijk op kunnen volgen. In het verleden bracht het veel ellende toen Israëlische ministers dat deden (het bezoek van premier Ariel Sharon aan de Tempelberg in 2000 leidde tot de Tweede Intifada, red.).

De standpunten van de extremisten in de nieuwe Israëlische regering zijn hard. Ze willen geen Palestijnen in Israël meer, en de Westbank annexeren. Ze houden het kabinet in een wurggreep, want Netanyahu heeft hen nodig. Andere partijen willen niet met hem regeren, vanwege het corruptieonderzoek dat tegen hem loopt.'

'Extremisten houden het kabinet in een wurggreep, Netanyahu heeft hen nodig'

mer. 'Maar Israël schendt al heel

'Dat Israël in Gaza meer dan veertienhonderd Palestijnen vermoordde is kwalijker dan de retoriek van deze regering'

Is deze extreemrechtse regering eigenlijk geen blessing in disguise, omdat nu steeds meer mensen in Europa en het Verenigde Staten zien hoe fout de bezettingspolitiek is?

Zbeidy: 'Als ze hiervoor nog niet zagen hoe fout de bezetting is, is dat een groot probleem. Israël schendt al veel langer Palestijnse mensenrechten. Dat ze in Europa en de Verenigde Staten nu pas geschokt reageren, komt door de verschuivende Overton Window. Wat vroeger gold als rechts, noemen we tegenwoordig gematigd. Israël was al heel radicaal, maar nu Israëlische ministers openlijk extremistisch zijn worden ze in het Westen wakker.'

Daarnaast moeten we ons niet blindstaren op retoriek. Dat Israël in de laatste Gaza-oorlog meer dan veertienhonderd Palestijnen vermoordde vind ik veel kwalijker. Israël schendt al vijfenzeventig jaar de mensenrechten van Palestijnen. Ik vind het niet schokkend dat in deze context de extremisten sterker worden. Zij worden gesterkt door de sterke wij-zij-tegenstelling. En Israël weet ook heel lang dat het straffeloos zijn gang kan gaan.'

Malcontent: 'Ja, het kan zo uitpakken, dat westerse landen zich kritischer zullen gaan opstellen straks tegenover Israël vanwege deze extremistische regering. Maar dat is toch koffiedik kijken. De Europese Unie en de VS waren verantwoordigd toen Ben-Gvir de Tempelberg bezocht, maar ze

verbonden er geen consequenties aan. Misschien doen ze dat wel als Israël het heel bont maakt. Bij een explosie van geweld bijvoorbeeld, waarbij het voor de EU en de VS duidelijk is dat Israël hier verantwoordelijkheid voor draagt. De publieke opinie in het Westen is de afgelopen tien jaar meer anti-Israël geworden. Daar moeten regeringen meer rekening mee gaan houden.'

Welk effect hadden de rapporten van Human Rights Watch en Amnesty International van 2021 en 2022 – Israël maakt zich schuldig aan apartheid – op het Nederlandse beleid? Is dat kritischer geworden?

Malcontent: 'Ik denk dat die rapporten niet zo veel invloed gehad hebben. Maar ze houden de Tweede Kamer wel scherp. De Nederlandse regering is vorig jaar wel een beetje kritischer geworden. Denk aan het bezoek van minister van Buitenlandse Zaken Wopke Hoekstra aan de Palestijnse mensenrechtenorganisatie Al Haq, waar Israël zich boos over maakte.'

Maar in het algemeen blijft de Nederlandse opstelling hetzelfde en wordt de status quo gehandhaafd. Dat is ook het beleid van de EU. De Palestijnse Autoriteit krijgt geld van Europa. Af en toe komt er kritiek op de Palestijnen, dat ze het geld wel goed moeten besteden, en af en toe is er kritiek op Israël. Maar het blijft bij woorden. Er volgen nooit daden. De EU en ook Nederland steunen met de mond de

tweestatenoplossing, maar die oplossing is in de praktijk nog ver weg.'

Zbeidy: 'De rapporten van HRW en Amnesty hebben weinig invloed op het Nederlandse buitenlandse beleid, vrees ik. Maar deze rapporten hebben zeker hun nut gehad, ook voor Nederland. Want het is nu acceptabeler geworden als je apartheid en Israël in één adem noemt. Activisten deden dit al langer, maar HRW en Amnesty onderbouwen deze vergelijking ook juridisch. Dit helpt ook, bijvoorbeeld via het Internationaal Strafhof (ICC) in Den Haag, om juridische stappen tegen Israël te nemen.'

deze Israëlische regering, maar ook van eerdere regeringen, een garantie is voor crises. En die crises dragen bij aan een veranderende stemming. En dat heeft uiteindelijk ook gevolgen voor het Nederlandse beleid.'

Zbeidy: 'Ik pleit er altijd voor om Israël in een mondiale context te zien. De regering Netanyahu past in een ontwikkeling waarin extreemrechts steeds sterker wordt. Denk aan Donald Trump in de VS, Jair Bolsonaro in Brazilië, Viktor Orban in Hongarije. En je moet ook naar de internationale wapenhandel kijken, en dat westerse landen hun macht misbrui-

'Palestijnen mogen niet boos zijn, niet schreeuwen'

Wat kunnen activisten, mensenrechtenorganisaties, journalisten en academici doen om het Nederlandse beleid te beïnvloeden?

Malcontent: 'Ik denk dat ze vooral hun werk moeten blijven voortzetten. De gouden tijden van de massademonstraties, denk aan de protesten in de jaren zeventig en tachtig tegen de kruisraketten, zijn voorbij. De oorlog in Oekraïne en ook Black Lives Matter brachten weinig demonstranten op de been. In deze tijd hebben rapporten van ngo's, kritische berichtgeving in de media, en wat er op social media wordt gezegd veel meer effect. Je zag in 2021, tijdens de Gaza-oorlog van dat jaar, dat heel veel Nederlandse jongeren felle kritiek leverden op Israël via social media. Je ziet dat de standpunten verschuiven. De publieke opinie verandert. Belangrijk is ook dat het beleid van

ken om de wereldwijde ongelijkheid in stand te houden. Het is een mondiale strijd tegen onderdrukking, tegen uitbuiting. Het Westen is medeplichtig aan de bezetting van Palestina door het beleid ten aanzien van Israël niet te wijzigen.'

Het is daarnaast heel jammer dat de Palestijnen de sympathiekaart moeten voorleggen: 'Wij zijn ook slachtoffer.' Ze mogen niet boos zijn, niet schreeuwen, want dan zijn ze geen slachtoffer meer. In deze benadering zit een racistische ondertoon. Palestijnen zijn 'de ander'. Daarom krijgen ze van het Westen niet dezelfde sympathie als bijvoorbeeld de Oekraïners. Oekraïners die tegen de Russen vechten worden door westerse media als helden beschreven, Palestijnse vrijheidsstrijders zijn daarentegen 'terroristen'. •

Tineke Strik: ‘Migratie moet verd

In de serie *Viva l'Umanità!*, Italiaans voor ‘Lang leve de mensheid!’, reist schrijfster Rosita Steenbeek door Europa. Ze spreekt onder anderen met politica Tineke Strik, die kritisch is over het migratiebeleid van de Europese Unie: ‘We financieren projecten die tot mensenrechtenschendingen leiden.’

● CANER MERT

De vierdelige serie laat misstanden rondom migratie zien. Aan het woord komen hulpverleners, journalisten en politici die zich het lot van vluchtelingen aantrekken. Een van hen is Strik, Europarlementariër namens GroenLinks en hoogleraar Burgerschap en Migratierecht aan de Radboud Universiteit in Nijmegen.

Waarom kon de migratiecrisis in Europa zo uit de hand lopen?

“Migratiecrisis’ vind ik een lastig woord. Het suggereert dat het aantal migranten zo groot is

geworden, dat het een crisissituatie is geworden, maar dat is niet waar. Feit is dat de regering zich te weinig heeft voorbereid op de komst van asielzoekers, waardoor een crisis ontstond.

In 2015 was dat anders, omdat er toen opeens veel vluchtelingen naar Europa kwamen. Nu kwamen de problemen vooral voort uit de neiging van de regering om migratie te willen terugdringen en terugdringen. Omdat het lastig is wordt er van een crisis gesproken. Maar de meeste vluchtelingen komen uit Syrië, Afghanistan en Turkije. Deze vluchtelingen kunnen worden teruggestuurd. Dan moet je als Europese Unie je afvragen: Wil je deze mensen beschermen? Of wil je dat het niet op ons bordje komt te liggen?’

Is de vluchtelingendeal tussen de EU en Turkije uit 2016 een teken dat Europa de verantwoordelijkheid van zich afschuift?

‘Ja. In eerste instantie wilden Syriërs niet naar Europa, maar terug naar hun eigen land. De burgeroorlog in dat land is al gaande sinds 2011. Ik heb in Turkije met veel Syrische vluchtelingen gesproken. Toen echter hun spaargeld opraaakte en hun kinderen al jaren geen schooling meer kregen, en bovendien het perspectief op terugkeer naar Syrië uitbleef, ontstond er een beweging om naar de EU te komen. Europa wilde graag dat de vluchtelingen in Turkije blijven, waarna president Erdogan geld vroeg om de opvang te verbeteren.

De toegang tot onderwijs en de arbeidsmarkt is voor Syrische vluchtelingen in Turkije

TINEKE STRIK (BEELD: GROENLINKS)

wijnen als verkiezingsthema'

echter nog steeds problematisch. Velen van hen leven onder het armoedeniveau. Op zich is het goed dat de EU geld investeert in Turkije voor vluchtelingen, maar de prijs is hoog. De grenscontroles en de verplichting van Turkije om teruggestuurde vluchtelingen op te nemen, duiden erop dat de EU zelf geen verantwoordelijk wil nemen.'

De EU staat voor mensenrechten, maar moet dit dan niet hoger op de lijst staan?

'Er heerst daarover een dubbele moraal binnen de EU. We komen altijd met prachtige verklaringen over mensenrechten, maar aan de andere kant is er ons eigenbelang. In de afgelopen twintig jaar is migratie een topprioriteit aan het worden in ons buitenlands beleid. Dat gaat steeds vaker boven het bevorderen van mensenrechten. We zijn bijvoorbeeld stil over de gevolgen van het feit dat wij grenscontroles in niet-EU-landen financieren. En ze zijn stiller over mensenrechtenschendingen door autoritaire leiders zoals Erdogan, die ons helpen te voorkomen dat vluchtelingen naar Europa reizen.'

Bovendien legt de EU geen relatie tussen de mensenrechtensituatie in een land en het asielbeleid ten aanzien van dat land. Neem de situatie in Iran. De EU komt op voor Iraanse demonstranten, maar tegelijkertijd betaalt ze Turkije om de grens met Iran dicht te houden.'

Zijn we ook minder kritisch tegenover EU-lidstaten die zich steeds autoritairder opstellen – zoals Hongarije en Griekenland – omdat ze streng tegenover migratie zijn?

'De onafhankelijkheid van de rechterlijke macht en de vrijheid van journalisten zijn belangrijke thema's geworden in de EU. De Unie neemt steeds strengere maatregelen ten aanzien van Polen en Hongarije. Ik probeer zelf onder de aandacht te brengen dat ook in landen als Griekenland en Kroatië de rechtsstaat onder grote druk staat. Migranten die aan de Europese buitengrenzen proberen bescherming te krijgen, worden in elkaar geslagen en teruggeduwd. Zij krijgen geen kans om een asielaanvraag in te dienen. Dat wij mensen de toegang tot een asielprocedure weigeren, ondermijnt ons hele asielrecht, want mensen terugsturen zonder eerst te onderzoeken of ze bescherming nodig hebben, brengt vluchtelingen in gevaar.'

Toch blijft de Europese Commissie stil over deze *pushbacks*. Ze weigert om actie te ondernemen, terwijl de bewijzen zich blijven opstapelen. Ook andere EU-lidstaten kijken

'De EU komt altijd met prachtige verklaringen over mensenrechten, maar aan de andere kant is er ons eigenbelang'

weg, want het wegsturen van vluchtelingen komt iedereen goed uit.

Ik denk dat je de toestand van een rechtstaat het beste kunt toetsen door te kijken hoe men omgaat met mensen van buiten. Aan onze buitengrenzen is te zien dat wij geen prioriteit geven aan de rechtsstaat en de mensenrechten, of op zijn minst voor vreemdelingen een andere maatstaf hanteren.'

Heerst er een dubbele standaard tussen Oekraïense vluchtelingen en niet-westerse vluchtelingen?

'Die indruk wordt inderdaad gewekt. Vooral doordat de Oost-Europese lidstaten over Oekraïeners zeggen: 'Dit zijn christelijke mensen, die kennen wij, die vangen wij op.' Bovendien was het snelle besluit om deze vluchtelingen op te vangen een daad van solidariteit met Oekraïne en tegen Rusland.'

Maar er zit nog een laag onder. Veel landen zeggen dat migranten moeten worden opgevangen in de regio. Dat zag je ook in 2021, toen de Taliban de macht overnamen in Afghanistan. De EU-ministers kwamen met een gezamenlijke verklaring naar buiten, dat alle Afghaanse vluchtelingen in de regio moeten blijven. We geven geld, zodat zij daar blijven. Maar in Iran, Turkije en Pakistan waren Afghaanse vluchtelingen niet welkom, dus opvang in de regio was geen reële mogelijkheid.

Ik denk dat het zo niet werkt. Je kunt de wereld niet opdelen in regio's. Nog steeds wordt 86 procent van de vluchtelingen wereldwijd opgevangen door arme, fragiele buurlanden van conflictgebieden. Het idee dat de ene vluchteling de andere niet is wordt hiermee versterkt. Het zou eigenlijk niet mogen uitmaken waar iemand vandaan komt. Het gaat erom dat

iemand vlucht. We hebben een mondiaal systeem nodig van vluchtelingenbescherming.'

In november was er een informatieavond over een vluchtelingenboot in Nieuwegein. Bewoners maakten zich grote zorgen hierover. Viva l'Umanità laat een klein Italiaans dorp zien, waar vluchtelingen en dorpingen met elkaar in harmonie leven. Hoe zorg je daarvoor?

'De verantwoordelijkheid hiervoor ligt bij nationale en lokale politici. Veel van hen zijn geneigd om vluchtelingen af te wijzen, omdat er geen draagvlak is. Ze hebben zelf echter ook invloed op dat draagvlak. Door te zeggen dat vluchtelingen een gevaar kunnen vormen, dragen ze bij aan de angst. Als politici en burgemeesters benadrukken dat vluchtelingen mensen zijn als jij en ik en bescherming nodig hebben, zou er in de samenleving meer steun zijn voor opvang.'

Je ziet dat mensen aanvankelijk wel protesteren tegen de komst van een asielzoekerscentrum, maar dat het protest snel ophoudt als het azc er eenmaal is. Dan komen er juist weer protesten als dat azc na jaren moet sluiten. Tegelijkertijd moeten we de zorgen over huisvesting en andere voorzieningen voor asielzoekers ook serieus nemen. Schaarste in voorzieningen zet mensen tegen elkaar op. We hebben dus een steviger sociaal beleid nodig.'

Bedreigt de opkomst van extreemrechts de acceptatie van vluchtelingen in Europese samenlevingen?

'Mijn indruk is dat het onderwerp migratie wordt gebruikt en uitgebuit door extreemrechtse politici. In Zweden hebben de Zweden Democraten zetels gewonnen met hun frame dat asielzoekers criminelen zouden zijn. In Italië was migratie een van de belangrijkste verkiezingsthema's. En in Nederland zie je dat PVV en Forum voor Democratie hier ook voortdurend mee bezig zijn. Dat verleidt centrumrechtse partijen om in hun retoriek hiertegen op te bieden. Daarmee maak je een weg naar normale, goede oplossingen onmogelijk.'

Migratie zou eigenlijk moeten verdwijnen als verkiezingsthema. Het moet als een normaal beleidsthema worden bekeken, en rustig worden geanalyseerd. Duitsland is een van de weinige landen waar migratie geen verkiezingsthema is. Alle politieke partijen, behalve Alternative für Deutschland, hebben afgesproken dat ze migratie en asielzoekers niet gaan gebruiken voor politiek gewin. Dat Duitsland het anders doet heeft natuurlijk historische redenen, maar daar zouden wij wel van kunnen leren.' ●

Rebekka Timmer wil links links is een fopdemocratie'

BIJ1 heeft een zwaar jaar achter de rug. De partij van Sylvana Simons kampte met de naweeën van een conflict rond kunstenaar en anti-zwarte piet-activist Quinsy Gario, in juni stapte Jursica Mills op als landelijk voorzitter en er was ruzie in de belangrijkste afdeling van de partij, die in Amsterdam. De nieuwe partijvoorzitter Rebekka Timmer probeert de boel bij elkaar te houden. Hoe heeft ze het jaar 2022 ervaren?

'SOCIALIST TOT IN DE KIST', NOEMT REBEKKA TIMMER ZICHZELF. (BEELD: EWOUT KLEI)

● EWOUT KLEI

Op zich wil Rebekka Timmer (1999) best praten over de ruzies bij BIJ1, maar ze vindt dat de media zich niet daar alleen maar op moeten richten. De partijvoorzitter kraakt direct harde noten over de journalistiek.

'De journalistiek is soms te veel uit op sensatie in plaats van de politieke inhoud.' Hierdoor missen wel eens het grote plaatje,

aldus Timmer. 'Thierry Baudet is groot gemaakt door de media omdat hij zo excentriek is, met zijn piano en Latijnse citaten. Dat hij een racist is, werd lange tijd genegeerd. Nu lopen de media achter Caroline van der Plas aan, terwijl op haar Boer Burger Beweging ook veel aan te merken is.'

Timmer benadrukt het belang van persvrijheid. 'Maar ik vind wel dat we sensatiejournalistiek kritisch mogen bevragen. Journalisten hebben een maatschappelijke verantwoordelijkheid. In de breedte van het medialandschap draait het steeds meer om ophef, voor de kijkcijfers en de clicks.'

'Toxisch gedrag'

Aan ophef was er bij BIJ1 geen gebrek. Een heet hangijzer was in 2021 de rel rond Quinsy Gario, die bij de Tweede Kamerverkiezingen van dat jaar op nummer twee van de kandidatenlijst stond. Partijgenoten verweten hem 'toxisch gedrag'. Uiteindelijk besloot Gario zijn lidmaatschap op te zeggen.

Timmer is niet trots op hoe het bestuur de kwestie heeft aangepakt. 'We kregen veel signalen binnen over Gario en moesten daar als bestuur iets mee doen', vertelt ze. 'We hebben de klachten laten onderzoeken door een extern bureau, dat objectief naar de kwestie moest kijken. Ook in het vervolgtraject hebben we gefaald tegenover Quinsy Gario, alsook tegenover die mensen die de signalen over hem hadden ingediend.'

Werd deze kwestie niet verergerd doordat het rapport over Quinsy Gario geheim is? Nu weet vrijwel niemand wat de klachten precies zijn. Timmer antwoordt dat mensen BIJ1 een gebrek aan transparantie mogen verwijten. Tegelijk laat ze weten dat haar handen gebonden zijn. Het rapport kan vooralsnog niet openbaar worden gemaakt. Timmer wil desgevraagd niet zeggen waarom. Wel wil ze nog een onafhankelijke evaluatieonderzoek laten doen naar de gang van zaken rond Gario's vertrek. BIJ1 wil hier lering uit trekken, zegt ze.

'We moeten ons realiseren dat de Nederlandse samenleving racistisch, islamofob, seksistisch en transfoob is'

Persoonlijke kritiek

Vervolgens ontstond er ophef rond het aftreden van partijvoorzitter Jursica Mills in juni 2022. Ook dat hield verband met de kwestie-Gario. Ze verweet BIJ1 een 'onveilige en toxische sfeer'. In gesprek met de Kanttekening noemde Mills onder andere 'de vijandige manier waarop men-

houden. ‘De liberale democratie

sen elkaar aanspreken bij een meningsverschil’ en dat er bij BIJ1 vaak ‘over mensen wordt gesproken in plaats van met mensen’.

Timmer ziet dit anders. ‘Mills en ik verschillen van elkaar in die zin, dat ik van mening ben dat er in de partij ideologische discussies mogen worden gevoerd. Dat is de basis van een linkse partij en daarvoor moeten we meer platformen inrichten binnen de partij. Het is vervelend als kritiek te persoonlijk wordt. Dat vond Mills begrijpelijkerwijs heel lastig.’ Dat is geen verwijt aan het adres van Mills, benadrukt Timmer. ‘Er was een hoop kritiek op het partijbestuur, en ik snap dat het moeilijk is om daar goed mee om te gaan. Ik wil meer ideologische discussie, maar wel op z’n manier, dat we het gevoel vasthouden dat wij allen de partij maken.’

Volgens Timmer is het niet zo dat BIJ1’ers elkaar constant de maat nemen en daarom altijd ruzie maken. ‘We zijn een jonge partij, die leden van diverse pluimage aantrekt. Ze hebben allemaal hun eigen stokpaardjes. Palestina, het klimaat, de strijd tegen transfobie, enzovoort. Door een podium te scheppen voor belangrijke discussies en intersectionaliteit in te bedden in de manier waarop we die discussies voeren, verenigen we onze krachten.’

‘Wij-gevoel’

BIJ1 heeft de plicht om ‘representatie goed te definiëren’, zegt Timmer. Ze baseert zich daarbij op de zwarte burgerrechtenactiviste Angela Davis: ‘Zij stelde eens dat diversiteit slechts een marketingstrategie is. Leefbaar Rotterdam heeft ook niet-witte vertegenwoordigers en een vrouwelijke directeur bevrijdt andere vrouwen niet van economische onderdrukking. Representatie gaat dus verder dan diversiteit en moet gepaard gaan met een goede ideologische analyse. Anders is het enkel tokenisme.’ Ook bij BIJ1 prevaleerde diversiteit soms boven representatie, aldus Timmer. ‘Zo ontstaat het gevoel bij mensen dat ze overgeslagen worden.’ Dat moet dus anders.

Timmer vindt dat BIJ1 moet investeren in een ‘wij-gevoel’. ‘BIJ1 is een partij die staat voor radicale liefde: we moeten hard zijn tegen de systemen die we bevechten. Maar we moeten ons goed realiseren dat we binnen de beweging aan elkaar zijn overgeleverd. We hebben een droom waarvoor we samen strijden.’

Timmer vertelt dat BIJ1 een hechte familie is, waar mensen elkaar ook helpen. ‘Het persoonlijke is bij ons ook echt politiek.’ BIJ1 heeft wat dit betreft wel iets van een kerk, beaamt ze

‘Wij durven wel te dromen. Wij geloven nog wel in het socialisme’

lachend, ‘maar we zijn beslist geen sekte, want je kunt gewoon weg bij ons als je het hier niet leuk vindt. We sluiten ons bovendien niet af van de boze buitenwereld. We hebben goede contacten met de Partij voor de Dieren bijvoorbeeld, en met de klimaatactiegroep Extinction Rebellion.’

Afrofobie

In Amsterdam kregen raadsleden Carla Kabamba en Nilab Ahmadi een hoogoplopend conflict met elkaar, nadat fractievoorzitter Jazie Veldhuijzen vanwege een burn-out zijn raads-werk niet meer kon doen. Uiteindelijk besloot Kabamba uit de BIJ1-fractie te stappen, en nam haar zetel mee. Dinah Bons werd de nieuwe fractievoorzitter van BIJ1 in de hoofdstad.

Het conflict bij BIJ1 in Amsterdam ging over persoonlijke loyaliteiten, aldus Timmer. ‘Kabamba, Ahmadi en Bons, waren heel capabel, maar het besluit over de tijdelijke vervanging van fractievoorzitter Veldhuijzen diende in gezamenlijkheid tussen de raadsleden te worden genomen.’

Volgens Jürgen Oliveira, die opstapte als voorzitter van BIJ1 Amsterdam, hadden mensen uit het kamp-Ahmadi een anti-Kabamba-appgroep opgericht. Hier heeft Timmer echter niets meegekregen, vertelt ze. ‘Wel hadden veel kandidaten tijdens de gemeenteraadsverkiezingen hun eigen campagne team.’

Kabamba en Oliveira beschuldigden hun tegenstanders van anti-zwart racisme en van afrofobie. Tegenover hen stonden Ahmadi en haar medestanders, die de tegenpartij juist van islamofobie, seksisme en transfobie betichtten. Timmer houdt zich op de vlakte: ‘Ik wil niet oordelen over andermans ervaringen. Kortom, er zit een waarheid in al die claims.’

Ze legt uit: ‘We moeten ons realiseren dat de Nederlandse samenleving én racistisch, én islamofob, seksistisch en transfoob is. We zijn hierdoor geconditioneerd en brengen dat ook mee de partij in. Hierin zit voor BIJ1 de uitdaging. Een partij als de VVD heeft niet tot doel het raciaal-kapitalistische patriarchaat grondig onder handen te nemen. En GroenLinks en D66 doen vooral aan windowdressing. Zij denken niet na over de bestrijding van zulke machtsstructuren bij henzelf.’ Tegelijkertijd gelooft Timmer ook dat je niet alles kunt toeschrijven aan machtsstructuren. Soms is er volgens haar ook een simpele verklaring, bijvoorbeeld onderlinge onenigheid en gebrek aan zelfreflectie.

Revolutionaire toekomst

Ondanks alle ruzies gingen er ook veel dingen goed bij BIJ1, benadrukt Timmer. ‘Rond de Kamerverkiezingen van 2021 hadden we tussen de 2500 en 3000 leden. Nu zijn het er zo’n 7000. We zijn meer dan verdubbeld.’

Timmer wil de partij verder uitbouwen. ‘We zijn vertegenwoordigd in de Tweede Kamer en in enkele gemeenteraden. Maar we willen ook zichtbaarder zijn op straat, investeren in onze afdelingen, leren van onze successen, leren van elkaar.’ Dit heeft als gevolg dat BIJ1 de Provinciale Statenverkiezingen van maart volgend jaar aan zich voorbij laat gaan: ‘Onze prioriteit ligt nu bij het opbouwen van de partij.’

Belangrijk is in dit verband de scholing van een partij kader, vervolgt Timmer. ‘We hebben als BIJ1 een unieke positie. We moeten de leidersrol op links pakken. Links heeft de socialistische droom uit het oog verloren en rommelt slechts in de marges van bestaande systemen. Wij hebben wel een antwoord op het kapitalisme. Wij durven wel te dromen. Wij geloven nog wel in het socialisme.’

‘Ik kreeg de meeste voorkeursstemmen uit Staphorst, haha’

BIJ1 heeft een wetenschappelijk bureau, de Clemencia-Redmond Stichting, dat 'kennisbureau' wordt genoemd en moet helpen bij ideologische scholing. 'We geloven dat er meerdere vormen van kennis bestaan dan alleen wetenschappelijke. Zo is onze partij bijvoorbeeld bij uitstek gebouwd op ervaringskennis.'

BIJ1 wil volgens Timmer niet alleen een partij zijn van en voor de Randstad, maar wel een partij van de steden. 'Ook in de provincie doen we het goed – niet alleen in universiteitssteden zoals Groningen, maar ook in bijvoorbeeld Zwolle en Leeuwarden.' Tijdens de Tweede Kamerverkiezingen van 2021 kreeg BIJ1 stemmen uit alle Nederlandse gemeenten: 'Er waren zelfs mensen uit Staphorst en Urk die op ons hebben gestemd. Ik kreeg de meeste voorkeurstemmen uit Staphorst, haha.'

Regeringsbootje

Het doel van BIJ1 is niet om macht te verwerpen, maar om invloed uit te oefenen, stelt Timmer. Voor de partij zijn electorale successen een middel, maar niet het doel. Timmer laat zich hierbij inspireren door de Duitse communiste en feministe Rosa Luxemburg, die in 1919 werd vermoord: 'Zij zei dat ook. We zijn er om links links te houden.'

Timmer gelooft dan ook niet dat BIJ1 snel in het regeringsbootje zal stappen. 'We sluiten niet alleen fascistische partijen als FvD en PVV uit, maar ook liberale partijen als VVD en D66, die het kapitalisme omarmen. Wij willen revolutionaire verandering.'

Toch betekent dit niet dat BIJ1 extreemlinks is: 'We zijn radicaal links, niet extremistisch. Ik zal niet, zoals Gideon van Meijeren (van Forum voor Democratie, red.), filosoferen over het bestormen van het parlement. Angela Davis zei: *'Radical simply means grasping things at the root.'* We willen zaken aanpakken bij de wortel – radix in het Latijn, waar het woord radicaal van is afgeleid. Revolutie kun je ook bevrijding noemen. We geloven dat een andere wereld mogelijk is, dat racisme en kapitalisme kunnen worden uitgebannen. Wel is dit een zaak van lange adem.'

Pragmatisch intersectioneel socialisme

Is BIJ1 'democratisch socialistisch', zoals de radicaal-linkse Amerikaanse politici Alexandria Ocasio-Cortez en Bernie Sanders zich noemen? 'Ik herken mij ten dele in wat deze politici voorstaan, maar ik hou niet zo van labels. Misschien kun je opschrijven dat we voor een 'pragmatisch intersectioneel socialisme' staan. We zijn pragmatisch, want we vinden dat een politieke theorie zich niet uitsluitend mag lenen voor elitaire discussies. Tegelijkertijd leidt focussen op de praktijk zonder oog voor de the-

'We vinden dat een politieke theorie zich niet uitsluitend mag lenen voor elitaire discussies'

orie tot sociaaldemocratisch linkspopulisme, en komt theorie zonder werkbare praktijk neer op zolderkamersocialisme. En we zijn intersectioneel, omdat we weten dat vrouwen, personen van kleur, mensen met een beperking, trans-

gender personen en andere gemarginaliseerde groepen extra benadeeld worden door het kapitalisme.'

En mocht BIJ1 aan de macht komen, worden dan de productiemiddelen gecollectiviseerd en het privébezit afschaft, zoals Marx dat in de negentiende eeuw al voor ogen zag? 'Jazeker', bevestigt Timmer. 'Wij staan voor radicale democratisering van de economie.'

En hoe zit het met de liberale democratie, waar BIJ1-ideoloog Willem Schinkel tegen ageert? 'We zijn niet tegen de parlementaire democratie, wel tegen liberale democratie', antwoordt Timmer. 'Over veel zaken mag je als burger niet beslissen. Het grootkapitaal heeft een veel te dikke vinger in de pap. Bedrijven nationaliseren vind ik daarom wel een goed idee. De economie is nu in handen van een kleine groep, die alles beslist. De liberale democratie is een fopdemocratie. Het grootkapitaal regeert de westerse wereld. De ultieme vrijheid ligt bij diegenen die het geld hebben. Daarom is een werkend mens nooit echt vrij.' ●

'Socialist tot in de kist' – wie is Rebekka Timmer?

Rebekka Timmer is van Indoneesisch-Nederlandse afkomst en groeide op in een gebroken gezin. Haar ouders scheidden toen ze twee was. 'We hadden het bepaald niet breed', vertelt ze. 'Mijn moeder was chronisch ziek en moest voor mij en mijn zusje zorgen. In 2010, ik was tien, wilde ik lid van de Socialistische Partij worden. Zij kwamen op voor mensen die buiten de boot vielen. Bij de SP vonden ze dat nog wat te vroeg, dus ik kreeg wat kaarten en een strandbal in de vorm van een tomaat. Een jaar later probeerde ik het weer. Mijn latere politieke mentor Bianca Verweij, die nog steeds gemeenteraadslid is voor de SP in Hilversum, nam mij toen onder haar hoede. Samen bezochten we veel demonstraties.'

Rebekka was veertien toen haar moeder overleed. Daardoor kwam ze in zware problemen op het gymnasium. 'Voor de vakken die ik leuk vond, zoals Latijn, haalde ik hele hoge cijfers, maar bij veel lessen kwam ik gewoon niet opdagen, en ik gebruikte drugs.'

Rebekka – 'ik ben socialist tot in de kist' – Timmer is naar eigen zeggen 'ideologisch grootgebracht' bij de Internationale Socia-

listen, een links-revolutionaire actiegroep. Ze besloot echter voor de SP de gemeenteraad in te gaan. Ze wilde niet alleen maar 'intellectueel bezig wilde zijn', zoals bij de Internationale Socialisten gebruikelijk was, maar ook het verschil maken voor de mensen op straat. 'Mijn moeder had niets van Karl Marx gesnapt. Theorie is leuk, maar je moet er ook iets mee doen in de praktijk. Ik ben geen zolderkamer marxist.'

Omdat de koers van de SP in haar ogen te rechts was, besloot Timmer in 2018 haar lidmaatschap op te zeggen. Ze werd actief voor BIJ1 van Sylvana Simons en kwam daar – mede dankzij haar jarenlange politieke ervaring – al snel bovendrijven. Ze werd lid van het hoofdbestuur, vervolgens fractiemedewerker van Simons en daarna partijvoorzitter. De nieuwe partij De Socialisten – een linkse afsplitsing van de SP die actief is in Amsterdam, Rotterdam en Utrecht – heeft Rebekka's sympathie, vertelt ze. Maar ze nuanceert: 'We voeren nog geen gesprekken over een eventuele fusie met BIJ1.' Wel vindt ze dat de partijen hun samenwerking moeten intensiveren. 'Als radicaal links moet je de handen ineen slaan.'

**THOMAS
VON DER DUNK**

Publicist.
Cultuurhistoricus.

Autocraten worden altijd net op tijd heel ziek

Nadat zijn maandenlang door hem opgehitste aanhang zondag vergeefs het regeringskwartier in Brasilia had bestormd om zijn legitieme opvolger Lula da Silva af te zetten, werd de Braziliaanse ex-president Jair Bolsonaro direct gearresteerd en verdween hij in de gevangenis.

O nee, sorry: denkfoutje. Over!

Nadat zijn maandenlang door hem opgehitste aanhang zondag vergeefs het regeringskwartier in Brasilia had bestormd om zijn legitieme opvolger Lula da Silva af te zetten, kreeg ex-president Jair Bolsonaro meteen last van buikkrampen en werd hij opgenomen in het ziekenhuis in de Amerikaanse staat Florida.

Valt de vermeende medische oorzaak van zijn ziekenhuisopname in de categorie *fake news*? Of klopt die medische klacht, die gerelateerd zou zijn aan een oude buikwond als gevolg van een moordaanslag op zich wel, maar bestaat er samenhang met de bestorming in Brasilia? Het is voorstelbaar dat Bolsonaro na de mislukte coup poging – en vooral door het mislukken ervan – spontaan buikklachten kreeg, omdat hij nu mogelijk vervolging vrezen moet.

Joe Biden veroordeelde de bestorming van het Braziliaanse parlement meteen. Daarin verschilt

Kun je buikklachten simuleren,
zonder bij gedegen onderzoek door
de mand te vallen?

hij van Bolsonaro's grote voorbeeld Donald Trump. Die laatste zou Bolsonaro vast hartelijk hebben ontvangen, indien zijn eigen, nu als voorbeeld dienende, coup poging van twee jaar geleden niet was mislukt. Biden zit echter niet op Bolsonaro als baling te wachten.

Nu Lula aangekondigd heeft alle schuldigen te zullen vervolgen, moet Bolsonaro een Braziliaans uitleveringsverzoek vrezen. Want ofschoon Bolsonaro, anders dan Trump, op de bestormingsdag zelf geen publieke opruiersrol heeft vervuld en hij na afloop de actie veroordeelde, gaat hij niet vrijuit. En dan betekent ziekenhuisopname, al dan niet als spontane fysieke reactie op dreigende uitlevering, tenminste even uitstel van executie.

Daarnaast dreigen er nog een aantal andere processen voor de oud-president en zijn familiekliek. Ook in zijn opvatting van het presidentiële ambt als een soort gezinsbedrijf heeft Bolsonaro immers het voorbeeld van Trump gevolgd, met even weinig deugdzame zonen met

even dubieuze financiële praktijken.

Hoe dan ook: Bolsonaro heeft alle reden om uit handen van de Braziliaanse justitie te blijven. Als dat niet zo was geweest, was hij vermoedelijk ook niet na zijn nipte verkiezingsnederlaag met stille trom naar de Verenigde Staten vertrokken.

De hamvraag, die ik zelf wegens mijn ontoereikende medische kennis niet kan beantwoorden: kun je de bewuste buikklachten simuleren, zonder bij gedegen onderzoek door de mand te vallen? Of heeft hij de desbetreffende arts omgekocht? Iets, waarvoor bij Bolsonaro ongetwijfeld geen hoge morele drempel bestaat, maar bij de meeste Amerikaanse dokters vermoedelijk toch wel.

Het feit dat die buikklachten nu toch wel erg goed uitkomen, herinnert aan die andere autoritaire Zuid-Amerikaanse militair die met een medische truc uit handen van de justitiële autoriteiten wist te blijven: de Chileense generaal Augusto Pinochet. Een man die, gezien

Bolsonaro's lofprijzingen aan het adres van de Braziliaanse militaire dictatuur, ongetwijfeld eveneens op zijn bewondering rekenen kon.

Pinochet had, in ruil voor het accepteren van het herstel van de Chileense democratie in 1990, voor zichzelf immuniteit voor rechtsvervolg geregeld. Als gevolg daarvan kon hij niet worden vervolgd voor de grootschalige mensenrechtenschendingen die hij en zijn junta hadden begaan.

Toen Pinochet acht jaar later in Londen was voor een medische behandeling, kreeg de Britse regering plots een Spaans uitleveringsverzoek. Madrid wilde Pinochet vervolgen voor martelingen van Spaanse onderdanen tijdens zijn bewind. Slechts door zware ziekte en invaliditeit te veinzen – hij zou al half stervende zijn – wist de gewiekste ex-dictator aan een enkeltje Madrid te ontsnappen. Na zestien maanden politiek touwtrekken mocht hij uit hoofde van medemenselijkheid die hij zelf nergens ooit had betoond, naar huis terugkeren.

Als een zielig wrak per rolstoel in Londen het vliegtuig ingeschoven, verrees hij meteen na landing in Santiago als een tweede Lazarus uit zijn graf door spontaan uit zijn rolstoel op te staan en vrolijk weg te wandelen. Het is goed denkbaar dat ook Bolsonaro bij het leger geleerd heeft hoe hij overtuigend kan simuleren dat hij op het punt staat dood te gaan. •

Schrijver Cengiz Aktar: 'De oppositie Turkije verliezen'

De Turkse schrijver en politicoloog Cengiz Aktar heeft harde kritiek op de Turkse oppositie. Het enige alternatief voor Erdogan is volgens hem de pro-Koerdische HDP. *De Kanttekening* spreekt met hem over de huidige politieke situatie in Turkije.

● TAYFUN BALCIK

In een recent interview uit de Turkse schrijver en politicoloog Cengiz Aktar harde kritiek op de Turkse oppositie. Hij richt zijn pijlen in het bijzonder op de seculiere CHP-partij, die verdeeld is over welke presidentskandidaat het dit jaar moet opnemen tegen de zittende president Recep Tayyip Erdogan. 'Over zes maanden zijn er verkiezingen en er is nog steeds geen kandidaat, dit slaat nergens op', vindt hij.

Aktar is pessimistisch over de kansen van de oppositie. Hij ziet dat Rusland, Iran en de Golfstaten verder willen met president Erdogan en dat het Westen evenmin tegen Erdogan is. Hij noemt verder de 'Koerdofobie' van de oppositie en stelt dat de Koerden 'de enige groep in Turkije zijn die zich echt verzet' tegen het regime. 'Witte Turken (seculiere Turken, red.) doen niets, ze zijn tevreden met hun leven, daar is geen verzet', vindt Aktar.

Waarom verzetten de 'witte Turken' zich niet echt tegen het regime?

'Zij horen bij de oppositie, maar komen niet in verzet omdat ze geen achterstelling en onderdrukking kennen, zoals de Koerden. De Koerdische kwestie gaat terug tot de oprichting van de Turkse natie-staat door de 'witte Turken' (in 1923, red.). In deze seculiere staat was, anders dan in het multiculturele Ottomaanse rijk, voor Koerden geen plek. Dit is nog steeds

niet opgelost. In 1984 nam de PKK de wapens op (tegen de Turkse staat, red.), omdat Koerden het beu waren door de Turkse staat systematisch als tweederangs burgers te worden behandeld. Er ontstond een soort burgerlijke onrust, die chronisch werd.'

Is er volgens u vandaag nog steeds onrust onder de bevolking?

'Niet tussen Turken en Koerden, wel tussen de Turkse staat en Koerden. Ze zeggen wel dat elke Koerd wel een andere Koerd kent die actief is voor de PKK. Er heerst een permanente burgerlijke onrust in het zuidoosten van Turkije, waar voornamelijk Koerden wonen. In het Westen en in de rest van Turkije kennen ze een dergelijke

bindt is dat ze Erdogan kwijt willen en tegen de Koerden zijn. En daarom zullen ze verliezen.'

U klinkt teleurgesteld. Wat is de grootste fout van de oppositie geweest?

'De Turkse kiezer is niet dom. Turken rekenen en kijken wat de oppositie te bieden heeft. Ze geloven er gewoon niet in. Er is een politieke vervreemding in Turkije gaande. Stel je twintigers voor, geboren in een tijd dat de AKP aan de macht was. Volgend jaar mogen zij voor het eerst stemmen in een dictatoriaal regime. Ze verwachten iets anders, iets dat hen perspectief geeft, een energie die Erdogan kan verslaan. De oppositie maakt dat totaal niet waar. Ze

in Turkije gebeurt – corruptie, economische malaise en onvrijheid – niet vol te houden is. Turkije heeft geen olie – zoals het Iraanse regime – waar de Turken op kunnen rekenen. De enige natuurlijke hulpbron die Turkije heeft zijn de hersenen van de jonge generatie. En juist zij verlaten het land omdat ze niet meer in Turkije geloven.'

Maar is er dan geen politieke partij die verandering kan brengen?

'De enige politieke formatie die echt een alternatief zou kunnen zijn voor Erdogan is de pro-Koerdische HDP. Maar het is niet realistisch dat zij meer dan tien tot twaalf procent van de stemmen krijgt. Bovendien zit haar politieke leider Selahattin Demirtas al meer dan zes jaar in de gevangenis. Daar zit hij juist omdat hij een geloofwaardig alternatief vormt voor het racistische Turkse systeem.'

Ik hoor wel eens dat je in Turkije alleen verkiezingen kunt winnen als je racistisch bent.

'Ja, we mogen nooit vergeten dat de Turkse natie gebaseerd is op de vernietiging van niet-moslims en andere minderheden. Het is een racistische en uitsluitende samenleving, met een geschiedenis van genociden en pogroms. De Turkse natie is een fictie, die alleen werkt voor de machthebbers in het land. Iedereen daarbuiten zal vroeg of laat onder het regime lijden.' ●

**Echte naam Jamal Ayaou. Amazigh betekent letterlijk 'vrij mens' en is de verzamelnaam van Marokko's oorspronkelijke bevolkingsgroepen.*

'Jongeren vertrekken omdat ze niet meer in Turkije geloven'

lijke onrust niet. Ze willen het ook niet weten. Ze zijn tevreden met hun leven.'

Diverse seculiere, Turkse-nationalistische en islamitische oppositiepartijen vormen op dit moment de 'Tafel van Zes' en sluiten de pro-Koerdische HDP uit. Wat vindt u daarvan?

'Ik zie de Tafel van Zes als de nationalistische oppositie. Als het om de Koerden of buitenlandse kwesties gaat, staat deze oppositie aan de kant van het regime van Erdogan. Het enige wat de Tafel van Zes

hebben amper een programma. Het economische programma bestaat uit niet meer dan het volgende: 'Wat geeft Erdogan jullie nu? 100 lira? Wij geven jullie 150 lira.' Maar hoe dan? Met welk geld? De oppositiepartijen hebben totaal geen geloofwaardigheid. En dat is hun grootste handicap.'

Waar ligt de toekomst van Turkije?

'Niet bij de Tafel van Zes, dat is zeker. Er is geen verschil tussen hen en het regime. Jongeren verlaten het land. Zij zien ook dat wat er

itie zal de verkiezingen in

CENGİZ AKTAR VERZEKERT: 'DE TURKSE KIEZER IS NIET DOM. TURKEN REKENEN EN KIJKEN WAT DE OPPOSITIE TE BIEDEN HEEFT. ZE GELOVEN ER GEWOON NIET IN.' (BEELD: WIKIMEDIA COMMONS)

Zangeres Noam Vazana: 'Als we elk minder racistisch'

Liefst had zangeres Noam Vazana een 'wereldpaspoort' gehad, zonder nationaliteit. Als Israëlsche komt ze bijvoorbeeld Indonesië niet in, terwijl ze de mensen daar graag wil ontmoeten. De Joodse artieste zingt op haar nieuwste album in het Ladino, een taal die zijn oorsprong kent in Moors Spanje en die tegenwoordig onder andere nog in Turkije wordt gesproken.

● REMCO VAN MULLIGEN

Vazana groeide op in Israël, maar woont al jaren in Amsterdam. Haar familie is Marokkaans en Sefardisch joods – een traditionele stroming in het jodendom. Vazana, als singer-songwriter ook bekend als Nani, verenigt meer identiteiten in zich dan veel anderen met een multiculturele achtergrond.

We spreken Noam Vazana in een café in Amsterdam, vlakbij het Waterlooplein. 'Ik heb de ziekte van Crohn en ze weten wat ik dan wel en niet mag eten', vertelt ze terwijl ze een salade met kip naar binnen werkt. Ze vertelt openhartig over haar familie in Israël, over haar belevenissen in Marokko en over haar samenwerkingsproject met een Turks koor.

Sinds enkele jaren heeft Vazana een grote passie voor het Ladino, een Joodse taal die in de middeleeuwen ontstond in Spanje en Portugal. Het is een bedreigde taal. In Izmir in Turkije woont op dit moment de grootste Ladino-sprekende gemeenschap. Ooit woonden in die stad dertigduizend Sefardische Joden, tegenwoordig nog maar dertienhonderd. Wereldwijd zijn er nog enkele tienduizenden die de taal spreken, vaak als tweede taal.

Vazana leerde Ladino van haar oma. Op haar nieuwste album, *Ke Haber* ('Wat is nieuw'),

zingt ze vrijwel volledig in deze taal. Een 'reddingsmissie' om de taal levend te houden, vertelt ze. In 2023 toert Nani in diverse landen, waaronder Nederland.

Waarover zing je op dit album?

'Over hedendaagse onderwerpen: moeder-dochterrelaties, gender, liefde. De melodieën zijn allemaal door mijzelf gecomponeerd en sommige liedjes ook. Maar andere zijn oud, soms zelfs gebaseerd op middeleeuwse poëzie – en dan steek ik ze in een nieuw jasje. Ik ga onder andere tegen de traditie van gearrangeerde huwelijken in.'

In hoeverre speelt dat nu dan nog?

'In mijn cultuur gebeurt dat nog vaak. Mijn ouders vonden het bijvoorbeeld maar niks dat ik niet voor m'n vierentwintigste trouwde.'

Was hun eigen huwelijk gearrangeerd?

'Nee, mijn ouders zijn in die zin rebellen. Ik niet, ik was altijd braaf. Mensen noemen mij altijd een rebel, waarschijnlijk omdat ik als persoon krachtig overkom. Maar ik ben gewoon assertief.'

In Turkije is er een Ladino-sprekende gemeenschap. Leeft deze bijna dode taal daar nog wel?

'Overall is Ladino stervende, maar de grootste gemeenschap die de

'De Verenigde Naties moeten ingrijpen, de wereld moet iets doen aan de situatie in Gaza'

taal nog spreekt, vind je bij Izmir. Daar heb je zelfs een krant in het Ladino. Ik ben vijf keer in Turkije geweest, maar nooit in Izmir. Het eerste liedje op *Ke Haber* is gezongen in het Turks en Ladino.'

Waarom wil je zingen in een oude taal die bijna niemand verstaat?

'Als je kijkt naar de verhalen die in het Ladino verteld worden, zie je dat mensen in alle tijden met dezelfde onderwerpen bezig zijn. Kijk je naar het verleden, dan zie je de toekomst. In de negentiende eeuw ging het al over geslachtsverandering, transgender dus. Onze generatie is helemaal niet origineel. Daarom zing ik over die onderwerpen aan de hand van oude poëzie, waarin dat ook al speelt.'

Ladino is een taal van en voor vrouwen, zeg je. Hoe zit dat?

'De taal is bedacht door oma's die thuisbleven toen hun mannen naar de synagoge gingen om Hebreeuws te leren. Hebreeuws was een heilige taal. Vrouwen moesten alles rege-

len, gingen naar de markt, moesten roddelen – want er was nog geen krant. Onder hen ontstond Ladino, als Joods-Spaanse taal met invloeden van Portugees, Arabisch en Hebreeuws. Moeders leerden de taal weer aan hun dochters.'

Reis naar Fez

Je bent Joods. Heb je een traditionele opvoeding gehad?

'Als het gaat om de rol van de vrouw wel. Mijn ouders keuren sommige dingen die ik doe af. Ik trouwde pas toen ik drieëndertig was en ik woonde toen al zeven jaar samen met mijn vriend. Dat was voor hen onacceptabel. Eerder had ik een Nederlandse vriend, half Suri-naams. Vonden ze helemaal niet leuk. 'Wat is dit? Een goj?' Ook vonden ze het niet goed dat ik Israël verliet.'

Je herontdekte het Ladino toen je Marokko bezocht. Wat is er gebeurd?

'Ik was uitgenodigd voor het Tan-

Maar vaker ontmoeten, worden we

BEELD: NOAM VAZANA

gier Jazz Festival. Toen ik met mijn man rondreisde in Marokko, kwamen we in Fez. Super inspirerend, supermooi. Op straat krijg je inspiratie. Ik had nog nooit zo'n grote medina (het oudste deel van Noord-Afrikaanse steden, red.) gezien. Iedereen was met ezels bezig. Geen asfalt. Alsof je terug in de tijd gaat.

Ik was voor het eerst in het land van mijn afkomst en na twee weken begon zich dat aan me op te dringen. Op gegeven moment hoorde ik in de straatjes van Fez een melodie die ik herkende. Een paar dagen later realiseerde ik me dat dit de melodie was die mijn oma vroeger in het Ladino zong, maar in Fez zongen ze het in het Arabisch.'

Is Marokko, net als Israël, deel van je identiteit?

'Ik vind dat je je thuis altijd in je draagt, maar ga antwoorden met een verhaal. Mijn vader wilde met mij naar Egypte en ik moest toen een paspoort halen. 'Mag ik ook

een wereldpaspoort?', vroeg ik. Ik snap het concept van grenzen niet. Een land, een leger, ik begrijp dat niet. Als je dood bent, kun je niets meenemen. Ik mag met mijn Israëliische paspoort niet naar Iran of Indonesië, maar ik wil daar wel heen. Ik wil die mensen ontmoeten.'

Je bent een vrouw met zwart haar, bruine ogen. Word je ook gelabeld in onze samenleving?
'Als ik optreed, word ik altijd in de rubriek 'diversiteit' geplaatst. Als Joodse, Marokkaanse. Mensen zeggen meestal: exotisch. Maar wat betekent dat?'

Onlangs stelde Abdelkader Benali dat Europa nog steeds weinig ruimte geeft aan mensen met niet-westerse wortels. Ervaar jij in Nederland genoeg ruimte om jezelf te zijn?

'Labeltjes zijn niet te vermijden, want zo werkt ons hoofd. Ik ken één blanke man die weleens naar de Marokkaanse bakkerij gaat,

maar hij is de enige. Ik heb in de Bijlmer gewoond en daar zie je ook dat iedereen bij zijn eigen volk wil blijven. We hebben een groep nodig om te kunnen overleven.

Tegelijk hebben we niet door hoe het tussen groepen kan botsen. Daarom hebben we problemen met racisme, discriminatie, gender. Ik hoor mensen spreken over fobieën: xenofobie, homofobie, islamofobie. Het is geen fobie. Want waar ben je bang voor? Dat een homo je bespringt, dat een moslim een aanslag pleegt? Dat achter de hoofddoek een monster zit? Dan heb je niet goed genoeg nagedacht.

Geert Wilders wilde de boerka verbieden. Hij maakte een voorstel om bij de passages van de metro te controleren of iemand met een boerka er doorheen wil, en als dat zo is gaan de poortjes niet open. Hij wilde dit doen met een speciaal it-systeem. Maar dat kon geen onderscheid maken tussen boerka of een afro of een andere vorm van hoofdbedekking.'

Aangevallen tijdens optreden

Vazana heeft diverse malen opgetreden in Marokko, het land van haar ouders. Haar familie is waarschijnlijk cultureel meer Marokkaans dan Sefardisch-Joods, vertelt ze. Haar ouders moesten in de jaren vijftig met hun families vluchten. De Fransen dreven in 1953 sultan Mohammed V in ballingschap. Na diens vertrek viel Marokko ten prooi aan geweld van nationalistische milities, die af wilden van de overheersing door Frankrijk. De Joodse minderheid kreeg intimidatie en aanslagen te verduren.

In die tijd kwam een massale migratie op gang naar Israël. Ook Vazanas ouders en grootouders maakten daar deel van uit. Ze heeft echter geen negatieve gevoelens over Marokko door dit verleden. Bij optredens ontvingen Marokkanen haar positief, herinnert ze zich. Op één keer na, in 2017, toen de Marokkaanse afdeling van BDS, die pleit voor boycot,

‘Zet één Joods persoon alleen in een kamer en je hebt twee tegengestelde meningen’

desinvestering en sancties tegen Israël, een campagne tegen haar startte.

Wat was hun kritiek op jou?

‘Ze verspreidden fake news over mij, dat in de hele Arabische wereld voor ophef zorgde. Daarin beweerden ze dat ik soldaat was in het Israëlische leger en dat ik duizend Palestijnse kinderen had vermoord. Met mijn trombone, blijkbaar, want ik was geen soldaat, maar zat in het orkest van het leger.’

Moet je verplicht in het leger in Israël?

‘Als vrouw moet je twee jaar in het leger, als man drie jaar. Door de campagne van BDS waren er demonstraties, waarbij borden met mijn afbeelding erop zijn verbrand. Als je die video's kijkt, denk je: het zijn vierhonderd man. Maar er waren slechts veertig demonstranten. Daar stond tegenover dat meer dan duizend Marokkaanse fans een petitie tekenden om mij te steunen.’

Beïnvloedt dit hoe je naar BDS kijkt?

‘Ik vind dat het boycotten van mensen nooit werkt. In Marokko was BDS ook nog eens gewelddadig. Tijdens mijn optreden rende iemand het podium op om mij aan te vallen. Hij bereikte me bijna, op veertig centimeter afstand, toen een beveiliging hem tegenhield. In Nederland doet BDS geweldloze demonstraties, dat is geen probleem. Iedereen mag zijn mening uiten.’

Palestijnse vrienden

Als Israëlische word je vast ook in Nederland aangesproken op wat de regering en het leger van Israël doen. Zoals de kolonisatie en annexatie van de Westelijke Jordaanoever. En de nieuwe regering, waar nogal wat extremisten in zitten. Hoe reageer je daarop?

‘Die discussies had ik in Israël ook, toen ik daar woonde. Ik zie wat er in dat land gebeurt. Ik sta voor mensenrechten en als die worden geschonden, heb ik daar problemen mee.’

Dat doet Israël toch redelijk massaal?

‘Dat gebeurt aan beide kanten. Ik ben nooit in Gaza geweest, want het is afgesloten door Israël, Egypte en Soedan. Op zee wachten schepen uit Qatar de mensen op. De burgers zitten daar in een gevangenis. Ze kunnen er niet weg, zelfs niet via de zee. De VN moet ingrijpen. De wereld moet iets doen.’

Houdt die situatie je bezig?

‘In het verleden, toen ik daar woonde, veel meer. Maar nu in Nederland minder.’

Kan jij als Israëlische goed contact hebben met Palestijnen?

‘Op de Westbank heb ik Palestijnse vrienden. Ook onder Druzen en Bedoeïenen trouwens. Mijn vader is rijinstructeur, geeft les aan Druzen en Bedoeïenen. Hij is racistisch als het op politiek aankomt, maar ook weer niet zo, dat hij hen

niet accepteert als leerling. Vooral als het op politiek aankomt, is hij racistisch. Je kunt die politieke ideeën hebben, maar als je Palestijnse buurman aanbelt voor een kopje suiker, geef je het hem. Dat is de weg naar een oplossing.

Als je mensen ontmoet, word je minder racistisch. Ik denk dat er reclames moeten komen: ‘Het is goedkoper om je auto te laten repareren in de Westbank!’ Want iedereen is zuinig. Dan gaan Israëli's daarheen en ontmoeten ze Palestijnen en gaan ze praten.

Voel je je nog betrokken bij Israël?

‘Mijn familie woont er nog. Mijn ouders wonen in Beër Sjeva in het zuiden van Israël, waar regelmatig raketten vanuit Gaza neerkomen. Twee jaar geleden viel er een raket twee huizen bij hun huis vandaan. Dat huis was helemaal vernietigd. Dan voel je dat je in gevaar bent. Ik reken niet alle Gazanen af op de terroristen die deze raketten sturen. Je moet alleen de extremisten verantwoordelijk houden.’

Deze week dankte Israël de Marokkaanse koning voor wat zijn opa als sultan tijdens de Tweede Wereldoorlog had gedaan voor de Joden. Hoe ervaren jij dat? Jouw ouders zijn daar juist weggevlucht.

‘Zij vluchtten pas na de oorlog. Tijdens de oorlog zei de koning: we hebben geen Joodse burgers, maar alleen burgers. Dat was toen vooruitstrevend.’

Waarom moesten ze tien jaar later alsnog vluchten?

‘Er was in de jaren vijftig een periode waarin het voor Joden niet goed was. Dat is inmiddels weer veranderd. Mijn ouders vertrokken vanwege het geweld uit Marokko, maar nu er in hun straat in Beër Sjeva weer raketten vallen, gaan ze niet opnieuw weg. Je raakt eraan gewend. En ze denken: je wordt niet twee keer door de bliksem getroffen.’

Eten met een Turks koor

In Nederland probeert Vazana bruggen te slaan naar mensen met andere achtergronden, vooral ook moslims. Vorig jaar componeerde ze een interreligieuze gebedsoprop, waarin onder andere de islamitische adhan, maar ook christelijke en Joodse liederen verwerkt zijn.

Ook zocht Vazana tien jaar geleden met het door haar opgerichte zangkoor Hebrew Groove toenadering tot een Turks-Nederlands koor. Zo komen in Amsterdam moslims en Joden bij elkaar.

Loop je bij die contacten ook tegen tegenstellingen aan?

‘Er zijn niet zoveel verschillen. Aan het eind van de dag wil iedereen hetzelfde: met rust gelaten worden, een goed leven voor je kinderen, een huis en eten.’

Wat houden de ontmoetingen tussen jouw koor en het Turkse koor in?

‘Het is een gemeenschappelijk project. We doen dit voor de leden van die koren – dat zijn bijna allemaal vrouwen. We eten samen: veertig Joodse mensen en veertig Turkse mensen. Samen muziek maken is een excuus voor ontmoeting. Je ziet raakvlakken omdat sommige Hebreeuwse liedjes een Turkse oorsprong hebben – en andersom. We herkennen elkaar melodieën.

Turkse muziek gaat bijna altijd over de liefde. Israëlische muziek zitten veel meer vol met kritiek – op iedereen, ook op elkaar. Ik grap weleens: zet één Joods persoon alleen in een kamer en je hebt twee tegengestelde meningen.

De meeste Joodse mensen die bij deze ontmoetingen aanwezig zijn, hebben geen Turkse vrienden – en andersom hebben ook de Turkse aanwezigen meestal geen Joodse vrienden. Maar nu doen ze samen iets. In tien jaar tijd zijn honderden koorleden en duizenden bezoekers bij de optredens betrokken geweest. Daarmee zijn hun levens hopelijk een beetje verrijkt.’ ●

LODY VAN DE KAMP

Rabbin en publicist.

Bezoek aan de Tempelberg

Tot op zekere hoogte is de 'Joodse' staat Israël te vergelijken met het Vaticaan. Beide zijn onbekend met het begrip scheiding van kerk en staat, en kennen een religieus gezag. In het Vaticaan is dit de Heilige Stoel, de paus zelf dus. In Israël is het opperrabbinaat de hoogste religieuze autoriteit.

Sinds het uitroepen van de Joodse staat in 1948 heeft het opperrabbinaat veel te zeggen over allerlei joods-religieuze zaken die zowel burger als overheid aangaan. Zo hangen er bij de toegangspoorten tot de Tempelberg borden van het opperrabbinaat met de tekst: 'Volgens de wet van de Tora is het betreden van de Tempelberg streng verboden vanwege de heiligheid van deze plek.'

Toen het plan van minister van nationale veiligheid Ben-Gvir bekend werd, om als een van zijn eerste ministeriële daden de Tempelberg te betreden, sprak de huidige opperrabbin van Israël zich hier onmiddellijk publiekelijk tegen uit: 'Als een minister die de regering van Israël vertegenwoordigt, heeft u zich te houden aan de instructies van het opperrabbinaat

'De minister zet met zijn stappen op de Tempelberg niet alleen de veiligheid van het land op spel'

dat al heel lang dit verbod van het betreden van de Tempelberg handhaaft.'

De minister heeft de oproep van het opperrabbinaat naast zich neergelegd.

Nu is het negeren van het gezag van rabbijnen op zichzelf niets nieuws in Israël, dat zich nog steeds met veel bombarie een 'Joodse Staat' noemt. Of het nu gaat om medisch-ethische kwesties, de vraag wie zich Joods mag noemen of huwelijkswetgeving. De van staatswege benoemde rabbijnen hebben over deze en andere zaken veel te zeggen. En toch wordt hun mening dagelijks door seculiere politici – ook van

staatswege – geschoffeed.

Het negeren van de waarschuwing om de Tempelberg op joods-religieuze gronden niet te betreden, is dus ook niets nieuws. Onder het mom van religieus-zionisme worden steeds meer oude joodse waarden met voeten getreden. Zo menen zionisten dat veel traditionele regelgeving vanwege het huidige geloofsmatige nationalisme niet meer van toepassing is.

Minister Ben-Gvir laat zien dat de zojuist aangetreden regeringscoalitie een volgende stap zet die ertoe leidt dat Israël nog maar als 'deeltijd joods' kan worden beschouwd. Tragisch, maar het is niet anders.

De minister zet met zijn stappen op de Tempelberg niet alleen de veiligheid van het land op spel. Het specifiek joodse karakter van de staat wordt door dit soort handelen verder aangetast. Het gaat niet alleen om het negeren van waarschuwborden bij de Tempelberg of het in de wind slaan van een religieuze vermaning van een rabbin. Het negeren van de stem van het jodendom in Israël door het openbaar gezag, plaatst grote vraagtekens bij het eeuwenoude recht van de Joodse gemeenschap op het Heilige Land.

Dat recht op het land is enkel en alleen gebaseerd op de stem van het jodendom, die klinkt in de Tora, de G'ddelijke Leer. Zonder dat blijft weinig over voor aanspraak op dat strookje land aan de Middellandse Zee.

Hopelijk gaan de ogen open van de burger die koos voor deze regering, een hutspot van nationalisme, religie en zionisme. En komt opnieuw ruimte voor een waarachtig jodendom dat luistert naar de stem van rabbijnen en broodnodige aandacht heeft voor het vredesproces. Iets wat blijkbaar niet meer op het regeringsprogramma staat en waar Ben-Gvir lak aan lijkt te hebben. •

De Zoon van de Gazelle: mystieke

Stel je toch voor, denkt de kleine Hayy, 'dat ik als een vogel kon vliegen en hoger dan de sterren zou gaan: zou ik dan op een gegeven moment met mijn neus ergens tegenaan stoten? Of zou het heelal oneindig lang doorgaan?'

● MARISKA JANSEN

Zomaar een overpeinzing uit *De Zoon van de Gazelle*, een pas verschenen kinderboek tjokvol toegankelijke gedachten. Het boek is een bewerking van de twaalfde-eeuwse vertelling *Hayy ibn Yaqzan*, Arabisch voor 'de levende zoon van de waakzame'. Het gaat over een jongen die in zijn eentje op een eiland woont. Met een gazelle die zich als moeder opwerpt en een schildpad als vriend, groeit de nieuwsgierige knul op tot filosoof en mysticus.

Schrijver van de Arabische vertelling is de wetenschapper-filosof Abu Bakr Muhammad Ibn Tufayl (ca. 1110-1185). Hij leefde in Al-Andalus, in het zuiden van het huidige Spanje, dat toen geregeerd werd door islamitische vorsten. Het verhaal *Hayy ibn Yaqzan* is onlangs hertaald door de filosofen Kamel Essabane en Sabine Wassenberg. In grote lijnen kun je zeggen dat Essabane over de inhoud waakte en de mooie zinnen uit de pen van Wassenberg kwamen. Al wisselden ze ook wel van rol.

De gedachten van het jongetje Hayy zijn verder uitgesponnen, want het oorspronkelijk verhaal was 'erg droog', vertelt Wassenberg. 'We wilden het verhaal toegankelijk maken. De belevenissen van Hayy zijn wat meer aangekleed en zijn vragen volgen nu logischer uit wat hij meemaakt.'

In *De Zoon van de Gazelle* valt op hoe systematisch en onderzoe-

'Voor kinderen met een migratieachtergrond is het belangrijk om verhalen uit de landen van hun voorouders te horen'

kend het verhaal is opgebouwd. Is dat kenmerkend voor Ibn Tufayl?

Essabane: 'Logisch denken is kenmerkend voor de islamitische filosofen in Al-Andalus. Ook natuurwetenschap viel in die tijd onder filosofie. Ibn Tufayl was naast schrijver ook medicus. Hij laat Hayy onderzoek doen naar de werking van een lichaam. Het jongetje snijdt de borstkast open van de moedergazelle en onderzoekt het hart. Ontleden van dode lichamen gebeurde al in Al-Andalus.'

In de achtste eeuw veroverden de islamitische Arabieren en Amazigh (vaak de Moren genoemd) het grootste deel van wat nu Spanje en Portugal is. Zij noemden dit gebied Al-Andalus. Na ongeveer achthonderd jaar verdreven christelijke koninkrijken de Moren, met als eindpunt de val van Granada in 1492. Die gebeurtenis voltooide wat in Europa bekend staat als de Reconquista ('herovering'). De periode van de islamitische heerschappij op het Iberisch schiereiland staat bekend als een relatief vreedzame tijd waarin wetenschap en literatuur tot bloei kwamen en moslims, joden en christenen vreedzaam samenleefden.

Marokkaanse Nederlanders beginnen vaak over Al-Andalus. Waarom is dat?

Essabane: 'Vanuit de moslimgemeenschap is veel interesse voor deze periode in de geschiedenis, omdat Al-Andalus en Marokko vroeger één cultuurgebied vormden. In de tijd van Ibn Tufayl werd Al-Andalus vanuit Marrakesh geregeerd. Na de Reconquista werden moslims en joden die zich niet wilden bekeren tot het christendom verjaagd. Velen belandden in Marokko en namen hun cultuur mee. Sporen van deze beschaving zijn er nog steeds, Andalusische muziek, kunstige mozaïekpatronen. De grote kerk van Sevilla was vroeger een moskee en lijkt sterk op de, kleinere, moskee van Marrakesh. Er is nu een generatie moslims die in Europa geboren en getogen is. Het idee dat er in het verleden – achthonderd jaar lang – ook Europese moslims waren met een bloeiende beschaving, trekt ze aan.'

***De Zoon van de Gazelle* is bedoeld voor kinderen. De oorspronkelijke vertelling is dat niet. Waarom hebben jullie voor een kinderboek gekozen?**

Wassenberg: 'We zijn allebei werkzaam in het onderwijs. We vinden dat er op scholen meer aandacht moet komen voor islamitische literatuur. Het zou toch een mooie geste zijn naar moslimkinderen als we ook eens iets bespreken wat in de islamitische cultuur hoog wordt geacht.'

'Voor kinderen met een migratieachtergrond is het belangrijk om verhalen uit de landen van hun voorouders te horen,' zegt Essabane. 'Net als het goed voor hen is om rolmodellen te hebben die op hen lijken en min of meer dezelfde achtergrond hebben. Voor vrouwen is het ook belangrijk is dat er vrouwelijke schrijvers zijn. Het is een beetje erkenning.'

In *De Zoon van de Gazelle* verlaat Hayy, inmiddels een volwassene man, tijdelijk het eiland. Hij komt aan in de stad waar hij een groep geleerden ontmoet. Het valt hem op dat ze vooral 'zenden'. Ze vertellen over regels en wijsheden uit hun godsdienst, maar stellen geen grote vragen en zwijgen over het Mysterie. 'Denken jullie misschien', vraagt Hayy in het verhaal, 'dat jullie alleen door de regels te volgen wel bij God terecht zullen komen?'

Zou zo'n progressief verhaal tegenwoordig ook in de moslimwereld uit kunnen komen?

Essabane: 'Zeker, de moslimwereld is heel divers, hè? Natuurlijk zijn er mensen die Ibn Tufayl veel te open en liberaal vinden. Hij was zijn tijd vooruit. In het boek komt de hoofdpersoon in contact met de geopenbaarde godsdienst die veel overeenkomsten heeft met de islam – het woord islam wordt niet

vertelling uit Al-Andalus

BEELD: KARUNA WIRJOSEMITO

gebruikt. Het mooie van het boek is dat hij er kennis van neemt maar zich niet tot die godsdienst bekeert. Hij laat eigenlijk zien dat je ook op een andere manier tot God kunt komen.

Het boek wordt breed gewaardeerd, het staat op de literatuurlijst van middelbare scholen in Marokko. Er bestaan Arabische en Turkse tekenfilms van het verhaal. Het is heel bekend in de islamitische wereld.'

De vroeg-wetenschappelijke manier van schrijven lijkt op de werkwijze van Aristoteles. Waren ze in Al-Andalus bekend met het werk van de oude Grieken?

Essabane: 'Ja, Andalusische wetenschappers bestudeerden het werk uit de Griekse Oudheid. De geschriften werden vertaald naar het Arabisch. In de vertelling speelt een ervaring in een grot een grote rol.'

'In de Griekse filosofie, bij Plato, is er ook zo'n verhaal, maar *Hayy ibn Yaqzan* is ook gewoon een universeel verhaal', breekt Wassenberg in. 'Het kan ook zijn ont-

'We willen ook mensen met een atheïstische levensovertuiging bereiken'

staan zonder bestudering van Griekse teksten. Het is archetypisch. Een jongen wordt geboren op een eiland, kijkt om zich heen, en stelt bepaalde vragen.'

De Zoon van de Gazelle doet denken aan *Jungle Book* over Mowgli, die in zijn eentje opgroeit in de wildernis. En ook aan de beroemde roman *Robinson Crusoe* over een schipbreukeling die aanspoelt op een onbewoond eiland. Zijn deze westerse verhalen door de islamitische vertelling geïnspireerd?

Essabane: 'De auteurs verwijzen niet naar het verhaal dus ik kan het niet hard maken. *Hayy ibn Yaqzan* was een bestseller in de zeventiende eeuw, lang voordat *Jungle Book*, en *Robinson Crusoe* werden geschreven. Het was naar het Latijn vertaald, daarna naar het Engels en naar het Nederlands. In intellectuele kringen was het verhaal populair. Mogelijk hebben ze het gelezen of hadden ze ervan gehoord, maar de gelijkenissen kunnen ook toeval zijn.'

Tot slot willen de schrijvers zelf ook nog iets ter sprake brengen:

in hoeverre *De Zoon van de Gazelle* geschikt is voor dogmatische ouders. Er zitten uitdagende vragen in: Waar komt de mens vandaan? Is er een eerste begin van de wereld of niet? Is er wel of geen god en hoeverre is die God nu betrokken op de wereld?

'Het boek stimuleert kinderen zelfstandig na te denken. Dat kan conservatieve islamitische ouders inderdaad schrik aanjagen,' vertelt Essabane.

'Ook mensen met een atheïstische levensovertuiging wilden we graag bereiken. Daar hebben we een trucje voor bedacht,' zegt Wassenberg. 'We hebben het niet over God maar over het Mysterie'. Pas later hoort Hayy van de geleerden dat zij voor het Mysterie het woord God hebben bedacht. Hij heeft dan zijn twijfels en is bang dat hij met het woord God het Mysterie in een hokje opsluit. In het origineel gebruikt Ibn Tufayl de aanduidingen 'noodzakelijk bestaan' en 'noodzakelijk bestaand wezen'. Overigens gebruiken we een hoofdletter M bij het woord Mysterie, wat weer een beetje religieus aandoet.'

Essabane: 'We hebben geprobeerd er een veilig verhaal van te maken, voor beide kanten. Voor ouders die willen reflecteren met hun kinderen, maar bang zijn dat ze dan van hun geloof afdwalen, helpt het dat Hayy tot antwoorden komt die dichtbij traditionele geloofsopvattingen staan. Aan atheïsten met religiestress zijn we tegemoet gekomen door het woord God bijna niet te gebruiken. En ook niet van 'Het Noodzakelijk Bestaan' te spreken, zoals in het origineel. Het woord Mysterie oogst bij hen waarschijnlijk meer waardering.'

De Zoon van de Gazelle, Sabine Wassenberg en Kamel Essabane
ISBN 9789083167398, Uitgeverij De Meent

In anderhalf jaar slechts één nieuwe school: 'Teleurstellend'

HET UTRECHTSE AL AMANA COLLEGE DANKT IN EEN VIDEO IEDEREEN DIE HET INITIATIEF STEUNT. (BEELD: YOUTUBE)

Wie een nieuwe middelbare school wil oprichten, kan dat sinds anderhalf jaar op een nieuwe en eenvoudiger manier doen. Islamitische initiatieven in diverse steden sprongen hierop in. Het resultaat is tot nu toe mager: alleen het Al Amana College in Utrecht redde het. Hoe komt dat?

● REMCO VAN MULLIGEN

In de grote en middelgrote steden wonen aanzienlijke aantallen moslims. Toch zijn er slechts twee islamitische scholen voor voortgezet onderwijs. In Rotterdam is er het Avicenna College, opvolger van het Ibn Ghaloun College dat in 2013 failliet ging. Het Avicenna kende in 2020 een bestuurscrisis.

De geschiedenis van het Amsterdamse Cornelius Haga Lyceum is nog turbulenter. De overheid beschuldigt de school al jaren van slecht bestuur en banden met radicale islam. Burge-

meester Femke Halsema en toenmalig onderwijsminister Arie Slob spanden zich in om de school gesloten te krijgen, maar vonden de rechter op hun pad – en uiteindelijk ook de Raad van State.

Met slechts twee islamitische middelbare scholen die ook nog eens wankelen, was de wetswijziging die Slob in 2021 doorvoerde een welkom geschenk. Wie een nieuwe school wil beginnen, kan dat sinds dat jaar doen door enkele honderden steunbetuigingen in te zamelen en een gedegen plan te presenteren. Dat is aanzienlijk eenvoudiger dan voorheen.

Vijf schoolinitiatieven melden zich in 2021. Het eerste dat afviel was het Medina College in Eindhoven, dat niet voldoende

steunbetuigingen wist te verzamelen. Initiatieven El Furkan in Schiedam, het Aida College in Den Haag, het El Amien Lyceum in Amsterdam en het Al Amana College in Utrecht hadden wel genoeg draagvlak. In 2022 wist ook Islamitisch College Fiducie in Amsterdam genoeg steun te vergaren.

Vorig jaar volgde echter voor de meeste initiatieven een domper. De Onderwijsinspectie had in de lente nog een gesprek gevoerd met de besturen van alle nieuwe schoolinitiatieven. Rond 1 juni kregen die echter vrijwel allemaal een negatieve beschikking van minister Dennis Wiersma van Onderwijs (VVD). De reden: het burgerschapsonderwijs zou ondermaats zijn.

Al met al is het nog steeds een gevecht om vanuit islamitische hoek een school voor voortgezet onderwijs te beginnen. Wat is er aan de hand? Maakt de nieuwe wet het echt makkelijker een (islamitische) school op te richten of zit er een addertje onder het gras? Onderwijsexperts Nico van Kessel, Bahaeddin Budak en Ben Mom blikken terug op de afgelopen anderhalf jaar.

Dure grap

Voor 2021 was het systeem voor de oprichting van middelbare scholen heel anders, legt Nico van Kessel uit. 'Als er scholen moesten komen in een nieuwbouwwijk, keek men naar het aantal basisscholen dat er in die gemeente al was. Als 33 procent daarvan bijvoorbeeld protestants-christelijk was, en in de nieuwe wijk was er ruimte voor drie middelbare scholen, dan zou minstens één daarvan protestants-christelijk moeten zijn.'

Moslims hadden dan een nadeel, omdat er relatief weinig islamitische basisscholen zijn. De oplossing daarvoor was een dure grap, legt Van Kessel uit. 'Je moest dan een zogeheten 'directe meting' laten doen via een enquête. Zo kon je aantonen dat er in een gemeente genoeg belangstellenden waren om een eigen school te kunnen oprichten. Dit kostte echter tienduizenden euro's. Ibn Ghaloun kwam via zo'n enquête tot stand – overigens betaald door de gemeente Rotterdam.'

Ben Mom adviseerde jarenlang nieuwe schoolinitiatieven. Hij omschrijft zich als 'een echte vrijheid van onderwijs-man'. Hij ziet dat er onder moslims draagvlak is voor eigen scholen. Daarom is hij positief over de nieuwe regels. 'Het was vrijwel onmogelijk een nieuwe school voor voortgezet onderwijs op te richten. Ook was het lastig financiën te krijgen voor het uitvoeren van een directe meting.'

De nieuwe islamitische middelbare

Van Kessel was jarenlang betrokken bij het uitvoeren van de directe metingen. Naast de kosten van de enquête kende het oude systeem volgens hem nog meer nadelen. 'Zo moest de gemeente nog een gebouw beschikbaar stellen. Als dat te ver verwijderd was van de wijken waar veel moslims woonden, kon een school alsnog mislukken. Bovendien hielden de enquêtes geen rekening met de achtergronden van moslims. Dan kwamen bijvoorbeeld alleen Turkse kinderen naar een school en Marokkaanse, Surinaamse en Pakistaanse niet, terwijl daar wel rekening mee was gehouden.'

Macht van gemeenten

'Het goede aan de nieuwe wet is dus dat scholen zelf moeten aantonen dat er voldoende belangstelling is', concludeert Van Kessel. Initiatieven als Al Amana en El Amien waren maandenlang bezig met werving. Wie deze scholen steunde, kon via DigID online een verklaring indienen.

Ook Bahaeddin Budak, die in 2021 promoveerde op onderzoek naar de ontwikkeling van islamitisch onderwijs, relateert de drempel die de DigID opwerpt. 'Dat was te overzien, want diverse initiatieven hebben genoeg steunverklaringen ingezameld. Maar we weten wel dat er in de moslimgemeenschap mensen zijn die hierdoor hun steun niet hebben kunnen geven.'

Ingezagelde steunverklaringen zeggen nog niet alles. Gemeenten hebben nog steeds veel macht, ziet Mom. Recent hield de gemeente Westland jarenlang de komst van een islamitische basisschool tegen. Veel hangt volgens hem af van de politieke partijen die in een gemeente besturen. 'Als die tegen islamitisch onderwijs zijn, kunnen ze besluiten dat een school een pand krijgt op een industrieterrein. Dan is de school niet levensvatbaar. Of ze

ONDERWIJSKUNDIGEN NICO VAN KESSEL, BEN MOM EN BAHAEDDIN BUDAK (V.L.N.R.)
BLIKKEN TERUG OP WAT DE NIEUWE ONDERWIJSWET VOOR MOSLIMS HEEFT OPGELEVERD.

stellen een slecht gebouw ter beschikking, waardoor de school snel weer moet verhuizen. De gemeente heeft veel macht.'

Met de nieuwe wet ligt de lat voor schoolinitiatieven inhoudelijk ook hoger. 'Vroeger had je aan een schoolbestuur genoeg', vertelt Van Kessel. 'Je kon er makkelijk een puinhoop van maken. Nu moet je aan meer eisen voldoen. Dat is terecht, want het geeft meer zekerheid dat een school ook een

alle zestien middelbare schoolinitiatieven op diverse criteria. Veertien kregen een afwijzing. In alle gevallen was de conclusie dat ze aan acht criteria voldeden, maar dat het burgerschapsonderwijs niet voldoende was. Aanvraag afgewezen. Dat is des te zuurder omdat onderwijs over burgerschap volop in ontwikkeling is – ook bestaande scholen zoeken nog naar een goede manier om hier inhoud aan te geven.

'Als een school een gebouw kreeg dat te ver af lag van waar veel moslims wonen, kon het initiatief alsnog mislukken'

goede school gaat zijn. Bovendien zijn er veel kosten met het stichten van een school gemoeid en dan is het jammer als zij geen bestaansrecht blijkt te hebben.'

'Verbijsterd'

Volgens Budak heeft de nieuwe wetgeving nog niet gebracht wat die heeft beloofd. 'De islamitische gemeenschap is teleurgesteld', vindt hij. Terwijl vijf islamitische initiatieven in 2021 zo hoopvol waren begonnen met het verzamelen van steun.

De Onderwijsinspectie toetste

Burgerschapsonderwijs was bij vrijwel alle scholen de reden om de aanvraag af te wijzen. Zelfs Het Martin Buber, een schoolinitiatief van de gemeente Kerkrade dat zich juist exclusief op burgerschap richt, is op die grond afgewezen. De gemeente was 'verbijsterd' en tastte in het duister over wat er precies aan het burgerschapsonderwijs zou schorten.

Ook Al Amana kreeg naar eigen zeggen een afwijzing zonder duidelijke motivatie. SGP-kamerlid Roelof Bisschop stelde naar aanleiding van de afwijzing van

Het Martin Buber schriftelijke vragen aan Wiersma. De minister antwoordde dat hij zich niet herkent in de kritiek dat de inspectie de afwijzingen niet goed heeft onderbouwd.

Nico van Kessel kan deze beoordeling niet plaatsen. 'Je zou zeggen dat nieuwe initiatieven hun plannen voor burgerschapsonderwijs gewoon kunnen overschrijven van bestaande scholen. Ik weet niet precies hoe de inspectie dit heeft beoordeeld.'

Kans krijgen

Bahaeddin Budak denkt dat er in de komende jaren meer islamitische middelbare scholen bij gaan komen. 'In Utrecht komt er nu eentje. In Amsterdam, Den Haag, Eindhoven, Schiedam en Rotterdam is er genoeg draagvlak voor nieuwe scholen. Misschien komen er ook initiatieven in Arnhem, Deventer, Nijmegen, Ede en Veenendaal.'

Van Kessel vermoedt dat de kwaliteit van de nieuwe islamitische initiatieven een stuk hoger is dan die van de twee bestaande scholengemeenschappen. 'Van een school die er uiteindelijk komt, mag je van verwachten dat die voldoende draagvlak heeft en dat de kwaliteit beter is, ook die van het bestuur. Veel islamitische schoolbestuurders waren vooral trouw aan hun religie. Ze waren geen beroepsbestuurders. Zij kregen een zak geld en moesten vervolgens voldoen aan alle wettelijke eisen. Dat vraagt veel.'

Ook Budak heeft vertrouwen in de nieuwe initiatieven. 'De aanvragen zijn ingediend door mensen die zich al hebben bewezen als bestuurders in het onderwijs. Natuurlijk kan geen enkel schoolbestuur vooraf een absolute garantie geven van kwalitatief goed onderwijs en bestuur. Maar de islamitische gemeenschap moet de mogelijkheid krijgen haar verantwoordelijkheid te nemen.' ●

IS gijzelde Nael in Syrië. Nu wil hij

NAEL SHAMI (BEELD: SHAWINTALA BANWARIE)

Elke maand gaat *de Kanttekening* in gesprek met vluchtelingen en statushouders in Nederland. Hoe zijn ze hier gekomen? En hoe hebben zij hun nieuwe leven in Nederland opgebouwd? Deze maand: Nael Taim Shami (26). Toen de oorlog in Syrië uitbrak werkte hij als journalist en verzorgde hij daarnaast gewonde slachtoffers. Nadat Assad Aleppo innam, vluchtte Nael naar Nederland. Nu wil hij een betere toekomst voor zichzelf en voor alle Nederlanders.

● SHAWINTALA BANWARIE

Tijdens zijn jeugd droomde Nael Shami, ook wel Taim genoemd, ervan om later als fysiotherapeut te werken en om mensen beter te maken. Hij werd hiervoor geïnspireerd door de fysiotherapeuten die zijn drie jaar oudere zus hielpen, die verlamd was. 'Ik voelde hoe mijn zus pijn had, terwijl ze niet goed kon bewegen. Ik dacht: 'Nee dit kan niet, ik wil mijn best doen haar zo goed mogelijk te behandelen.' Uiteinde-

lijk overleed mijn zus aan haar aandoening toen zij twaalf jaar was.'

Samen met zijn ouders, zus en drie broers groeide Shami op in de Syrische stad Aleppo. Zijn familie kwam uit de middenklasse, ze waren ondernemers. Hij was nog maar veertien toen de burgeroorlog in Syrië uitbrak, waardoor naar school gaan er niet meer in zat. Al gauw ontwikkelde hij interesse om te schrijven en aan anderen te laten zien wat de oorlog met mensen doet. Maar alleen het journalistieke werk gaf Shami niet genoeg voldoening. Toen er bij hem in de buurt geen ziekenhuizen meer waren, besloot Shami een EHBO-cursus te doen. Hij dook de geneeskundeboeken in, liep mee met medische hulpverleners en leerde al snel hoe je gewonde mensen moest helpen.

'Omdat er als gevolg van de oorlog bijna geen artsen en verpleegkundigen waren, besloot ik – zonder medische opleiding – mijzelf de verzorging van wonden en revalidatietherapie aan te leren. Ik was aanwezig bij demonstraties tegen het Assad-regime, waar regelmatig burgers werden neergeschoten

mensen in Nederland helpen

door militairen. Ongeveer twee jaar lang was ik daar actief, ik bracht de slachtoffers naar een veilige plek en ging ze behandelen. De oorlog was een gekkenhuis, maar ik dacht niet te veel na en leefde bij de dag. Hoe meer mensen ik kon helpen, hoe beter.'

Oog in oog met IS

Twee jaar na aanvang van de oorlog konden zijn ouders en broers niet meer in Syrië blijven. Ze zagen in dat er voor hen geen toekomst meer was in het land, daarop vluchtten ze naar Turkije. Shami besloot echter om in Syrië te blijven: 'Mijn moeder had van dichtbij bomaanslagen gezien. Eén keer zag ze hoe het huis naast dat van ons werd aangevallen. Toen werden mijn ouders enorm bang en besloten ze om met mijn broers te vluchten. Maar ik kon het niet over mijn hart verkrijgen om de mensen in Syrië achter te laten. Dag in dag uit raakten slachtoffers gewond, en er was al een flink tekort aan medische hulpverleners. Bovendien wilde ik verslag leggen van de oorlog, door als journalist te schrijven over de gruweldaden van Assad-regering.'

Zijn werk als journalist in Syrië kwam steeds meer onder druk te staan als gevolg van de komst van IS-strijders naar zijn land. Eind december 2013, toen Shami en vier andere journalisten aanwezig waren in een tv-studio, vielen IS-troepen het gebouw aan. Ze gijzelden Shami en zijn collega's. 'Ik was enorm bang. Ik zag mannen met maskers op ons afkomen. We werden vijftien dagen lang opgesloten.'

Shami was toen zeventien jaar, vertelt hij. 'Eén van de journalisten was een goede vriendin van mij. Ze was heel moedig en wilde net als ik aan de buitenwereld laten zien wat er in Syrië gebeurt. Maar een militair schoot haar voor mijn ogen neer.'

Shami valt even stil en staart voor zich uit. Het is een dag die hij nog steeds herbeleefd in flashbacks, een dag die hij nooit zal vergeten. Uiteindelijk kwamen Shami en een andere journalist vrij. De IS-troepen doodden naast zijn goede vriendin nog twee andere journalisten.

In 2015 bezetten de troepen van Assad Aleppo. Voor Shami zat er toen nog maar één ding op: vluchten. Het was dit of de dood. Het duurde te voet twee dagen om van Syrië naar Turkije te reizen. Daar reisde hij door naar de West-Turkse havenstad Antalya, waar de Turkse politie hem lastigviel. 'Ze zaten niet te wachten op nog meer vluchtelingen uit Syrië

en wilden ons terugsturen. Maar ik wilde niet opnieuw de oorlog in. Later ben ik via Izmir in een klein bootje, waar we met veertig man zaten, naar Griekenland gevlucht. De tocht duurde vier uur lang.

Het was heel moeilijk om in Griekenland te verblijven, want ook daar wilden de mensen niks weten van vluchtelingen. Shami wilde niet opgeven, en een nieuwe toekomst opbouwen. Met de bus en de trein reisde hij door Europa,

'Ik wil mijn leven verbeteren door de mensen in Nederland te helpen'

op zoek naar een nieuw thuis. Hij droomde er nog steeds van om mensen te helpen en wilden zijn werk als hulpverlener opnieuw oppakken. Toen hij de grens tussen Servië en Hongarije wilde oversteken, sloeg een agent hem met een stok. Het was vernederend. 'Ik heb zoveel nare dingen meegemaakt tijdens mijn vlucht. Nergens was ik veilig.'

Eigen horecaonderneming

Na acht dagen te hebben rondgereisd door Europa belandde Shami uiteindelijk in Utrecht. Hij kon niet wachten om een opleiding te starten, Nederlands te leren en om in ziekenhuizen te gaan werken.

'Aangekomen in Utrecht voelde ik gelijk: dit is mijn stad. Ik voelde mij heel opgelucht en ik kon eindelijk uitrusten van de zware reis. Anderhalf jaar heb ik in meerdere asielzoekerscentra gewoond. Ik wilde heel graag aan het werk, mensen helpen. Bijvoorbeeld door als Cliniclown in ziekenhuizen mensen blij te

maken. Maar dat mocht toen nog niet, omdat ik op dat moment nog geen verblijfsvergunning had.'

Omdat Shami niet stil kon zitten, besloot hij in het azc om andere asielzoekers te verzorgen, door therapeutische massages en fysiotherapie aan te bieden. In 2017 kreeg hij eindelijk zijn verblijfsvergunning en een kamer in Utrecht, waar hij samenwoont met anderen. Hij meldde zich gelijk aan bij een school voor dienstverlening in de zorg en welzijn. Twee jaar later had Shami zijn eigen praktijk voor sportmassage opgericht. Ook werkt hij als vrijwilliger bij de gemeente Utrecht, om nieuwkomers te helpen tijdens het inburgeren.

Nog steeds vreest Shami voor het welbevinden van zijn familie. 'Ik word verdrietig als ik denk aan mijn ouders en drie broers, die in één kamer verblijven in Istanboel. De mensen daar behandelen mijn familie heel slecht. Toen mijn broertje probeerde te vluchten naar Griekenland, sloeg een Griekse agent hem met ijzeren stokken.' Shami laat een foto zien van de striemen op de rug en benen van zijn broer. 'Als ik tegen mijn familie zeg dat ze ook naar Nederland moeten komen dan worden ze gelijk bang, omdat ze niet mishandeld willen worden.'

'Ik kijk niet te veel vooruit, ik kijk nu alleen naar morgen en wat ik voor mensen kan doen. Ik wil mijn leven verbeteren door de mensen in Nederland te helpen, daarom heb ik mij aangemeld bij GroenLinks. De mensen hier in Nederland zijn ontzettend gastvrij en behulpzaam. Ik weet nog hoe ik in het azc fruit kreeg van een hulpverlener.'

Shami is niet de enige asielzoeker die een steentje wil bijdragen aan de Nederlandse samenleving door te gaan werken. Maar dit kunnen asielzoekers vaak niet doen, omdat ze (nog) geen verblijfsvergunning hebben. Daarom wil Shami een bezorgrestaurant starten om zo asielzoekers te helpen met werk. 'Ik kan niet accepteren dat Oekraïners gelijk werk krijgen, terwijl de vluchtelingen uit het Midden-Oosten en Afrika niet mogen werken. We zijn allemaal mensen. Daarom wil ik op een eerlijke manier mensen helpen.'

'In Syrië zijn we gewend om dicht bij elkaar te zijn', besluit Shami. 'Mannen lopen bijvoorbeeld met armen om elkaars schouders. Als ik dat hier doe wordt er soms vreemd naar ons gekeken. Ik wil de positieve energie en warmte vanuit de Syrische cultuur delen met Nederlanders. Ik wil dat ook hier iedereen zich veilig en gesteund voelt.' ●

dK.Academie

voor €29,95 p.m.

Maandelijks
opzegbaar

dK.Academie is de community van lezers van het crossmedia-platform *de Kanttekening*.

Als actieve members staan we maandelijks stil bij een actueel of relevant thema, zoals terrorisme, geld, modern China of de Nederlandse rechtsstaat. Het gekozen thema ondersteunen we met het volgende:

- Maandelijks een boek uit de reeks *Elementaire Deeltjes* van Amsterdam University Press, waarover het *Nederlands Dagblad* recenseert: 'beter dan Google en Wikipedia samen', ter waarde van € 15,00 per titel.
- Toegang tot de luistercolleges van Home Academy ter waarde van € 12,50 per maand.
- Een abonnement op het maandblad van *de Kanttekening* inclusief digitale toegang ter waarde van € 12,95.
- Toegang tot maandelijkse meet-ups met boeiende sprekers en schrijvers, inclusief één introducté per keer.
- Interessante kortingen op culturele evenementen, films, theaters, musea, concerten, optredens en exposities.

Bovendien besteden we in *de Kanttekening* uitgebreid aandacht aan het thema van die maand. Je leest dan stukken van bekende en minder bekende schrijvers, allen experts in het desbetreffende vakgebied.

Word nu onderdeel van dK.Academie voor slechts € 29,95 per maand.

In samenwerking met:

